

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ «ПОДІЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
КАФЕДРА САДОВО-ПАРКОВОГО ГОСПОДАРСТВА ГЕОДЕЗІЇ ТА
ЗЕМЛЕУСТРОЮ

Курс лекцій

з дисципліни «Організація і управління землевпорядним виробництвом» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної і заочної форми навчання спеціальності 193 «Геодезія та землеустрій».

УДК 658.261:620

Укладач: кандидат сільськогосподарських наук, доцент ПОТАПСЬКИЙ Юрій Васильович.

Рекомендовано до друку методичною радою ЗВО «Подільський державний університет» (протокол № ____ від _____ 20__ р.)

Рецензенти: **Наталія РУБАНОВСЬКА** кандидат біологічних наук, старший викладач кафедри «Біології та екології» К-ПНУ ім. Івана Огієнка

Оксана МУЛЯРЧУК завідувач кафедри, кандидат сільськогосподарських наук, доцент кафедри садівництва і виноградарства ЗВО «Подільський державний університет»

Юрій ПОТАПСЬКИЙ курс лекцій з дисципліни «Організація і управління землевпорядним виробництвом» (для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної і заочної форми навчання спеціальності 193 «Геодезія та землеустрій») – Кам'янець-Подільський: ЗВО «ПДУ», 2024. – 95 с.

Курс лекцій складено з метою допомоги студентам за спеціальності 193 «Геодезія та землеустрій» з навчальної дисципліни «Організація і управління землевпорядним виробництвом».

© Потапський Ю.В., 2024
© ЗВО «ПДУ», 2024

Зміст	
Вступ	5
Тема 1. Теоретичні основи організації і планування робіт із землеустрою	6
1. Предмет, завдання і зміст курсу, його зв'язок з іншими дисциплінами	6
2. Поняття, особливості і структура землевпорядних робіт	7
3. Землевпорядний процес	9
4. Заходи щодо раціональної організації робіт із землеустрою	11
Тема 2. Основи управління землекористуванням	12
1. Сутність та основи управління	13
2. Системи і функції управління	13
3. Методи управління	16
4. Стимулювання якості проектно-вишукувальної та іншої технічної документації	20
5. Організаційна структура управління	21
6. Організація управлінської праці	22
7. Організація управління якістю праці	26
8. Організація контролю і оцінка якості праці	27
Тема 3. Нормування землевпорядних робіт	28
1. Значення нормування	28
2. Технічно обґрунтовані норми праці	29
3. Структура затрат робочого часу і види норм праці	32
4. Методи розробки технічно обґрунтованих норм праці	35
5. Запровадження норм праці	38
Тема 4. Планування землевпорядних робіт	39
1. Завдання планування	39
2. Перспективні і поточні плани	40
3. Основні розділи і методика складання річних планів	41
4. Сітьове планування	44
Тема 5. Фінансування землевпорядних робіт і господарський розрахунок у проектних організаціях із землеустрою	46
1. Порядок фінансування землевпорядних робіт і контроль за дотриманням планово-фінансової дисципліни	46
2. Сутність господарського розрахунку і умови його запровадження	47
3. Фонди економічного стимулювання, їх утворення і використання	49
Тема 6. Організація виконання землевпорядних робіт	51
1. План роботи – основа організації робіт у землевпорядній організації	51
2. Розрахунок виробітку на одного виконавця	52
3. Формування виробничих підрозділів і комплектування їх спеціалістами	52
4. Розстановка кадрів при виконанні землевпорядних робіт	53
5. Організація контролю виконаних робіт і авторського нагляду за здійсненням проектів	55
6. Кооперація і ув'язка робіт у виробничих підрозділах	56

Тема 7. Основні напрямки наукової організації праці у землевпорядних організаціях	58
1. Поняття, завдання і зміст наукової організації праці	58
2. Основні напрями наукової організації праці	59
3. Запровадження наукової організації праці	64
4. Економічна ефективність заходів наукової організації праці у землевпорядних організаціях	65
Тема 8. Організація виконання землевпорядних робіт за видами та стадіями	68
1. Організація виконання робіт по довгостроковому прогнозуванню використання земельних ресурсів	68
2. Місцеві програми використання та охорони земель	72
3. Організація виконання робіт з формування територій і встановленню її меж	74
4. Організація виконання робіт з відведення земель для державних і громадських потреб	75
5. Організація виконання робіт по внутрігосподарському землеустрою	78
6. Організація виконання робіт по створенню селянського (фермерського) господарства	82
7. Організація виконання вишукувальних робіт	84
Тема 9. Організація і планування робіт землевпорядної служби	86
1. Значення, зміст і види робіт	86
2. Планування і організація виконання землевпорядних робіт	89
3. Складання облікових і звітних документів про виконання робіт	91
Рекомендована література	94

ВСТУП

Успішне виконання завдань, які стоять перед землеустроєм, багато в чому залежить від правильного розв'язання питань організації і планування землевпорядних робіт.

Землевпорядне виробництво України відображає різні сторони діяльності землевпорядних органів з підвідомчими їм проектними організаціями із землеустрою. Воно включає структуру управління виробництвом, питання нормування, планування, фінансування землевпорядних робіт, господарського розрахунку, організації виконання землевпорядних робіт за видами та стадіями. Це є свідченням того, що безпосереднє виконання землевпорядних робіт потребує глибоких знань з усіх цих питань.

Дисципліна «Організація і управління землевпорядним виробництвом» ставить за мету навчити студентів оптимально організовувати роботу в науково-дослідних та проектно-вишукувальних організаціях з різними формами господарювання та в управліннях Держгеокадастру відповідно до законодавчих актів та нормативних документів.

Предметом вивчення курсу є землевпорядне виробництво.

Завдання курсу: навчити студента, згідно з кваліфікаційною характеристикою, організації землевпорядних робіт на всіх етапах виробничого процесу.

Знання та навички: студенти повинні

знати: сутність організації землевпорядних робіт;

структуру землевпорядних робіт;

сутність і умови впровадження господарського розрахунку;

принципи, системи і форми оплати праці в землевпорядкуванні;

механізм плавання робіт по землевпорядкуванню.

вміти:

науково організовувати працю в землевпорядкуванні;

організовувати виконання робіт по довгостроковому прогнозуванню використання земельних ресурсів;

утворювати і використовувати фонди економічного стимулювання проектних організацій по землевпорядкуванню;

здійснювати вишукувальні роботи для цілей землевпорядкування.

Тема 1. Теоретичні основи організації і планування робіт із землеустрою.

1. Предмет, завдання і зміст курсу, його зв'язок з іншими дисциплінами.
2. Поняття, особливості і структура землевпорядних робіт.
3. Землевпорядний процес.
4. Основні заходи щодо раціональної організації робіт із землеустрою.

1. Успішне виконання завдань, які стоять перед землевпорядкуванням, багато в чому залежить від правильного розв'язання питань організації і планування землевпорядних робіт.

Землевпорядне виробництво України відображає різні сторони діяльності землевпорядних органів влади із проектними організаціями з землевпорядкування. Воно включає структуру управління виробництвом, питання нормування, планування, організації виконання землевпорядних робіт за видами і стадіями тощо.

Важливе місце при вивченні дисципліни «Організація і управління землевпорядним виробництвом» відводиться таким питанням, як організація робіт спеціалістів виробничого складу проектних організацій по землевпорядкуванню, наукова організація праці в землевпорядкуванні, організація виконання робіт по довгостроковому прогнозуванню використання земельних ресурсів, вишукувальних роботах для цілей землевпорядкування (рис. 1.1):

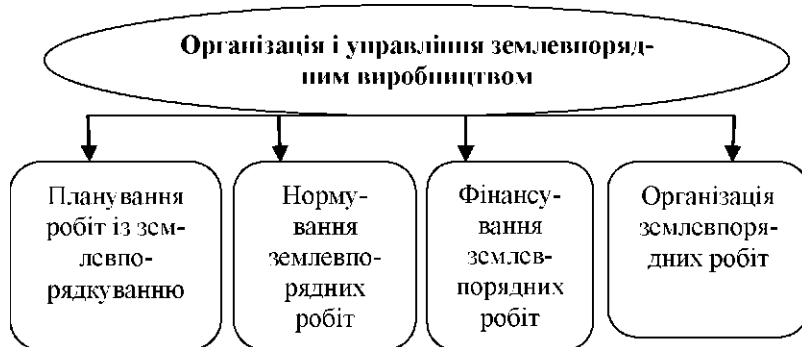

Рис. 1.1. Основні питання курсу «Організації і управління землевпорядним виробництвом»

Предметом вивчення курсу «Організація і управління землевпорядним виробництвом» є землевпорядне виробництво. Головне завдання цього курсу – навчити студента організації землевпорядних робіт на всіх етапах виробничого процесу.

Наукова дисципліна «Організація і управління землевпорядним виробництвом», спираючись на положення економічної науки, вивчає наукові методи організації і планування виробничої діяльності в галузі землеустрою.

Оволодіння науковими методами організації, управління і планування робіт із землеустрою немислиме без знань економічних законів розвитку суспільства, тому курс тісно пов'язаний з теорією економічних вчень, економікою і організацією сільськогосподарського виробництва, управлінням виробництва та

іншими економічними дисциплінами. Особливо тісний зв'язок організація і управління землевпорядним виробництвом має із землевпорядним проектуванням, яке науково обґрунтовує можливості та способи такої організації території, яка сприяє найбільш ефективному використанню земельних ресурсів з метою отримання максимуму сільськогосподарської продукції з кожного гектара землі за мінімально необхідних затрат праці і засобів на її виробництво, не знижуючи родючості ґрунту.

Практичне здійснення землевпорядних дій пов'язане із заходами щодо прогнозування та планування використання земель як у межах адміністративно-територіальних одиниць, на базі яких розробляють проекти землевпорядкування окремих сільськогосподарських підприємств, так і окремих землеволодінь та землекористувань. Організація і управління землевпорядним виробництвом пов'язані з дисципліною «Земельний кадастр», що охоплює систему земельно-кадастрових робіт, які встановлюють процедуру визнання факту виникнення або припинення права власності і права користування земельними ділянками та містять сукупність відомостей і документів про місце розташування та правовий режим цих ділянок, їх оцінку, класифікацію земель, кількісну та якісну характеристику, розподіл серед власників землі та землекористувачів. Будь-яка організація виробництва базується на об'єктивних знаннях про землю як головний засіб виробництва в сільському господарстві і просторовий базис розміщення й розвитку всіх галузей народного господарства.

Дотримання принципів раціонального використання та охорони земель, гарантування законності виникнення або припинення права власності і права користування земельними ділянками зумовлює необхідність певного зв'язку організації і управління землевпорядним виробництвом із земельним правом.

Даний курс має зв'язок і з іншими дисциплінами землевпорядного профілю, які сприяють правильному розв'язанню питань організації і управління землевпорядним виробництвом.

Розв'язання питань організації і планування робіт із землевпорядкування неможливе без знань геодезії та геодезичних робіт при землевпорядкуванні, які обґрунтовують вибір способів і точності виконання польових та камеральних робіт по зйомці місцевості, обстеженню території і перенесенню проектів землевпорядкування в натуру.

Даний курс має зв'язок і з іншими дисциплінами землевпорядного профілю, які також сприяють правильному розв'язанню питань організації і планування робіт по землевпорядкуванню.

2. Для вирішення завдань, поставлених перед землевпорядкуванням, виконується комплекс землевпорядних робіт, пов'язаних з необхідністю проведення робіт по вишукуванню і проектуванню організації території.

Вишукувальні роботи – це комплекс дій по вивченню і обстеженню об’єктів проектування з метою одержання необхідних матеріалів для складання схем і проектів землевпорядкування (рис. 1.2).

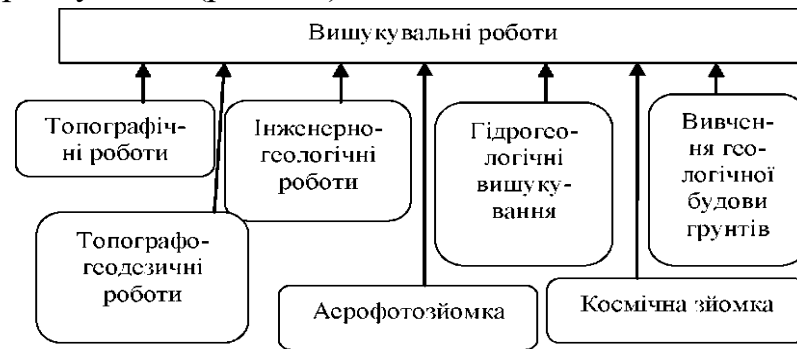

Рис. 1.2. Вишукувальні роботи

До вишукувальних робіт відносять різні види зйомок і обстежень території. Зйомочні вишукувальні роботи включають топографічні, інженерно-геологічні, гідрогеологічні вишукування, спрямовані на отримання планового і висотного положення земельних угідь, вивчення геологічної будови ґрунтів, умов залягання і фізико-хімічного складу підземних вод при вирішенні питань водопостачання, зрошення, осушення та ін. У складі зйомочних вишукувальних робіт найбільшу питому вагу посідають топографо-геодезичні роботи, які зводяться до наземних геодезичних зйомок. Однак більш прогресивною і перспективною є аерофотозйомка та космічна зйомка, які вважаються економічно вигіднішими за наземну.

Проектні роботи по землевпорядкуванню являють собою обчислювальні і графічні дії по раціональному розміщенню на плані земельних ділянок і визначенню цифрових величин, які характеризують форму, розміри і розміщення цих ділянок з урахування природних та економічних умов об’єктів проектування.

Проектні роботи по землевпорядкуванню є діями, оберненими зйомці місцевості, оскільки спочатку на плані намічають майбутні елементи ситуації місцевості, а потім їх переносять в натуру. При цьому основним принципом є проектування від загального до конкретного, коли спочатку дається наближене рішення головних питань і застосуванням простих технічних засобів праці, а потім – кінцеве вирішення всіх питань з використанням більш точних прийомів проектування.

Землевпорядні роботи пов’язані з їх виконанням у польових та камеральних умовах.

Польові роботи – це вишукувальні і проектні роботи, які виконують безпосередньо на об’єкті проектування, в полі. Сюди відносять роботи по обстеженню земель, складанню, погодженню і перенесенню проекту землевпорядкування в натуру, які не можуть проводитися інакше, як у полі. До польових робіт частково відносять також роботи по складанню проектів

землевпорядкування з розглядом у натурі можливих варіантів розміщення проектних рішень.

Камеральні роботи – це роботи по обробці вишукувальних матеріалів, проектуванню організації території, оформленню документів, які виконують у виробничих приміщеннях проектно-вишукувальних організацій. У процесі камеральних робіт збирають, систематизують, вивчають і оцінюють матеріали для розробки схем, проектів та оформлення землевпорядних документів.

На сучасному етапі виконують такі землевпорядні роботи: встановлення (відновлення) на місцевості меж адміністративно-територіальних утворень, землеволодінь і землекористувань; розробку загальнодержавної і регіональних програм використання та охорони земель; складання схем землеустрою, розроблення техніко-економічних обґрунтувань використання та охорони земель відповідних адміністративно-територіальних утворень; обґрунтування встановлення меж територій з особливими природоохоронними, рекреаційними і заповідними режимами; складання проектів впорядкування існуючих землеволодінь і землекористувань та створення нових; складання проектів відведення земельних ділянок; встановлення в натурі (на місцевості) меж земельних ділянок; підготовку документів, що посвідчують право власності або право користування землею; складання проектів землеустрою, що забезпечують еколого-економічне обґрунтування сівозмін, упорядкування угідь, а також розроблення заходів щодо охорони земель; розроблення іншої землевпорядної документації, пов'язаної з використанням та охороною земель; здійснення авторського нагляду за виконанням проектів з використання та охорони земель; проведення топографо-геодезичних, картографічних, ґрунтових, геоботанічних та інших обстежень і розвідувань земель.

Таким чином, землевпорядкування являє собою багатогранний процес, який охоплює питання організації використання всіх земельних ресурсів.

Організація робіт із землевпорядкування характеризується комплексністю їх проведення. Це зумовлює залучення до виконання землевпорядних робіт спеціалістів різного професійного складу, а комплексність землевпорядних робіт вимагає відповідного поділу праці у виробничих підрозділах, що сприяє підвищенню продуктивності праці.

Роботи по землевпорядкуванню є складовою частиною суспільного виробництва, тому їх виконання повинно базуватися на відповідній системі планування, нормування, фінансування, організації, оплати праці, обліку і звітності.

3. Згідно з науково обґрунтованими принципами землевпорядкування заздалегідь встановлений відповідний склад дій і порядок їх виконання з метою забезпечення раціонального і ефективного використання земель називають

землевпорядним процесом або ж сукупністю послідовних і взаємопов'язаних дій, які виконуються у певному порядку і відповідають завданням землевпорядкування. Оскільки виконувані дії при землевпорядному процесі неоднакові за своїм характером, то його поділяють на окремі частини, так звані стадії.

Стадії землевпорядного процесу – це періоди або етапи землевпорядних робіт, які відрізняються між собою завданням, змістом і глибиною вирішуваних питань. Перелік і зміст стадій землевпорядного процесу залежать від призначення, видів і змісту виконуваних робіт.

Однак в цілому для землевпорядного процесу характерні взаємозв'язок і послідовність підготовчих, проектних робіт, робіт по перенесенню проектів в натуру і виготовленню землевпорядних документів. Що стосується таких робіт, як складання робочих проектів землевпорядкування, то їх виконують дещо простіше, ніж у територіальному чи внутрігосподарському землевпорядкуванні, а саме у такій послідовності: підготовчі, проектні роботи та перенесення проекту в натуру.

Окремою стадією не виділяють виготовлення землевпорядних документів, оскільки робочий проект містить суміщений проект організації території і робочий рисунок перенесення його в натуру. Не виділяють також стадії авторського нагляду за здійсненням проекту, тому що робочий проект втілюється в життя одночасно з перенесенням його в натуру.

Стадія вважається закінченою, якщо виконана робота відповідає поставленому завданню, порядку та змісту відповідних землевпорядних дій.

Підготовчі роботи виконуються з метою забезпечення необхідними матеріалами інженерно-технічних працівників для розробки проекту землеустрою. Роботи на цій стадії відбуваються в польових і камеральних умовах. Організація підготовчих робіт пов'язана із залученням, крім землевпорядника, низки спеціалістів проектної організації та відповідних землевласників і землекористувачів. Проектні роботи включають роботи по складанню, розгляду і затвердженню проектів землевпорядкування. Складання проектів землеустрою полягає в детальній розробці порядку використання землі по цільовому призначенню з відображенням на планово-картографічному матеріалі меж землеволодінь і землекористувань, розміщенням складових частин і елементів землекористування.

Складений проект пред'являють зацікавленим землевласникам і землекористувачам для розгляду як на планово-картографічному матеріалі, так і в натурі. При цьому землевласники і землекористувачі можуть висловити зауваження щодо проекту, які приймаються автором проекту для усунення на місці або виносяться на остаточне вирішення того державного органу, який затверджує проект.

Після затвердження землепорядні проекти переносять в натуру з участю зацікавлених землевласників і землекористувачів. Проектні межі землеволодінь і землекористувань та інші проектні рішення позначають на місцевості межовими знаками встановленого зразка. Перенесення проекту в натуру передбачає обов'язкове виконання землевласниками і землекористувачами державних заходів по закріпленню на місцевості відповідного порядку організації території, який впливає з конкретного правового режиму земель.

Видача землепорядних документів передбачає оформлення і вручення землевласникам і землекористувачам планово-картографічних і текстових матеріалів, тобто землепорядної справи, в якій подається порядок використання земель, накреслений у результаті землепорядних дій. Залежно від видів і форм землепорядкування зміст землепорядних документів може бути різним. Так, на підставі затверджених і перенесених в натуру проектів територіального землеустрою землевласникам, землекористувачам видають державний акт на право власності. У результаті землепорядного процесу з внутрігосподарського землеустрою землевласникам видаються проектні плани організації території, розрахунково-пояснювальна записка, кошторисно-фінансові розрахунки і протоколи розгляду та затвердження проекту, а також матеріали перенесення проекту в натуру. Тобто, землепорядні дії виконують у певному порядку згідно з такими принципами, як послідовність стадій і завершеність робіт на кожній з них.

При всіх стадіях землепорядного процесу виготовляють і оформлюють планово-картографічні і текстові матеріали, які розкривають стан і перспективи використання земель.

4. Центральне місце в системі землепорядного виробництва належить плануванню робіт. В планах землепорядних робіт встановлюються їх обсяги за видами, передбачається потреба в землепорядних кадрах і орієнтовна вартість цих робіт для подальшого їх фінансування. Раціональна організація землепорядних робіт впливає з правильно розроблених і взаємозв'язаних планів використання земельних, трудових і фінансових ресурсів.

Продуктивність праці землепорядних кадрів залежить від багатьох факторів суб'єктивного і об'єктивного характеру, які можна об'єднати в три групи: 1). фактори, зумовлені природно-кліматичними умовами виробництва; 2). фактори, пов'язані з капітальними вкладеннями і збільшенням основних фондів (впровадження нової техніки і обладнання); 3). фактори, не пов'язані з капітальними вкладеннями і збільшенням основних фондів (впровадження прогресивної технології, передових методів організації і оплати праці, підвищення кваліфікації спеціалістів).

Фактори, зумовлені природно-кліматичними умовами виробництва, відносяться до об'єктивних, оскільки їх вплив на продуктивність праці не

залежить від діяльності конкретних працівників. Інші фактори відносяться до суб'єктивних, оскільки визначаються волею людини.

Раціональна організація робіт із землевпорядкування нерозривно пов'язана зі спеціалізацією землевпорядного виробництва, яка передбачає таку форму організації суспільного виробництва, при якій виготовлення однорідної продукції або окремих технологічних операцій закріплене за окремими виробничими підрозділами.

Ефективність організації землевпорядних робіт виражається в якості виготовлюваної продукції і прийнятих рішень щодо поліпшення використання земель.

Не можна вважати раціонально організованими роботи із землевпорядкування без врахування організаційної структури управління виробництвом, запровадження заходів щодо наукової організації праці, що сприяють, з одного боку, запровадженню в землевпорядне виробництво досягнень науки і техніки, а з другого – підвищенню його рентабельності і зниженню собівартості робіт.

Основними напрямками розвитку землевпорядних робіт в сучасних є:

1. Розробка наукових основ функціонування землевпорядкування в ринкових умовах.
2. Забезпечення сталого землекористування з одночасним удосконаленням структури угідь та доведення рівня їхньої сільськогосподарської освоєності, розораності та лісистості до оптимальних розмірів.
3. Правове забезпечення удосконалення системи земельних відносин шляхом розробки, прийняття і реалізації необхідних законів та нормативно-правових актів.
4. Підвищення ролі землевпорядкування у здійсненні державної політики у сфері використання та охорони земель, забезпечивши при цьому пріоритетні інтереси держави та територіальних громад.
5. Створення єдиної державної системи реєстрації прав на землю та іншу нерухомість.
6. Регулювання ринку землі, удосконалення системи оподаткування земель та державної підтримки й захисту прав власників землі та землекористувачів.

Тема 2. Основи управління землекористуванням.

1. Сутність та основи управління.
2. Система і функції управління.
3. Методи управління.
4. Стимулювання якості проектно-вишукувальної та іншої технічної документації.
5. Організаційна структура управління.

6. Організація управлінської праці.
7. Організація управління якістю праці.
8. Організація контролю і оцінка якості праці.

1. Важливим резервом економічного розвитку є ефективне управління виробництвом, яке являє собою цілеспрямовану координацію процесу суспільного відтворення.

Управління має давню історію, адже це той вид діяльності, який здатен перетворити стихійний процес в ефективну, цілеспрямовану і продуктивну діяльність. Здійснюється управління через процес планування, організації, мотивації, контролю та обліку спільних дій.

Управління землевпорядним виробництвом – це цілеспрямований вплив на колективи людей для організації і координації їх діяльності в процесі виробництва. Форми і організація управління процесом виробництва спрямовані на одержання максимально можливого прибутку. Для цього застосовують сучасні математичні методи і електронно-обчислювальні машини, які підвищують процес управління технічними процесами, механізмами і цілими підприємствами.

Управління землевпорядним виробництвом включає: керівництво колективом, проведення організаційної роботи з добору і розстановки кадрів на різних ділянках виробництва, визначення для них кола виконуваних робіт, прав і відповідальності, координацію їх зусиль, своєчасне матеріальне забезпечення процесу праці, розвиток і використання матеріальної та моральної зацікавленості працівників, додержання тісного зв'язку з підлеглими, розпорядження майном підприємства, його основними і оборотними фондами, створення умов для раціонального поєднання праці із засобами виробництва.

У цьому зв'язку роль управління надзвичайно велика. Постійні вдосконалення виробництва, збільшення його масштабів, якісні зміни в економіці – усе це викликає необхідність систематичного поліпшення структури управління, приведення її до відповідного рівня розвитку продуктивних сил. Зростаючі обсяги землевпорядних робіт, необхідність підвищення їх якості і ефективності землевпорядного виробництва потребують не тільки організації існуючих форм і методів управління, але й постійного вдосконалення його. Вдосконалення управління передбачає поліпшення організаційної структури і економічного механізму управління, галузевого і територіального планування, створення необхідних умов для підвищення, концентрації і поглиблення спеціалізації виробництва, для забезпечення комплексного переозброєння управління на сучасній науково-технічній базі.

2. Система управління як сфера суспільної практики охоплює чотири основні групи елементів: механізм управління, структуру управління, процес управління та розвиток управління.

Механізм управління будується на таких вихідних фундаментальних елементах: принципи, цілі, функції і методи управління.

Принципи управління – це ті основоположні засади, які притаманні всім компонентам системи управління в процесі її функціонування на всіх етапах її розвитку.

Цілі управління визначають бажаний стан системи управління в майбутньому. Під системою управління слід розуміти сукупність взаємопов'язаних елементів, куди входять люди, предмети і засоби праці. Взаємодія елементів системи породжує нові якості, окремим її елементам. В землевпорядних організаціях, як і в системах управління, взаємопов'язано існують дві підсистеми: керуюча і керована. *Керуюча підсистема, як об'єкт управління*, – це система органів лінійного управління і органів функціональних служб. Органи лінійного управління включають керівника землевпорядної організації, головних і галузевих спеціалістів, начальників відділів і керівників виробничих підрозділів.

Органи функціональних служб включають планування, облік і звітність, матеріально-технічне постачання, технологічну підготовку виробництва та ін. Органи лінійного управління і функціональних служб по-різному здійснюють процес управління. Так, лінійний персонал управління здійснює загальне керівництво підприємством, відділом, групою і має для цього права єдиноначальності і розпорядливості.

Важливою умовою ефективного функціонування лінійного управління є мінімальна кількість ланок управління, завдяки чому менше осіб залучається до управління, а це робить більш сталим стан керованої підсистеми і підвищує оперативність дій. Ефективність лінійного управління залежить від послідовності і ступеня підсистеми, якій видається рішення (команда). Справа полягає в тому, щоб команди нижче стоячими ланками лінійної системи не віддавалися, обминаючи ланку, яка є наступною за тією, що віддає команду.

Для сучасної технології землевпорядного виробництва характерним є поглиблення спеціалізації та поділу праці в процесі виробництва, що призводить до диференціації функцій управління, утворення спеціалізованих осередків з обмеженими функціями управління. При функціональному способі управління кожен з керівників відає певним функціональним питанням, а підлеглість виконавця можуть визначити кілька керівників одночасно. Зокрема, керівництво у відділі, групи з питань технічної підготовки виробництва, розробки і вдосконалення методики землевпорядних робіт, технологічних процесів і підвищення якості проектних рішень, здійснює головний інженер проектної організації, а агроекономічним обґрунтуванням проектів землевпорядкування – головний агроном.

Керована підсистема, або об'єкт управління, це сукупність комплексів виробництва: виробничих підрозділів, служб обслуговування, транспорту тощо. В економічному плані керована підсистема являє собою виробничі фонди в їх постійному русі, який відбувається завдяки діяльності людей. Тому управління рухом виробничих фондів потребує управління діяльністю людей, які здійснюють процес виробництва.

Взаємозв'язок між керуючою і керованою підсистемами здійснюється насамперед через відносини між людьми. Так, у проектній організації із землевпорядкування до керуючої підсистеми належить адміністративно-управлінський апарат на чолі з директором, а до керованої – відділи, експедиції, сектори, групи. У свою чергу, начальники відділів, експедицій, секторів є керуючою підсистемою управління стосовно керівників груп, партій, які відіграють роль керованої підсистеми.

У виробничих підрозділах керуючою підсистемою є керівники цих підрозділів, а керованою – виконавці, тобто інженерно-технічні працівники. Інженерно-технічні ж працівники є суб'єктами управління, тобто керуючою підсистемою стосовно засобів праці.

Процес управління – це виконання відокремлених, але взаємопов'язаних, об'єктивно необхідних функцій. Функція управління включає певні види цілеспрямованої діяльності по управлінню виробництвом, що зумовлено поділом праці всередині підприємства, які являють собою взаємозумовлені і взаємопов'язані складові частини процесу управління, відмінні за своїм змістом і цілями.

На сучасному етапі розвитку землевпорядкування виділяються три основні групи функцій управління: загальне керівництво, спеціалізоване управління і технічне обслуговування.

Функції управління – це відносно самостійні, спеціалізовані види діяльності, які відокремлюються в процесі розподілу управлінської праці.

Функцією загального керівництва здійснюється планування, організація, регулювання, контроль на всіх стадіях виробництва. Ця функція покладається на керівника проектної організації, на головних спеціалістів та начальників відділів. Функції загального керівництва включають: оперативне управління виробництвом, техніко-економічне планування і аналіз, організацію праці і виробництва, фінансову діяльність і бухгалтерський облік, комплектування, підготовку і перепідготовку кадрів.

Функції спеціалізованого управління зводяться до технологічного керівництва проектними і дослідними роботами, яке здійснюють керівники груп, галузеві спеціалісти. Ці функції управління включають оперативне планування, облік і регулювання процесу землевпорядкування.

Технічне обслуговування покликане забезпечувати загальне і спеціалізоване управління своєчасною і достовірною інформацією для прийняття оптимальних рішень, а також необхідні умови праці управлінського персоналу.

До функцій технічного обслуговування відносяться оформлення, розмноження і зберігання землепорядної документації, а також господарське, побутове обслуговування і зв'язок.

Контроль у землепорядкуванні передбачає перевірку розрахунків, проектних рішень, графічних матеріалів.

У землепорядному виробництві функції управління мають свої особливості, оскільки спеціалізоване управління здійснюють, зокрема, керівники груп, які беруть участь у виготовленні проектної документації.

Функції управління складаються з елементів, основні з яких – планування, координація і регулювання, організація і контроль. Планування являє собою чітко сформульовані передбачення, прогнозування, складання планів і графіків роботи. У процесі координації забезпечують зв'язок між працівниками, які виконують різні функції. За допомогою регулювання процесу виробництва вносять певні зміни в його організацію. Організація праці – це налагодження, приведення в систему розподілу робіт, повноважень і відповідальності між керівниками і спеціалістами, забезпечення умов для встановлення правильних взаємовідносин у колективі.

Кінцевим етапом управління і його важливим елементом є контроль. Найголовніша форма контролю у землепорядкуванні – це перевірка розрахунків, проектних рішень, графічних матеріалів.

З метою забезпечення ефективного виконання управлінських функцій в землепорядних організаціях розробляють посадові інструкції (положення) для кожного працівника апарату управління, в яких вказують підлеглість працівника, порядок його призначення на посаду, рівень кваліфікаційних вимог, основні завдання, обов'язки і права, відповідальність за виконання обов'язків, способи матеріального стимулювання.

3. В основі управління землепорядним виробництвом лежить система методів. *Метод* – це спосіб, прийом або система прийомів для досягнення певної мети. Оскільки процес виробництва є багатограним, система методів управління включає такі основні методи, як економічні, організаційно-розпорядчі, соціально-психологічні. Всі вони використовуються в процесі управління взаємопов'язано. Оволодіння методами управління сприяє піднесенню ефективності суспільного виробництва.

Економічні методи управління передбачають планування, прогнозування, господарський розрахунок і економічний аналіз.

Суть економічних методів управління полягає у створенні таких економічних умов, коли напрям виробничої діяльності визначає сама проектна організація, її виробничі підрозділи, окремі виконавці під впливом відповідних економічних стимулів. Центральною ланкою управління є планування заходів щодо раціональної організації земельних ресурсів.

Планування – це заздалегідь намічений порядок дій, необхідний для досягнення поставленої цілі. Планування здійснюють аналітичними, нормативними і балансовими методами.

Аналітичний метод використовується на першому етапі розробки плану, коли весь процес планування розкладають на складові частини – елементи (об’ємний план, кошторис витрат, штатний розпис, фінансовий план, план матеріально-технічного постачання, календарний план тощо), з’ясовують вплив факторів на процес, що планується, та визначають завдання на плановий період.

Нормативним методом обґрунтовують кількісні показники планового завдання. Так, для визначення об’ємного плану проектно-пошукових робіт розраховують вартість землевпорядкування за діючими нормами виробітку залежно від розміру площі землеволодіння, землекористування, масштабу плану та категорії трудності робіт.

Балансовий метод дає змогу вирішувати питання розвитку виробництва та забезпечення трудовими і фінансовими ресурсами.

Прогнозування – це наукове дослідження, яке включає всебічний аналіз і вивчення тенденцій розвитку розглянутого процесу в умовах дії об’єктивних законів.

Економічний прогноз визначає основні напрями розвитку економіки і відбиває сукупність складних зовнішніх і внутрішніх зв’язків та залежностей між ланками і секторами економіки.. Існують два підходи до прогнозування: кількісний та якісний.

Кількісний підхід базується на інформації, яку можна одержати, знаючи тенденції зміни параметрів або маючи статистично достовірні залежності, що характеризують безпосередньо виробничу діяльність об’єкта управління.

Якісний підхід ґрунтується на досвіді, інтуїції, експертних оцінках фахівців у галузі прийняття рішень. Зазначені методи представлені на рис. 2.2.

Крім розглянутих вище в плановій роботі все ширше застосовуються методи прогнозування і моделювання.

Прогнозування – це система обґрунтованих оцінок можливих кількісних і якісних змін складових земельного фонду України, що впливають із завдань перспективного розвитку продуктивних сил, оцінок результатів різних заходів, а також необхідних для їх досягнення ресурсів та організаційних дій.

Модельовання – це метод дослідження явищ і процесів, що ґрунтується на заміні конкретного об’єкта досліджень (оригіналу) іншим, подібним до нього (моделлю).

Рис. 2.2. Методи управління в землевпорядних організаціях.

Одним з економічних методів управління на сучасному етапі є господарський розрахунок, який базується на товарно-грошових відносинах і законах вартості.

Господарський розрахунок – це метод організації ведення підприємства, при якому кожне підприємство порівнює в грошовій формі витрати і результати виробництва (надання послуг), намагається відшкодовувати витрати власними доходами, тобто забезпечувати самоокупність і оптимальну рентабельність виробництва.

Економічний метод управління повинен виходити із здійснення внутрішнього господарського розрахунку, який передбачає: доведення кожному виробничому підрозділу завдання щодо виготовлення продукції і лімітів витрат; облік і контроль протягом року виготовлення продукції і витрат по кожному госпрозрахунковому підрозділу; матеріальне стимулювання і визначення фонду заохочення за економію витрат і перевиконання плану виробництва продукції наприкінці року.

Цей метод створює матеріальну зацікавленість проектних організацій у досягненні вищої рентабельності, тобто перевищенні доходів над витратами, в одержанні прибутку, оскільки значна частина його направляється на розширення

основних фондів і оборотних коштів, на утворення фондів економічного стимулювання працівників проектної організації.

Основне завдання економічного аналізу як методу управління виробничо-господарською діяльністю в землевпорядкуванні полягає у сприянні планомірному піднесенню ефективності не тільки землевпорядного, але й усього суспільного виробництва.

У процесі аналізу застосовують різноманітні прийоми і способи систематизації та обробки даних. Найбільшого поширення набув спосіб порівняння виробничих показників шляхом співставлення фактично досягнутих з плановими, фактично досягнутих з підсумками роботи за попередній період, фактично досягнутих з сусідніми проектними організаціями або головною проектною організацією.

У здійсненні економічних методів управління важлива роль належить організаційно-розпорядчим методам управління виробництвом. Якщо економічні методи являють собою систему економічних заходів, що визначають господарську діяльність, то організаційні методи передбачають роб розу рішень, визначення термінів виконання, а розпорядчі – встановлення певних дій, команд для досягнення мети. Організаційні і розпорядчі методи управління ґрунтуються на економічних методах.

Організаційно-розпорядчі методи управління передбачають розпорядчі дії щодо керівництва господарською діяльністю проектної організації і організаційного впливу на об'єкт управління з метою досягнення поставленої мети. Ці методи управління мають одно варіантний характер, на відміну від економічних, які передбачають багато варіантів розв'язання завдань.

Організаційні методи управління знаходять своє відображення у формі регламентування та організаційного нормування і визначаються єдиною системою управління в державі.

Організаційне регламентування і нормування надають процесу управління системний і об'єктивний характер, чим уникають випадкових і добровільних дій в процесі управління.

Формами розпорядчого впливу є накази і розпорядження. Вони можуть видаватися як у письмовій, так і в усній формі, але з обов'язковою вказівкою, що, коли і кому робити, кого і за що заохотити або кому і за що накласти стягнення. Розпорядчі методи управління потребують постійного контролю, перевірки виконання. На якість управління в цілому найбільше впливають розпорядчі методи, які залежать від знань, уміння, індивідуальності і таланту керівника.

Тому при підборі керівників апарату управління і виробничих підрозділів у землевпорядкуванні необхідно всебічно оцінювати висунуту на відповідну посаду людину.

Об'єктом управлінського впливу у виробничому колективі є людина, що потребує реалізації соціально-психологічних методів управління, тобто системи зв'язків і відносин між керівником і людьми.

Соціальні методи управління за змістом і цільовою спрямованістю є відображенням об'єктивних соціальних зв'язків і стосунків усередині трудових колективів і між ними. Вони забезпечують формування й розвиток трудових колективів завдяки управлінню свідомістю і поведінкою людей через фактори їхньої діяльності. Такими факторами є потреби, інтереси, мотиви, ідеали, цілі, нахили тощо.

Психологічні методи управління використовуються з метою гармонізації стосунків працівників фірми і встановлення сприятливого психологічного клімату. Об'єктом психологічних методів управління на рівні підприємства є індивід, а метою – управління психічною діяльністю особистості кожного працівника для раціонального регулювання його поведінки.

Головна мета застосування цих методів – формування у колективі позитивного соціально-психологічного клімату, завдяки чому значною мірою будуть вирішуватися організаційні та економічні завдання.

Соціально-психологічні методи за способом своєї дії поділяються на дві групи – соціальні і психологічні. Керуюча дія соціальних методів ґрунтується на врахуванні особливостей взаємодії людей, форм спілкування, існуючих культурних норм і цінностей. Психологічні методи ґрунтуються на закономірностях функціонування людської психіки. Отже, за допомогою соціальних методів управління здійснюється управління відносинами в колективах і між колективами, а за допомогою психологічних – управління поведінкою індивіда і між особовими стосунками у колективі. Від вмілого застосування розкритих методів залежить якість управління керівника, ефективність управлінської праці в цілому.

4. Комплексна система управління якістю проектних і вишукувальних землевпорядних робіт передбачає моральне і матеріальне стимулювання, підставою для чого є оцінка якості роботи окремих виконавців, керівників виробничих підрозділів та головних спеціалістів відділів.

Премії виконавцям, керівникам виробничих підрозділів і головним спеціалістам відділів за достроковий випуск проектно-вишукувальної та іншої технічної документації нараховують, виходячи з оцінки якості роботи.

При встановленні замовником в цілому за проект оцінки «висока якість» виплачують додаткову премію в розмірі до 15 % від заробітної плати за встановлений для преміювання час. Виконавцям, які отримали за свою роботу оцінку нижче 4 балів, премія за високу якість не виплачується.

Поряд із заохочувальними в проектних організаціях по землевпорядкуванню застосовують заходи морального і матеріального впливу на спеціалістів, які систематично виконують роботи з низькою якістю.

Це обговорення на нарадах підрозділу, проектної організації, повідомлення засобами інформації, дисциплінарні стягнення (зауваження, догана, сувора догана), переведення на нижче оплачувальну роботу, довгострокова переатестація або звільнення.

5. Управління землевпорядним виробництвом здійснюється в рамках двох структурних підрозділів, першим з яких є землевпорядні органи державної влади, а другим – проектні організації по землевпорядкуванню.

Завданням землевпорядних органів є здійснення урядових рішень у галузі регулювання земельних відносин і організації використання та охорони земель.

Завданням проектних організацій по землевпорядкуванню є розробка схем, проектів, робочих проектів науково обґрунтованої організації території з метою ефективного виробництва у всіх галузях народного господарства.

Інститути землевпорядкування є госпрозрахунковими проектними організаціями і здійснюють свою діяльність відповідно до Статуту підприємства, згідно з яким вони є юридичною особою, користуються правами і виконують обов'язки, пов'язані зі своєю діяльністю, володіють відокремленою частиною загальнонародної власності і мають самостійний баланс.

Маючи потужну матеріально-технічну базу, нормативно-методичне забезпечення, високий рівень підготовки спеціалістів, їх широкий фаховий склад (землевпорядники, ґрунтознавці, агрономи, геодезисти, програмісти, юристи тощо), інститути проводять різноманітні науково-дослідні та проектні роботи в галузі землеустрою, охорони і раціонального використання земель, оцінки земель, геодезичні роботи. Інститути працюють за такими напрямками: землеустрій, оцінка земель, надання консалтингових послуг.

У складі головного інституту функціонують науково-технічна та методична ради, що займаються розробкою еталонних підходів до виконання землевпорядних робіт, систематизацією відповідної юридичної практики, розв'язанням проблем, не врегульованих законодавством. В інституті впроваджене сучасне комп'ютерне та програмне забезпечення, яке дає змогу на вищому рівні виконувати роботи та надавати послуги.

Управління в проектних організаціях по землевпорядкуванню має свою відповідну організаційну структуру, що представлена двома рівнями: перший – землевпорядні органи, другий – проектні організації по землевпорядкуванню.

Завданням землевпорядних органів є здійснення урядових рішень у галузі регулювання земельних відносин і організації використання та охорони земель.

Завданням проектних організацій по землепорядкуванню є розробка схем, проектів, робочих проектів науково обґрунтованої організації території з метою ефективного виробництва у всіх галузях народного господарства.

На головне управління Держгеокадастру покладено такі функції управління: проведення єдиної технічної і економічної політики при виконанні проектних і вишукувальних робіт, спрямованої на прискорення технічного прогресу, вдосконалення процесів і організації виробництва, підвищення ефективності використання земельних ресурсів;

- вивчення, узагальнення і поширення передового досвіду проектування, систематичний аналіз використання земельних ресурсів, участь у розробці наукових прогнозів, схем і техніко-економічного обґрунтування перспективного використання земельних ресурсів;
 - розробка основних техніко-економічних напрямів в проектуванні, виходячи із найближчих перспектив розвитку науки і техніки;
 - виконання проектно-дослідних і експериментальних робіт, пов'язаних із запровадженням прогресивної технології виробництва, нових способів організації виробництва;
 - розробка технічних умов, вказівок і рекомендацій по проектуванню, норм проектування, норм тривалості проектування, укрупнених кошторисних норм, еталонів технічних проектів та ін.;
 - здійснення систематичного контролю за відповідністю діючих проектних положень досягнутому рівню розвитку науки, техніки, підготовка пропозицій по коригуванню норм праці та їх заміні;
- участь у розробці і підготовці перспективних і річних планів землепорядних робіт, нових нормативних документів тощо;
- вивчення і узагальнення досвіду застосування цін і норм виробітку на проектні і вишукувальні роботи по землепорядкуванню, розробка пропозицій щодо їх удосконалення;
 - здійснення заходів щодо підвищення кваліфікації інженерно-технічних працівників по землепорядкуванню;
 - організація матеріально-технічного забезпечення виробництва;
 - видання, розмноження, систематизація і зберігання планово-картографічних матеріалів;
 - здійснення зв'язку із землепорядними органами, науково-дослідними установами і навчальними закладами, сільськогосподарськими підприємствами з метою оперативного впровадження в землепорядні проекти результатів наукових досліджень і передового досвіду;
 - надання технічної допомоги відділенням з усіх питань виробничої діяльності.

6. Нині у значній мірі користуються працею А. Файоля «Загальне і промислове управління», опублікованої ще у 1916 році, де систематизовано основні функції, принципи та елементи управління. Наведена класифікація з певними доповненнями й уточненнями використовується і донині.

Функції управління за Файолем, які покладені в основу класичної (функціональної) організаційної структури:

- 1) технічна функція (виробництво продукції);
- 2) комерційна функція (купівля, продаж, обмін);
- 3) фінансова функція (залучення й ефективне використання фінансових коштів);
- 4) страхова функція (зменшення ризиків від непередбачуваних обставин);
- 5) облікова функція (фіксація реального стану справ на підприємстві, бухгалтерія, статистика);
- 6) адміністративна функція (5 елементів управління, наведених вище).

Сучасні дослідники беруть в основу класифікації функцій уже не окремі цикли управління виробництвом, а всю структуру діяльності керівника в колективі. При цьому керівник розглядається не тільки в рамках своєї адміністративної ролі, але також з обліком усього розмаїття його соціальних, соціально-психологічних і виховних обов'язків. У цьому зв'язку до переліку функцій керівника додаються й такі, як організаторська діяльність, що полягає в інтеграції особистостей у колектив і комунікації, що складається у встановленні горизонтальних зв'язків у середині колективу й зовнішніх вертикальних зв'язків з вищестоящими організаційними структурами.

Основні функції керівника можуть бути охарактеризовані в такий спосіб:

1. Функції адміністративно-організаційні. Керівник, відповідно до офіційно представлених його прав та обов'язків, повинен координувати індивідуальні дії членів колективу в єдину загальну силу. Він розподіляє обов'язки між співпрацівниками, контролює процес виконання завдань, оцінює результат і сам відповідає за діяльність окремих співпрацівників і всієї групи перед вищими інстанціями.
2. Функції стратегічні, пов'язані з постановкою цілей, вибором методів їхнього досягнення. Реалізація цих функцій дозволяє виявити творчий потенціал керівника, спритність, витримку, здатність висувати нові ідеї. До структури стратегічних функцій належить здатність до прогнозування, передбачення кінцевого результату, до оперативної переробки більших обсягів інформації, що надходить від підлеглих і вищих інстанцій, від результатів діяльності колективу. Керівник повинен також накопичувати великий обсяг професійної інформації у своїй пам'яті.
3. Експертно-консультативні функції. У процесі групової діяльності керівник звичайно є тією компетентною особою, до якої всі звертаються як до джерела

достовірної інформації й найбільш кваліфікованого фахівця. Висока професійна кваліфікація – одна з основних складових авторитету керівника.

4. Комунікативні функції. Керівник є основним джерелом важливої інформації, що має значення для успішного функціонування робочої групи. Ця інформація передається в процесі спілкування з групою й окремими її членами. Комунікативність, уміння спілкуватися з людьми, доступність спілкування – важливі якості керівника. Керівник може бути відкритий для спілкування з групою і тоді виступає як лідер. Але він може будувати систему комунікативних зв'язків тільки відповідно до принципу чіткої субординації, тобто комунікативний тільки з іншими керівниками рівного з ним рангу й віддалений від групи. Тоді він прирікає себе на емоційну самотність і не може розраховувати ні на який інший вплив, крім офіційного, посадового.

5. Виховні функції. Приймаючи рішення й скеровуючи колектив на досягнення поставлених цілей, керівник одночасно з цим забезпечує виховний ефект у формуванні особистості своїх підлеглих. Він виховує своїм особистим прикладом свого ставлення до справи, професійною компетенцією, навчанням. Функція виховання містить у собі й дисциплінарні методи заохочення й покарання, якщо співпрацівники порушують регламент роботи або моральні принципи життя колективу. Керівник колективу, якщо він хоче бути і його вихователем, повинен прагнути стати «лідером думок», що володіє найбільшим обсягом інформації. Він повинен сприйматися співпрацівниками як «один із нас і кращий з нас».

Керівник – офіційна особа, що представляє групу в зовнішньому соціальному середовищі. На нарадах, конференціях він виступає від імені всіх членів групи, за його поведінкою судять про групу в цілому. Тому керівник-лідер повинен відповідати високим стандартам суспільного поведіння. Він повинен добре володіти навичками культурного спілкування, гідними манерами, мімікою й пантомімікою, культурою мови. Важливе також при цьому вміння правильно одягатися, з огляду на свою зовнішність і вік, а також ситуацію спілкування. Бажана також приємна зовнішність, що значною мірою залежить від художнього смаку й манер. Дотримання цих вимог сприяє формуванню гідного «іміджу» – образу керівника лідера, яким може пишатися група й якого будуть поважати всі навколишні. Керівник повинен постійно пам'ятати, що він виражає честь, розум і волю всієї групи.

Зазначені вище функції управління з більшою або меншою мірою активності й відповідальності притаманні всім керівникам, незалежно від їхнього рангу. Оскільки організація складається з підрозділів, що виконують конкретні завдання, хтось повинен координувати роботу цих підрозділів, скеровуючи їхні дії на досягнення загальних цілей.

Діяльність щодо координування роботи інших людей і становить сутність управління.

Елементи управління за Файолем:

- 1) передбачення (постановка цілей і створення програми дій щодо їх досягненню);
- 2) організування (побудова організаційної структури, розподіл повноважень та обов'язків, відбір персоналу виходячи з його професійних якостей, навчання персоналу);
- 3) розпорядництво (реалізація планів);
- 4) координація (взаємне узгодження діяльності всіх підрозділів та гармонійне пристосування всіх наявних засобів для досягнення цілей організації);
- 5) контроль (перевірка виконання планів та наказів, виявлення помилок і їх виправлення).

Досягнення найкращих результатів управлінської праці можливе за вмілого поєднання відповідних методів управління. При цьому ефективність управлінської праці значно залежить від умілого поєднання економічних і організаційно-розпорядчих методів. Звичайно, що серед економічних чинників найважливішими є господарський розрахунок, система матеріального стимулювання, морального заохочення тощо.

Тому економічні методи управління мають бути основними; для досягнення цього необхідно застосувати організаційно-розпорядчі методи, спрямовані на вдосконалення структури проектної організації, регламентування робочого дня кожного спеціаліста, нормування праці, видання наказу або розпорядження.

Організація управлінської праці значною мірою залежить від психологічних властивостей та індивідуальних здібностей управління.

Характерними рисами стилю керівництва повинні бути повага до колективу, турбота про людину, чуйність і повага до неї. Керівник має контролювати свою поведінку, володіти настроєм і почуттями, оскільки його роздратування і нестриманість позначатися не тільки на результатах його роботи, а й на підлеглих. Дії керівника багато в чому виграють, якщо він постійно буде вивчати, добре знати характери своїх підлеглих, їх інтереси. При цьому важливо вміти зауважити навіть невеликий успіх працівників. Водночас однакові й справедливі вимоги до всіх членів колективу без упередження і потурань створюють хорошу психологічну атмосферу. Керівник, який не вміє володіти собою, спричинює багато неприємностей і розчарувань своїм підлеглим, через що відбуваються конфліктні ситуації на роботі. У зв'язку з цим на керівні посади необхідно висувати людей не тільки за діловими, а й психологічними якостями. Предметом і продуктом управлінської праці є інформація – дані про діяльність землевпорядного органу чи організації з приводу процесів управління. Інформація є основою управління. Розрізняють інформацію командну для керованих

підсистем і звітну – для керівних підсистем управління. Основними вимогами до інформації є визначеність, точність, об'єктивність, чіткість, наочність, стислість, своєчасність тощо. Носієм інформації є документи – відповідним чином складені, підписані і завірені папери, якими оформляють різні господарські операції, правові відносини, дії юридичних осіб і окремих громадян. Документальна інформація буває текстовою (рукописи, бланки, журнали, книги тощо), графічною (плани, карти, схеми, графіки) і аудіовізуальною (звукозаписи, діапозитиви, фотографії). За терміновістю виконання документи можуть бути термінові і нетермінові, за сутністю – офіційні (службові) і особисті, за місцем складання – внутрішні і зовнішні, за змістом – прості і складні.

Документація і документаційне обслуговування адміністративної управлінської діяльності разом з документацією бухгалтерського і статистичного обліку складає систему діловодства у землевпорядкуванні.

7. Важливим напрямом заохочення ініціативи працівників, який в Україні ще не поширений, у багатьох країнах стало створення «гуртків якості», груп розвитку тощо. Однією з основних передумов успішної діяльності таких колективів є обов'язкове знання працівниками і службовцями технології та принципів організації виробництва. Таке можливе завдяки універсальній підготовці й ротаційному методу ознайомлення з виробництвом. У системі управління все більшої уваги приділяють підвищенню якості праці. Важливе місце тут відводиться розробці і впровадженню комплексних систем управління якістю праці і продукції, що впроваджуються в дію у два етапи: розробка і впровадження системи бездефектної праці або системи бездефектного виконання вишукувальних і проектних робіт. Ця система являє собою сукупність взаємопов'язаних організаційних, інженерно-технічних і виховних заходів, спрямованих на забезпечення високоякісної розробки в задані терміни проектно-вишукувальної і іншої технічної документації.

На другому етапі розробляють і впроваджують систему стандартів, тобто керівні і технічні матеріали по окремих питаннях, що розвивають і уточнюють інструктивно-методичні матеріали.

Комплексна система управління якістю проектних і вишукувальних робіт включає в себе такі підсистеми: планування, організацію, виконання, контроль і оцінку, інформаційне забезпечення. За функціонування кожної підсистеми планування несуть відповідальність керівники проектної організації і відповідні відділи. Так, за функціонування підсистеми планування відповідає директор проектної організації. Підсистема планування встановлює завдання по підвищенню якості робіт, визначає найбільш доцільні шляхи їх виконання, розробляє план заходів по підвищенню якості проектів і вишукувань, вдосконалює структуру управління, уточнює функції і посадові інструкції.

Підсистема організації виробництва, за функціонування якої відповідає головний інженер проектної організації, забезпечує створення необхідних умов для ефективної роботи всіх виробничих підрозділів, відділень, служб. Серед цих умов найбільш важливе значення мають заходи щодо запровадження нової техніки і передової технології.

Підсистема виконання координує діяльність виробничих підрозділів по підвищенню якості проектів і вишукувань і забезпечує підготовку виробництва. За функціонування цієї підсистеми несуть відповідальність начальники технічного і планово-виробничого відділів.

Підсистема контролю і оцінки, за діяльність якої відповідають керівники виробничих підрозділів, включає практичне керівництво і організацію роботи по управлінню якістю праці у виробничих підрозділах. Забезпечення і контроль якості на всіх стадіях робіт здійснюється:

а) по передпроектних проробках на стадії схем – начальниками і головними спеціалістами виробничих підрозділів, головними інженерами проектів, авторами розділів і головними спеціалістами технічного відділу. Передпроектні розробки розглядаються технічною радою проектної організації;

б) по проектах і вишукуваннях:

- на рівні груп – по ланцюжку виконавець – перевіряючий – керівник групи;
- на рівні відділів – по ланцюжку керівник групи – головний інженер проекту – начальник відділу;
- на рівні проектної організації по ланцюжку головний інженер проекту – головний спеціаліст технічного відділу – головний інженер проектної організації – технічна рада проектної організації.

Юридичною та організаційно-методичною основою комплексної системи управління якістю проектних і вишукувальних робіт є стандарти підприємства (СТП), які систематизують та такими розділами:

- забезпечення якості і ефективності проектування й вишукувань;
- запровадження прогресивних рішень і методів проектування;
- управління проектуванням;
- структура виробництва, підготовки і розстановки кадрів;
- стимулювання ефективності, прогресивності і якості.

Кожному стандарту присвоюється реєстраційний номер, який складається з відповідних кодів (код НААН, код Головного управління Держгеокадастру в області, номер відповідного розділу, порядковий номер і рік введення стандарту).

8. Сучасна ринкова економіка висуває принципово нові вимоги до якості продукції, що випускається. Це пов'язано з тим, що зараз життєздатність будь-якого господарства, його стійке становище на ринку зумовлені рівнем конкурентоспроможності.

Абсолютний рівень – характеризує якість виробу певного виду, що виготовляється підприємством у поточному періоді. Він визначається обчисленням взятих для його вимірювання показників без їх порівняння з відповідними показниками аналогічних виробів.

Відносний рівень якості окремих видів нової продукції визначається порівнянням їх техніко-експлуатаційних та економічних показників з абсолютними показниками якості найкращих аналогічних вітчизняних і зарубіжних зразків.

Перспективний рівень якості виробів – такий рівень, якого можна досягти в майбутньому, враховуючи пріоритетні напрями й темпи розвитку науки і техніки.

Оптимальний рівень якості – такий рівень, за якого загальна сума суспільних витрат на виробництво і використання (експлуатацію) продукції за конкретних умов її споживання є мінімальною.

Тема 3. Нормування землевпорядних робіт.

1. Значення нормування.
2. Технічно обґрунтовані норми праці.
3. Структура затрат робочого часу і види норм праці.
4. Методи розробки технічно обґрунтованих норм праці.
5. Запровадження норм праці.

1. В умовах розвитку ринкових відносин нормування праці набуває великого значення як засіб скорочення затрат живої праці, зниження собівартості продукції, підвищення продуктивності праці. Отже, нормування праці є засобом визначення як міри праці для виконання тієї чи іншої конкретної роботи, так і міри винагороди за працю залежно від її кількості та якості.

Виконання землевпорядних робіт пов'язане з дією економічного закону розподілу праці. Всезагальною мірою, яка дає змогу визначити кількість праці, виступає робочий час. Тому суть норми праці полягає в тому, що вона показує, скільки робочого часу в даних виробничих умовах повинно бути затрачено на виробництво продукції (роботи) або яка кількість повинна бути виконана за одиницю часу. Одиницею робочого часу є година, день, місяць, тощо.

Метою нормування праці в сучасних умовах господарювання є вдосконалення організації землевпорядного виробництва і праці, поліпшення її умов, що своєю чергою, підвищить продуктивність праці та сприятиме розширенню виробництва і зростанню реальних доходів працівників.

Завданнями нормування праці є:

- встановлення нормативу часу на виробництво продукції;
- впровадження найбільш раціонального режиму використання устаткування, машин і механізмів;

- розробка найбільш раціональної структури виробничого процесу;
- проведення аналізу виконання норм праці для розкриття резервів виробництва та продуктивності праці;
- перегляд норм праці у зв'язку зі зміною умов праці та проведення організаційно-технічних заходів;
- впровадження ефективної організації праці працівника на робочому місці.

Виділяють такі основні принципи нормування землевпорядних робіт: дотримання єдності норм на роботи, які виконуються в ідентичних природно-виробничих умовах; забезпечення прогресивності норм праці, наукова обґрунтованість норм праці; необхідність нормування всіх видів робіт; диференціація норм праці на роботи, які виконуються в різних організаційно-технічних нормах; широка участь усіх спеціалістів у встановленні норм праці.

Перераховані принципи встановлення норм праці необхідно використовувати при розробці матеріалів для нормування праці в проектно-вишукувальних організаціях та землевпорядних органах. Правильно встановлені норми, які відповідають досягнутому рівню техніки і прогресивної технології, активно сприяють підвищенню продуктивності праці, більш справедливому розподілу матеріальних благ.

Нормування праці – це визначення необхідних затрат робочого часу працівником відповідної кваліфікації на виконання певної роботи (операції) за одиницю часу при відповідних природних та організаційно-технічних умовах.

Наявність науково обґрунтованих норм праці на всі види проектно-вишукувальних робіт має важливе значення і для планування робіт, що дозволяє правильно визначати затрати праці і засобів на виконання робіт по землевпорядкуванню, правильно встановлювати кваліфікаційний склад працівників проектних організацій, їх підрозділів та оптимально проводити поділ праці і розстановку кадрів.

2. Найбільш поширеними нормами праці в землевпорядкуванні є довідково-статистичні норми, які встановлюються на підставі досвіду, статистичних даних про фактичні затрати робочого часу на виконання певної роботи. Проте кількість затраченого робочого часу на виконання певної роботи визначають приблизно за орієнтовними даними. Крім того, в статистичних даних про виконану роботу не виділяється оперативний час, а весь обсяг виробленої продукції відноситься до затрат всього робочого часу, які неоднакові у всіх спеціалістів. Недолік довідково-статистичних норм полягає ще в тому, що вони не сприяють зростанню продуктивності праці, бо розраховані на фактичний, уде досягнутий рівень продуктивності праці. Цей недолік характерний для нормування землевпорядних робіт, коли норми діють тривалий час, а передовий досвід і прогресивна технологія не враховуються.

Відзначимо, що нормування праці в землевпорядкуванні повинно базуватися на науковій основі. Обґрунтування норм праці передбачає проведення і економічних розрахунків, що дають можливість вибрати найбільш оптимальні варіанти, які забезпечують мінімальні затрати праці на виробництво продукції і доцільні пропорції в затратах праці робітників різних спеціальностей і кваліфікації. В умовах сучасного виробництва технічне нормування передбачає всебічне наукове обґрунтування норм праці.

Методи нормування праці здебільшого охоплюють:

- аналіз трудового процесу;
- проектування раціональної технології та організації праці;
- безпосередньо розрахунок норм.

Відповідно до практики господарювання суб'єктів підприємництва, методи нормування праці поділяються на:

- аналітичні;
- сумарні (досвідно-статистичні);
- мікроелементні.

Аналітичний метод нормування праці передбачає вивчення трудового процесу, організації праці на робочому місці, ефективності використання техніки та робочого часу. Роботу, що підлягає аналітичному нормуванню, розбивають на її складові технологічні та трудові елементи, котрі ретельно аналізуються. Потім на основі аналізу проектують раціональні прийоми та методи виконання цих елементів і проводять відповідний їм розрахунок необхідних витрат робочого часу.

За використання сумарного методу норми розраховують на операції в цілому без аналізу та проектування їх структури. На основі такого методу норми встановлює нормувальник чи майстер на основі особистого досвіду, тобто цей ґрунтується на вже досягнутому рівні виробництва і не стимулює росту продуктивності праці. Норми, які встановлені сумарним методом нормування праці, називають досвідно-статистичними і використовують лише в індивідуальному виробництві.

Сумарний (досвідно-статистичний) метод нормування праці має кілька різновидів встановлення норми:

- на основі порівняння складності та обсягу певної роботи з такими, що виконувались раніше;
- на основі даних оперативного й статистичного обліку про витрату часу на аналогічні роботи;
- за досвідом особи у встановленні норм праці;

- за результатами узагальнення сумарних спостережень за використанням робочого часу на цих операціях, роботах. Зазначені методи представлені на рис. 4.1.

Особливістю досвідково-статистичних норм є використання звітно-статистичних відомостей про фактичні витрати часу на дану чи подібну роботу або обсяг виробленої продукції за звітний період. Їх широко застосовують в одиничному та малосерійному виробництві, де, як правило, відсутні детальні

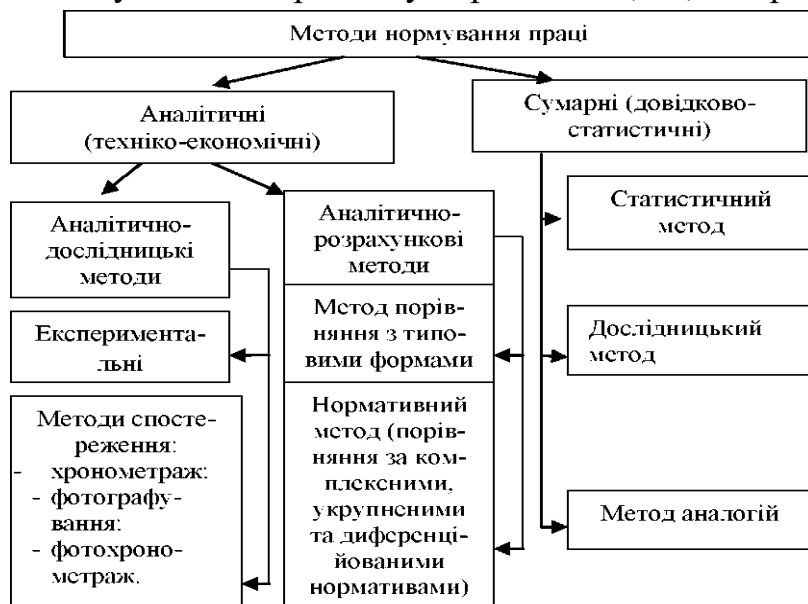

Рис. 4.1. Методи нормування праці.

розробки технологічного процесу, а тому встановлення технічно обґрунтованих норм потребує великих затрат праці нормувальників.

Найпоширенішими нормами праці в землевпорядкуванні є досвідково-статистичні, які встановлювалися в минулому на підставі досвіду, статистичних даних про фактичні затрати робочого часу на виконання певної роботи. Такі норми затрат робочого часу не є прогресивними, оскільки вони ґрунтуються на досвіді окремих виконавців і їх встановлення залежить від суб'єктивних чинників. Так, кількість затраченого робочого часу на виконання певної роботи визначають приблизно за оптовими або досвідними даними. Крім того, у статистичних даних про виконану роботу не виділяється оперативний час, а весь обсяг продукції відноситься до затрат всього робочого часу, які неоднакові у всіх спеціалістів. Недолік досвідно-статистичних норм полягає ще в тому, що вони не сприяють зростанню продуктивності праці, бо розраховані на фактичний, уже досягнутий рівень продуктивності праці. Цей недолік характерний для нормування землевпорядних робіт, коли норми діють тривалий час, а передовий досвід і прогресивна технологія не враховуються.

Аналіз чинних норм праці на деякі землевпорядні роботи показує, що вони не рівно напружені в різних проектних організаціях із землеустрою. За окремими

видами робіт відхилення норм праці наближається до 40 %. При цьому характерним є те, що різниця норм часу спостерігається навіть на такі роботи, які не залежать від природно-кліматичних умов (накладення точок за координатами на планшет, обчислення площ тощо). Це свідчить про те, що нормування праці в землевпорядкуванні повинно базуватися на науковій основі.

З розвитком продуктивних сил виник термін «технічно обґрунтовані норми», суть яких зводиться до врахування під час складання норм технічних засобів та застосування прогресивної технології виробництва. Водночас піклування про збереження здоров'я працівників, про їх стійку працездатність в умовах науково-технічного прогресу поставило вимогу під час встановлення норм якнайповніше враховувати фізіологічні властивості людського організму і залучати до справи нормування праці такі науки, як фізіологія та психологія праці.

Обґрунтування норм праці передбачає проведення і економічних розрахунків, що дають змогу вибрати найбільш оптимальні варіанти, які забезпечують мінімальні затрати праці на виробництво продукції і доцільні пропорції в затратах праці працівників різних спеціальностей і кваліфікації. Отже, в умовах сучасного виробництва технічне нормування передбачає всебічне наукове обґрунтування норм праці. І якщо за традицією вживають ще термін «технічно обґрунтовані норми», то мається на увазі, по суті, встановлення науково обґрунтованих норм не лише з точки зору техніки, а й економіки та психофізіології праці.

Технічно обґрунтовані норми – це норми, розраховані за допомогою методів технічного нормування, виходячи з раціонального технологічного процесу виконання роботи й наукової організації праці, які передбачають найефективніше використання засобів виробництва і робочого часу при забезпеченні збереження здоров'я і стійкої працездатності людини.

Нормування праці в основному зводиться до того, щоб визначити оптимальні затрати часу на виконання тієї чи іншої роботи. Тому для здійснення технічного нормування потрібне ретельне вивчення структури і використання робочого часу.

3. Структура затрат робочого часу і види норм праці
Правильна організація землевпорядних робіт потребує визначення кількісної та якісної праці для кожного виду робіт. При цьому мірою праці є робочий час, протягом якого спеціаліст повинен виконати доручену йому роботу. Весь робочий час поділяється на час безпосередньої роботи і час перерв (рис. 4.2).

Час безпосередньої роботи – це час, протягом якого працівник виконує дії, пов'язані з роботою, в тому числі переходи технологічного характеру, спостереження за вимірювальними приладами тощо

Час безпосередньої роботи поділяється на підготовчо-заклучний оперативний і час обслуговування робочого місця.

Підготовчо-заключним називається час, що використовується на підготовку до виконання завдання, і дії, пов'язані із закінченням завдання. Його тривалість не залежить від обсягу роботи, на підготовку і завершення якої він затрачений. Оперативним називається час, що його визначає працівник, як безпосередньо на зміну форми і якості предмета праці, так і на час виконання дій, які сприяють цій зміні. Оперативний час, в свою чергу, поділяють на основний та допоміжний. *Основний, або технологічний*, – це час, який витрачається безпосередньо на зміну

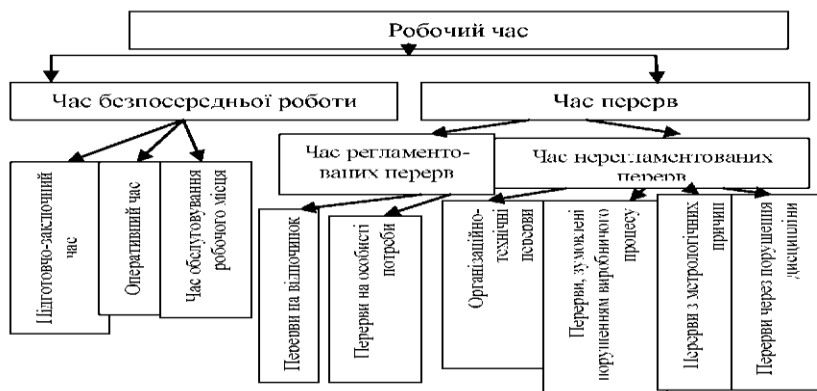

Рис. 4.2. Структура затрат робочого часу.

форми і якості предмета праці. Під допоміжним розуміють час, який витрачається на проведення математичних розрахунків, підбір необхідних типових рішень, контроль за якістю продукції та інші дії, що забезпечують виконання основної роботи. Ці затрати часу здебільшого циклічно повторюються при виготовленні однакової продукції.

Час обслуговування робочого місця – це час, який потрібен для підтримання в належному стані обладнання, інструменту, забезпечення порядку на робочому місці тощо.

Час перерв – час, протягом якого трудовий процес не здійснюється (незалежно від причин), а виконавець не виконує жодних трудових дій.

Перерви в роботі бувають такі:

- на відпочинок – це час, що витрачається на відпочинок з метою запобігти втомі;
- на особисті потреби – це час, що витрачається на особисту гігієну, природні потреби, куріння;
- організаційно-технічного характеру, що зумовлено встановленою технологією або організацією виробничого процесу;
- через порушення нормального ходу виробничого процесу;
- через несприятливі метеорологічні умови;
- через порушення трудової дисципліни.

Всі затрати робочого часу поділяються на нормовані і ненормовані. До нормованих затрат часу належать затрати, необхідні для виконання заданої роботи.

До ненормованих затрат часу належать втрати часу, викликані порушеннями нормального ходу виробничого процесу або трудової дисципліни. Такі затрати до норм не включаються.

У практиці нормування застосовують різні види норм праці, а саме: часу, виробітку, обслуговування, чисельності, керованості, співвідношення.

Норма часу – це необхідний час для виконання одиниці роботи або операції за певних природних і організаційно-технічних умов при найефективнішому використанні засобів виробництва. Норму часу обчислюють в хвилинах, годинах, людино-днях. Її визначають як суму затрат нормованого часу на виробництво одиниці роботи чи продукції:

$$N_{\text{ч}} = T'_{\text{пз}} + T'_{\text{оп}} + T'_{\text{обс}} + T'_{\text{в}},$$

де $N_{\text{ч}}$ - норма часу; $T'_{\text{пз}}$ - нормативний час підготовчо-заключної роботи; $T'_{\text{оп}}$ - нормативний час оперативної роботи; $T'_{\text{обс}}$ - нормативний час обслуговування робочого місця; $T'_{\text{в}}$ - нормативний час на відпочинок і особисті потреби працівника.

Норма часу здебільшого є вихідною величиною при розрахунку інших видів робіт. Так, норма обслуговування – це кількість одиниць устаткування, виробничих площ або інших виробничих одиниць, встановлена для обслуговування одним працівником.

Норма обслуговування – це кількість одиниць устаткування, виробничих площ або інших виробничих одиниць, встановлена для обслуговування одним працівником.

Норма виробітку – це кількість продукції, операцій або інших показників роботи, яку повинен виконати працівник за одиницю часу.

Цей вид норм можна використовувати в умовах масового виробництва, коли працівник тривалий час виконує саму технологічну операцію.

Норму виробітку можна визначити за формулою:

$$N^{\text{в}} = \frac{T_{\text{оп}}}{t_{\text{оп}}}.$$

де $N^{\text{в}}$ - норма виробітку; $T_{\text{оп}}$ - час оперативної роботи на виконання одиниці продукції або один робочий прийом (година, день, місяць).

Норма чисельності – це кількість працівників певного кваліфікаційного складу, необхідна для виконання певних видів робіт.

Норма керованості – це кількість виробничих підрозділів або працівників, встановлена для управління одним керівником.

Норми виробітку (часу) необхідні для розрахунку з працівниками землевпорядних проектних організацій, які виконують землевпорядні, обстежувальні, топографо-геодезичні та інші роботи по землевпорядкуванню на підприємствах сільського господарства. Норми виробітку передбачають, що

інженерно-технічні роботи повинні виконувати старші інженери-землевпорядники, агрономи і інші спеціалісти, а креслярсько-оформлювальні роботи - тільки креслярі і техніки.

Нормування праці залежить від впливу природних та організаційно-технічних умов. Природні умови різних місцевостей враховуються в нормах праці на землевпорядні роботи шляхом віднесення території до відповідної категорії трудності.

Під категорією трудності виконання землевпорядних робіт слід розуміти умови праці, які залежать від характеру природно- кліматичних та економічних факторів.

У нормах виробітку враховується і окремо не оплачується час, який виконавці затрачують на підготовку робочого місця, одержання завдання на роботу і вказівок щодо її виконання, виправлення зауважень, здачу готової продукції, переїзди і переходи на об'єкті виконання робіт.

4. Основою для встановлення норм на конкретні роботи в проектних організаціях по землевпорядкуванню є типові і єдині норми часу, виробітку. Типові норми встановлюють з урахуванням раціональних організаційно-технічних умов, що вже існують в частині проектних організацій і рекомендуються як еталон для інших. Єдиними називають норми, розроблені для робіт, виконуваних за єдиною технологією в усіх проектно-вишукувальних організаціях і є для них обов'язковими.

За сферою застосування нормативні матеріали поділяють на міжгалузеві, галузеві, відомчі.

Міжгалузеві нормативи призначені для нормування однакових трудових процесів, які виконуються працівниками одних і тих самих професій на підприємствах різних галузей виробництва.

Галузеві нормативи поширюються на специфічні види робіт, які властиві тільки підприємствам певної галузі.

Відомчі нормативи розробляються самими підприємствами для спеціалізованих робіт, на які немає галузевих та міжгалузевих нормативів, або коли чинні організаційно-технічні умови не дозволяють ними користуватися.

За складністю структури розрізняють дві групи нормативів: диференційовані та укрупнені.

Диференційовані нормативи характерні для масового і велико-серійного виробництва, де потрібна висока точність нормування праці, коли працівники виконують одну чи дві короткі операції і тому необхідне детальне розчленування трудового процесу та встановлення тривалості кожного його елемента.

Укрупнені нормативи - це регламентовані затрати часу на виконання сталого комплексу трудових прийомів. Вони також ефективно використовуються в масовому та велико-серійному виробництвах.

За адміністративно-територіальною ознакою матеріали для нормування праці поділяють на районні і місцеві.

Ступінь обґрунтованості норм праці (якість норм) значною мірою залежить від методів і способів нормування.

Основними методами встановлення норм виробітку є нормування на підставі безпосереднього спостереження за нормативами. Визначення затрат часу і встановлення норм виробітку шляхом спостереження виконують різними способами: фотографією робочого дня, хронометражем, фотохронометражем.

При фотографії робочого дня заміряють усі без винятку затрати робочого часу, виявляють їх зміст і взаємну послідовність, тобто враховують загальну структуру робочого дня, а також час, який витрачається підготовчо-заклучну роботу, обслуговування робочого місця і перерви. Цей спосіб дає змогу визначити затрати на виконання безпосередньої роботи, на перерви в роботі і порівняти їх зі встановленими нормативами.

Розрізняють індивідуальну фотографію робочого дня, коли спостереження ведеться за одним працівником, і групову, коли одночасно фотографується робочий час декількох працівників, зайнятих самостійною роботою.

Різновидністю фотографії робочого дня є само фотографія, яка передбачає вивчення затрат робочого часу самим виконавцем робіт з одночасним виявленням необхідних затрат на ті чи інші трудові процеси і перерви в роботі.

Метою проведення фотографування затрат робочого часу є:

- дослідження змісту, черговості і тривалості всіх наявних затрат робочого часу;
- складання фактичного балансу робочого часу та виявлення втрат і недоцільних витрат та їх причин;
- визначення ступеня завантаженості працівника, устаткування;
- отримання замірів для нормування підготовчо-завершальних операцій, часу на обслуговування робочого місця, відпочинку та особистих потреб;
- виявлення прогресивних прийомів та методів праці для більш ґрунтовного їх вивчення та впровадження.

Хронометраж - це метод по елементного дослідження трудового процесу шляхом спостережень і замірів повторюваних рухів і прийомів операції для аналізу тривалості окремих елементів операції і встановлення по елементних норм часу.

Існує два способи хронометражних спостережень: вибіркового, коли проводиться вивчення окремих прийомів, і безперервний, який передбачає вивчення ряду послідовних прийомів праці. При вибіркового хронометражі

спостереження проводяться без урахування поточного часу. При безперервному способі замірів в спостережний лист заносять не тривалість кожного прийому, а час закінчення кожного прийому в хвилинах і секундах, після чого визначають тривалість кожного з них.

Фотохронометраж - це поєднання хронометражу з фотографією робочого дня. В цьому випадку вивчають усі елементи робочого часу, як оперативної роботи, так і затрати на підготовчо-заключну роботу, обслуговування робочого місця і перерви.

Облік виробітку проводять одночасно з вивченням робочого процесу за операціями, а не сумарно в кінці робочого дня, як у фотографії робочого дня.

Вибір способу технічного нормування залежить від технологічних властивостей виконання того чи іншого виду землевпорядних робіт. Так, роботи, що їх важко розчленувати на циклічно повторювані операції і прийоми, доцільно нормувати фотографією робочого дня. Більшість землевпорядних робіт, особливо проектних, важко розчленувати на повторювані прийоми, оскільки вони пов'язані з варіантним вирішенням питань і творчою працею, яку неможливо розчленувати на складові частини. Тому такі роботи можна нормувати фотографуванням і самофотографуванням робочого дня, моментними спостереженнями. Значна частина землевпорядних робіт може бути нормована за допомогою хронометражу, особливо в тих випадках, коли трудовий процес складається з циклів. Це такі роботи, як обчислення площ аналітичним або механічним способами за однакової контурності планової основи, накладання точок за координатами на планшет, вимірювання кутів, викреслювання стандартних елементів на планово - картографічних матеріалах тощо.

Техніка спостережень у всіх способах однакова, а суть їх різна, оскільки спостереженням підлягає весь робочий час або його складові частини. При цьому основна увага повинна приділятися затратам часу на оперативну роботу. У зв'язку з цим розглянемо методику визначення норми праці за допомогою хронометражних спостережень.

Визначення затрат часу і розрахунок норм виробітку включає при землевпорядних роботах такі етапи: проведення підготовчих робіт і спостережень, обробка матеріалів спостережень і розрахунок норм праці.

Під час підготовчих робіт нормувальник повинен:

- 1) узагальнити досвід передовиків виробництва і встановити можливість його поширення серед інших працівників;
- 2) вибрати об'єкт спостережень, при цьому спостереження переважно мають проводитися за роботою передових працівників у нормальних умовах праці;

- 3) розбити робочий процес на стадії, елементи, накреслити фіксажні точки та встановити необхідну кількість спостережень (не менше двох у різний період робочого дня);
- 4) підготувати умови для проведення спостережень, а саме: пояснити працівникові мету і порядок спостереження, забезпечити створення нормальних умов виконання роботи тощо;
- 5) підготувати секундомір або годинник та необхідні бланки для запису результатів спостережень.

Хронометраж дій одного спеціаліста виконують у різний час робочого дня і багаторазово.

Норма виробітку збільшується, якщо норма часу оперативної роботи зменшується, і навпаки. Таким чином, хронометраж спрямований на виявлення резервів, пов'язаних з інтенсифікацією праці.

5. Найбільш важливим моментом нормування праці є запровадження норм праці у виробництво. Процес запровадження норм праці у виробництво включає перевірку, розгляд і затвердження, а також освоєння розроблених норм. До затвердження технічно обґрунтовані норми праці на землевпорядні роботи повинні бути перевірені у виробничих умовах. Мета перевірки запроектованих норм праці полягає в тому, щоб підтвердити запроектований склад роботи і кількість часу на її виконання залежно від кваліфікації спеціаліста.

Під час обговорення запроектованих норм необхідно розробити заходи по покращенню організації праці і виробництва, щоб забезпечити успішне їх виконання.

Дані перевірки норм всіма виконавцями зводяться в окрему відомість виконання запроектованих норм, детально аналізуються і співставляються з діючими нормами.

Після затвердження норм часу і виробітку починається впровадження їх у виробництво. Для освоєння технічно обґрунтованих норм часу і виробітку необхідно:

- ознайомити з нормами всіх інженерно-технічних працівників проектної організації не пізніше ніж за два тижні до їх впровадження;
- провести технічний інструктаж спеціалістів, на якому ознайомити їх з методами роботи, при яких нова норма повинна виконуватися;
- перевірити організаційно-технічну підготовленість проектної організації до роботи за новими нормами, тобто в умовах, які передбачені новими нормами часу і виробітку;
- усунути всі виявлені недоліки.

Технічно обґрунтовані норми праці потребують організації постійного контролю за виконанням норм, який, в свою чергу, залежить від стану обліку

виконання норм. Облік виконання норм дає змогу встановити досягнутий рівень продуктивності праці, знайти шляхи подальшого зростання продуктивності праці, виявити недоліки встановлених норм та планувати показники по оплаті праці.

Розглядаючи процес нормування праці в землевпорядному виробництві, варто зазначити, що він потребує постійного вдосконалення. У зв'язку з цим можна виділити основні напрями покращання нормування праці: розширення сфери застосування норм як у виробничій, так і в невиробничій галузях; забезпечення єдності норм праці, без якої вони не можуть стати дійсною основою оплати по кількості праці; передбачення найбільш раціональних організаційно-технічних умов виконання робіт; скорочення затрат праці і засобів на розробку нормативних матеріалів; забезпечення диференціації норм праці відповідно до умов виробництва; залучення до справи в проектних організаціях широкого кола спеціалістів.

Усе це дає можливість з більшою обґрунтованістю визначити затрати праці, сприяє швидкому впровадженню кращих форм організації робіт, передових прийомів і методів праці, постійному підвищенню її продуктивності на проектно-вишукувальних роботах, а разом з тим - поліпшенню землевпорядного виробництва в цілому.

Тема 4. Планування землевпорядних робіт.

1. Завдання планування.
2. Перспективні і поточні плани.
3. Основні розділи і методика складання річних планів.
4. Сітьове планування.

1. Землевпорядкування як система заходів, спрямованих на здійснення земельного законодавства щодо організації використання та охорони земель, створення сприятливого екологічного середовища і поліпшення природних ландшафтів, здійснюється планомірно. Воно повинно забезпечувати кожен етап розвитку господарства науково - обґрунтованою організацією території, яка досягається шляхом розробки перспективних і поточних планів землевпорядних робіт.

Особливості нинішнього етапу землевпорядного виробництва впливають з того, що йому характерна комплексність робіт, яка здійснюється на підставі високого розвитку земельних відносин, культури і свідомості широкого кола спеціалістів. По-перше, для сьогодення характерні нові масштаби виробництва, зміст землевпорядкування особливо розширюється у зв'язку з проведенням робіт по меліорації земель, захисту ґрунтів від ерозії, земельному кадастру, прогнозуванню використання земельних ресурсів та ін. По-друге, значно розширюються можливості землевпорядкування по вивченню і приведенню і дію

резервів, що, в свою чергу, підвищує роль планування, ставить нові вимоги до планового управління виробництвом. По-третє, вдосконалення планування землевпорядного виробництва зумовлено розвитком науково-технічного прогресу, що вимагає, перш за все, тісного поєднання науки з виробництвом. Планування повинно органічно поєднувати досягнення науки і передового досвіду щодо використання всіх наявних ресурсів.

Плануванню землевпорядних робіт властиві такі принципи, як виділення головної ланки, забезпечення взаємозв'язку, правильного розміщення і пропорційності робіт, урахування місцевих умов і загальних особливостей робіт, застосування системи обґрунтованих норм праці, поєднання перспективного і поточного планування, впровадження досягнень науки і передового досвіду.

Одним із важливих завдань планування землевпорядних робіт є створення науково обґрунтованих передумов для забезпечення ритмічної діяльності проектно-вишукувальних організацій по землевпорядкуванню, що досягається шляхом розробки поточних планів. Правильне планування землевпорядних робіт сприяє також розвитку матеріальної зацікавленості спеціалістів у результатах праці. Виконання планів землевпорядних робіт заохочується у вигляді матеріальних і моральних стимулів. Тому кожен працівник чи виробничий підрозділ зацікавлені в розробці напружених планів землевпорядних робіт.

Процес планування землевпорядних робіт постійно вдосконалюється. В сучасних умовах найбільш важливим завданням вдосконалення планування є підвищення його наукового рівня, що посилює стабільність економічних нормативів, матеріальну зацікавленість проектних організацій у прийнятті напружених планів, забезпечує їх дієвість. Усе це сприяє підвищенню ефективності землевпорядного виробництва.

2. Найважливішими видами планування землевпорядних робіт є перспективні і поточні плани. В перспективних планах найбільш повно можна передбачити заходи щодо науково-технічного розвитку кожної галузі економіки. Для розробки перспективних планів необхідні такі матеріали: дані перспективних планів розвитку сільського господарства, інформація про досягнення землевпорядної науки і практики.

Перспективні плани землевпорядних робіт передбачають обсяги робіт щодо територіального і внутрігосподарського землеустрою, різних видів зйомок, обслідувань тощо. Роботи, які важко передбачити в конкретних обсягах з відведення земель для державних і громадських потреб, у перспективних планах не відображають, а накреслюють у річних планах.

Реалізація землевпорядних робіт здійснюється на підставі відповідних взаємовідносин між проектними організаціями по землевпорядкуванню і зацікавленими організаціями у вигляді договорів. При необхідності проектна

організація, заключаючи договір, може обумовлювати особливі умови, які повинен виконати замовник в процесі виконання договору. До таких умов можуть відноситися вимоги про надання підрядчику необхідних планово-картографічних, розрахункових та методичних матеріалів, транспортних засобів, робітників для виконання польових робіт, приміщення для виконання проектних робіт та ін. Особливі умови, які можуть виконуватися під час складання договору, повинні бути вказані в цьому і підписані обома сторонами договору.

До договору за погодженням сторін входять: технічне завдання або документ, який його замінює; календарний план роботи; протокол погодження про договірну ціну; акт здачі-приймання науково - технічної продукції.

Реалізація річних планів землевпорядних робіт здійснюється на підставі відповідних взаємовідносин між проектними організаціями із землеустрою і зацікавленими організаціями у вигляді договорів, нарядів-замовлень тощо. У такому разі міністерства й відомства та їх органи на місцях виступають у ролі замовника, а проектні організації із землеустрою - у ролі підрядчика (виконавця). Взаємовідносини між цими двома сторонами регламентуються «Положенням про договори на створення (передачу) науково-технічної продукції». У договорі повинно бути вказано:

- 1) назву сторін договору, їх поштові, телеграфні і банківські реквізити;
- 2) назву науково-технічної продукції, наукові, технічні, соціальні, економічні та інші вимоги до науково-технічної продукції, яка є предметом договору;
- 3) термін дії договору;
- 4) термін і порядок здачі і приймання науково-технічної продукції;
- 5) договірні ціни;
- 6) порядок розрахунків за передану науково-технічну продукцію;
- 7) права сторін щодо використання й розпорядження науково - технічною продукцією;
- 8) умови дотримання конфіденційності;
- 9) відповідальність сторін за порушення прийнятих зобов'язань.

У договорі можуть бути обумовлені й інші питання, а також доповнення і зміни, які повинні бути оформлені додатковою угодою до договору. Договір здебільшого має типову форму.

Укладання договору на проектні і вишукувальні роботи накладає на обидві сторони відповідні обов'язки:

- разом із замовником брати участь у підготовці завдання на проектування даного об'єкта;
- виконувати проектні і вишукувальні роботи в межах вартості і термінів, визначених у договорі, та у відповідності з чинним законодавством,

затвердженими нормами, технічними умовами, інструкціями, іншими керівними документами;

- погоджувати із зацікавленими організаціями виконувати за договором роботи;
- проводити захист виконаних проектів в інстанціях, які їх затверджують;
- вносити зміни у виконану проектну документацію, що пов'язані із виправленням допущених в ній помилок.

В кінці договору вказують термін його дії, а також адреси та розрахункові рахунки договірних сторін.

3. Складання річного плану землевпорядних робіт супроводжується різними розрахунками, які крім накреслених обсягів робіт включають обґрунтування трудових і матеріальних затрат на їх виконання. Виходячи з цього, в практиці складання річних планів проектно-вишукувальних робіт по землевпорядкуванню виділяють такі основні елементи: тематичний план або об'ємний план робіт; план по праці; штатний розпис; кошторис витрат; фінансовий план; календарний план; план матеріально-технічного забезпечення.

Тематичний (об'ємний) план проектно-вишукувальних робіт виражає їх напрям за видами та обсяг у грошовому виразі. Він повинен відповідати і погоджуватися із структурою землевпорядних кадрів, виробничих підрозділів, їх спеціалізацією, бути достатньо стійким у часі, забезпечувати ритмічне виконання проектно-вишукувальних робіт.

У тематичному плані проектно-вишукувальних робіт вказують види робіт і їх вартість, а також показники по встановленій номенклатурі, якою передбачається відповідна кількість господарств по перенесенню проектів в натуру і виготовленню землевпорядних документів. Роль тематичного плану полягає не тільки у визначенні вартості землевпорядних робіт у грошовому виразі, а і в суворому дотриманні номенклатури запланованої проектно-кошторисної документації.

План по праці включає показники обсягів проектних і вишукувальних робіт, які виконуються власними силами, загальний фонд зарплати всіх працівників проектної організації та ліміт витрат на утримання апарату управління.

Штатний розпис - це регламентація згідно з діючими нормативами структури працівників апарату управління, виробничого складу і обслуговуючого персоналу. Основною вимогою при розробці штатного розпису є те, щоб загальний фонд заробітної плати відповідав запланованому складу працівників.

Одним із найбільш важливих елементів річного плану проектно-вишукувальних робіт є кошторис витрат, тобто план передбачуваних грошових витрат і надходжень, необхідних для нормальної діяльності проектної організації. При складанні кошторису витрат на виконання проектних і вишукувальних робіт

в цілому по проектній організації загальну суму витрат приймають у розмірі планової собівартості.

Всі витрати на виконання проектних і вишукувальних робіт поділяють на прямі і накладні. Прямі витрати безпосередньо пов'язані з виконанням вишукувань, розробкою проектною документації, розмноженням, оформленням і здачею замовнику проектно-кошторисної документації. Накладні витрати необхідні для здійснення управління і виробничо-фінансової діяльності проектних і вишукувальних організацій. У складі накладних окремо виділяють витрати на утримання апарату управління і загальновиробничі.

Прямі і накладні витрати на проектні і вишукувальні роботи по землевпорядкуванню групують за статтями кошторису, а в межах статей поділяють на окремі види.

Основні статті витрат визначають в такому порядку: заробітну плату на підставі штатного розпису; польові витрати і витрати на відрядження розраховують в пооб'єктних кошторисах; всі інші статті планують за даними звітів за попередні роки, враховуючи передбачені обсяги робіт.

Фінансовий план визначає доходи й надходження коштів, витрати і відрахування, для чого складають прибутково-видатковий баланс. У фінансовому плані на виконання проектно-вишукувальних робіт із землеустрою розрізняють асигнування на роботи щодо захисту ґрунтів від вітрової та водної ерозії, рекультивації порушених земель та асигнування інших замовників. Взагалі всі кошти на виконання землевпорядних робіт, як це передбачено земельним законодавством, надходять за рахунок державного і місцевих бюджетів.

Календарний план виконання землевпорядних робіт складається за об'єктами. У ньому вказують кошторисну вартість за видами робіт, дату початку робіт і термін видачі проектною документації. Тривалість виконання робіт встановлюють за погодженням із замовником, але в межах передбачених нормативів. Терміни виконання вишукувальних робіт визначають виходячи з доведеного виробітку на одного виконавця, враховуючи кількість виконавців.

На основі календарного плану виконання робіт виконавцю доводять план роботи на місяць, який відображають в особистій картці обліку часу і якості робіт погодинникам, а щоденне планування робіт здійснює сам виконавець разом з керівником виробничого підрозділу.

У плані матеріально-технічного забезпечення визначають потребу проектною організації в необхідному обладнанні, інструментах, приладах, креслярських і канцелярських приладдях, папері, спецодязі та іншому спорядженні для виконання плану проектно-вишукувальних робіт. Розрахунок плану матеріально-технічного забезпечення повинен проводитися обґрунтовано, оскільки придбання матеріальних цінностей враховується під час визначення фактичної собівартості

проектної документації і рентабельності виробництва. Тому необхідно планувати придбання тільки таких матеріалів і обладнання, які потрібні для виробництва в першу чергу. Тепер, коли проектні організації працюють за методом господарського розрахунку, планування матеріально-технічного забезпечення має вестися обґрунтовано, без усього зайвого.

Календарний план виконання землевпорядних робіт складається по об'єктах, в якому вказується кошторисна вартість по видах робіт, дата початку робіт і термін видачі проектної документації.

4. Для землевпорядного виробничого процесу характерні численні перешкоди як в камеральний, так і особливо в польовий період внаслідок організаційних причин, метеорологічних умов. Тому для гнучкості і динамічності планів виробництва застосовують метод сітьового планування робіт, який являє собою систематичну координацію розподілу трудових ресурсів відповідно до послідовності технологічних операцій та мінімізації приведених витрат. У зв'язку з цим виникає потреба цілеспрямованого відновлення порушеного порядку шляхом ефективного впливу з боку плануючих органів на виробничий процес з допомогою сітьових графіків планування і управління, які характеризуються математичною чіткістю і впорядкованістю. Переваги сітьового методу планування порівняно з балансовим полягають в граничній конкретизації обсягів і термінів проведення робіт на кожній ділянці, в підвищенні дисципліни виконавців, виявленні «вузьких місць» і нездібних працівників, постійній координації і коригуванні планів відповідно до обставин.

Перевага сітьових графіків перед стрічковими полягає в тому, що вони дають змогу виявити взаємозв'язки подій і прийняти обґрунтовані, а не інтуїтивні рішення для управління процесами праці.

Сітьовий графік - це сітка, яка моделює технологічний взаємозв'язок між окремими роботами якогось комплексу операцій, що має єдину ціль. При складанні сітьових графіків прийняті відповідні позначення і терміни. Так, точки графів називаються вершинами, стрілки - дугами графа, сіть - це граф, у якого одна вхідна і одна вихідна вершина, тобто вершини, які не мають відповідно вхідних і вихідних дуг. Шлях - це послідовність дуг графа, в яких кінець попередньої дуги є початком наступної. Дугам сітки приписуються числа, які називають довжинами дуг. Дуги сітки означають виконувані роботи, а вершини - події, тобто результати виконання однієї або декількох робіт (рис. 4.1).

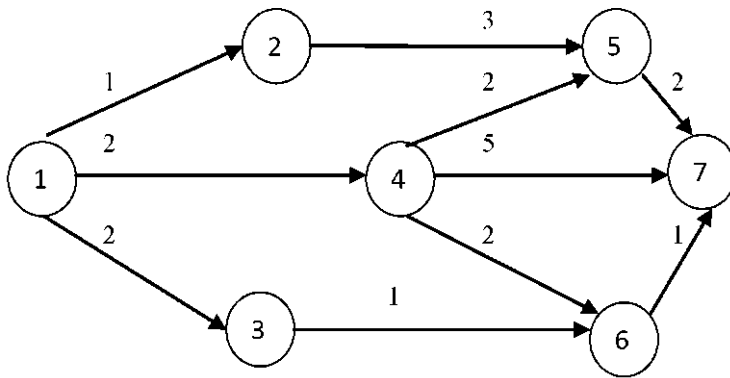

Рис. 4.1. структура сітьового графіка (цифри в кружечках - вершини або події, стрілки - дуги графа, цифри - довжини дуг)

При моделюванні виробничого процесу його розбивають з певним ступенем деталізації на окремі етапи, тобто складають список подій сітьового графіка. Після цього необхідно ув'язати події через роботи в їх логічній послідовності. Робота, або операція, - це реальний процес в часі і просторі з затратами матеріальних, енергетичних, трудових та інших ресурсів. На відміну від роботи подія не є процесом і не потребує затрат часу і ресурсів. Умовою настання події є здійснення якоїсь роботи.

Термін «робота» має значення дійсної роботи, очікування і фіктивної роботи (залежності). Дійсна робота - це трудовий процес, який вимагає затрат часу і ресурсів. Очікування - це робота, яка не потребує затрат праці, але займає час. Фіктивна робота не потребує затрат праці, матеріальних ресурсів і часу, але вказує на логічний зв'язок між двома або декількома роботами і можливість початку однієї роботи після результатів іншої. Тривалість фіктивної роботи дорівнює нулю.

Подія називається простою, якщо вона має тільки одну вхідну роботу. Складна подія характеризується двома або декількома роботами. При побудові сітьової моделі землевпорядних робіт головним є визначення технологічної послідовності виконання робіт.

При складанні сітьових графіків необхідно дотримуватися таких основних правил:

- при нумерації подій не можна присвоювати однакові норми різним подіям;
- не можна з'єднувати двома або кількома роботами суміжні події (щоб розрізняти роботи, які мають кінцеві події, вводять додаткову подію і фіктивну роботу);
- в сітці не повинні бути цикли (контури), тобто замкнуті шляхи, які з'єднують деяку подію з нею ж самою;
- напрямок стрілок має бути зліва направо;
- в окремі події сітьового графіка можуть входити роботи, які визначаються зовнішніми по відношенню до даної сітки факторами;

- сітка повинна бути замкнутою;
- якщо між вхідними і вихідними роботами існують деякі вихідні роботи, подію потрібно розбити на декілька і встановити з допомогою фіктивних робіт правильну технічну залежність;
- дозволяється зламвання і перетинання стрілок;
- необхідно усувати з сітки зайві події і роботи, які з'явилися при чорновому складанні графіка, спрощуючи і укрупнюючи по можливості графік;
- для керівництва виробництвом складають укрупнену «скелетну» сітку;
- за роботу по сітьовому графіку повинна нести відповідальність одна людина, яка керує виконавцями.

При складанні сітьових графіків події сітки бажано упорядковувати так, щоб номер попередньої події був меншим за номер наступної. Наступна подія не може починатися раніше, ніж буде пройдений найдовший шлях від початку сітки до цієї події. Найдовший шлях від початку сітки до кінця називається критичним. Події, які не лежать на критичному шляху, можуть починатися пізніше відведеного їм раннього терміну настання. Для таких подій є запас часу, щоб прийти до кінцевої події не пізніше критичного шляху. Для критичного шляху резерви всіх його робіт дорівнюють нулю.

Сітьові графіки оптимізуються за часом (термінами виконання робіт), вартістю робіт, трудовими ресурсами і технічними параметрами. У землевпорядному виробництві найбільш ефективним є планування по оптимізації часу, яке передбачає пошук резервів часу при виконанні землевпорядних робіт.

Сітьові графіки для визначення кількості трудових ресурсів на виконання землевпорядних робіт зводяться до розрахунку необхідної кількості спеціалістів для певних календарних періодів. Оскільки виробничий склад працівників в проектних організаціях по землевпорядкуванню протягом року в основному постійний, важливого значення набуває розробка сітьових графіків мінімізації термінів виконання землевпорядних робіт при обмежених ресурсах. При цьому завдання зводиться до того, щоб визначити потребу кількості трудових ресурсів по календарних періодах. Якщо вона перевищує наявну кількість їх в якомусь періоді, то термін початку робіт зсувають, не порушуючи при цьому встановленої послідовності їх виконання.

Виконання землевпорядних робіт характеризується певною послідовністю стадій і елементів робіт, що вимагається і при побудові сітьових графіків.

В практиці сітьового планування існує руд способів формування сітьових графіків, коли їх будують від більш складних ланок до більш простих, і навпаки. Стосовно до проектних організацій по землевпорядкуванню це означає, що сітьовий графік може будуватися, наприклад, спочатку для проектного відділу,

групи, а потім і для кожного виконавця. В такому випадку відбувається розукрупнення сітьового графіка.

При розробці часткових сітьових графіків, які складаються для окремих виконавців, проводять «зшивання» (укрупнення) сітьових графіків, тобто кілька графіків з'єднують в одну сітку.

Тема 5. Фінансування землевпорядних робіт і господарський розрахунок у проектних землевпорядних організаціях.

1. Порядок фінансування землевпорядних робіт і контроль за дотриманням планово-фінансової дисципліни.

2. Сутність господарського розрахунку і умови його запровадження.

3. Фонди економічного стимулювання, їх утворення і використання.

1. Під фінансовим господарством в проектних організаціях по землевпорядкуванню слід розуміти грошові відносини, які виникають в процесі господарської діяльності з фінансовою і банківськими системами, підприємствами, організаціями і громадянами. Рациональна організація фінансового господарства передбачає не тільки забезпечення проектних організацій необхідними коштами, але і найбільш ефективне їх використання. Проектні землевпорядні організації організовують свою діяльність за принципами самоокупності і рентабельності, господарсько-оперативної самостійності, матеріальної зацікавленості і відповідальності організації і кожного її працівника за господарсько-фінансову діяльність.

У сучасних умовах особливо важливо правильно обґрунтувати розмір планового прибутку, вміло вести фінансове господарство, а це основа успішної виробничої діяльності, зміцнення господарського розрахунку, підвищення економічної ефективності суспільного виробництва.

Фінансове планування починають з визначення сум грошових надходжень за рахунок різних джерел фінансування. Забезпечення безперервного процесу виробництва, своєчасні розрахунки з фінансовими організаціями залежать від нормування і планування власних оборотних коштів, в процесі якого встановлюють джерела покриття їх потреби.

Фінансування тісно пов'язане з плануванням землевпорядних робіт. Так, при плануванні встановлюють обсяги землевпорядних робіт за видами, а в фінансовому плані визначають надходження коштів за джерелами фінансування на виконання цих робіт. Вирішальним є процес фінансування, оскільки, не маючи коштів, не можна планувати відповідні роботи.

Землевпорядний процес по відведенню земель для різних потреб стає більш дорожчим, оскільки до нього входить не лише юридичне і технічне оформлення

матеріалів, але й цілий ряд економічних розрахунків щодо обґрунтування варіантів відведення земель і освоєння нових земель взамін відведених.

Розподіл коштів за джерелами фінансування дає змогу контролювати їх використання і тим самим сприяти виконанню всіх запланованих землевпорядних робіт.

Фінансові відносини із замовником землевпорядних робіт і проектними організаціями по землевпорядкуванню функціонують на підставі відповідних документів, основними з яких є: договір на виконання робіт між замовником і проектною організацією; кошторис витрат; довідка замовника про забезпечення робіт фінансуванням; графік виконання і здачі робіт замовнику.

2. Господарський розрахунок можна визначити як метод планового ведення господарства. Усі землевпорядні підприємства повинні в своїй діяльності виходити із принципів господарського розрахунку. За кожним із них закріплюються матеріальні та грошові кошти, що становлять фонди підприємства, які поділяють на:

- виробничі фонди, матеріальною основою яких є засоби виробництва (будівлі, споруди, інструменти, обладнання, устаткування, прилади, транспортні засоби, різноманітні матеріали тощо);
- фонди обігу, до яких належить готова продукція та кошти підприємства, що перебувають на рахунку в банку і в касі підприємства.

Господарський розрахунок - це спосіб організації роботи, який ґрунтується на вимірюванні і порівнянні в грошовій формі витрат і результатів господарської діяльності (рис. 5.1.).

Рис. 5.1. Господарський розрахунок в землевпорядних організаціях.

Своїми доходами від реалізації проектно-кошторисної документації землепорядна організація мусить повернути свої витрати на виробництво цієї документації. Проте результатом діяльності госпрозрахункового підприємства є одержання прибутку, забезпечення рентабельності виробництва. Рівень рентабельності як відношення прибутку до середньорічної вартості основних виробничих фондів і нормованих оборотних засобів є показником ефективності роботи підприємства, виконання ними планових завдань.

Господарський розрахунок базується на планомірному використанні таких категорій виробництва, як ціна, собівартість, прибуток, тощо і обов'язково передбачає матеріальну зацікавленість підприємства в результатах виробничої діяльності.

Практична організація господарського розрахунку передбачає дотримання ряду його принципів: самоокупності і рентабельності підприємства, оперативно-господарської його самостійності, матеріальної відповідальності, контролю за діяльністю підприємства.

Господарський розрахунок є певною формою вираження виробничих відносин між господарюючими суб'єктами.

Ефективність використання виділених проектним організаціям засобів контролюється платою за фонди. *Плата за виробничі фонди* - це частина чистого доходу (прибутку) організації, яку вона передає в розпорядження держави відповідно до вартості закріплених за нею виробничих фондів.

Важливого значення набуває обґрунтоване забезпечення проектних організацій по землепорядкуванню основними фондами і оборотними засобами. У складі основних фондів важливе місце належить основним виробничим фондам. Для збільшення обсягів проектно-кошторисної документації проектні організації повинні збільшувати виробничі площі, купувати необхідне обладнання, тобто розширяти виробництво за рахунок збільшення капітальних вкладень. Однак існує й інший шлях збільшення випуску продукції - це більш ефективне використання будь-якого підприємства, в тому числі для проектно-кошторисної організації по землепорядкуванню, набагато вигідніший, ніж перший, оскільки при цьому виключається потреба у великих капіталовкладеннях.

Важливим показником використання основних виробничих фондів є фондівіддача, яка виражає кількість продукції або вартість проектно-кошторисної документації, виготовленої проектною організацією в розрахунку на 1 грн, основних виробничих фондів. Нерідко в гонитві за новими машинами, обладнанням проектні організації нагромаджують у себе велику кількість виробничих фондів, а зростання продукції від цього немає. Безперечною умовою збільшення виробничих фондів повинно бути випереджаюче зростання випуску проектно-кошторисної документації, в чому полягає прогресивність розвитку

землевпорядного виробництва. Для підвищення фондовіддачі необхідно невстановлене обладнання повністю ввести в експлуатацію, а непотрібне - реалізувати іншим організаціям, які в ньому мають потребу.

Запровадження господарського розрахунку повинно базуватися на реалізації останнього у виробничих підрозділах, що передбачає доведення кожному з них завдань по виробництву продукції і ліміті витрат, суворий облік і контроль виконання робіт і витрат, матеріальне стимулювання і визначення фонду заохочення за економію витрат і перевиконання плану робіт в кінці року.

3. У сучасних умовах значно зросла роль економічних методів управління, підвищився рівень планування і зацікавленості людей в результатах своєї діяльності. Особлива роль при цьому відводиться такій економічній категорії як чистому доходу та прибутку.

Чистий дохід - це різниця між ціною і собівартістю реалізованої продукції. Прибуток складає різницю між вартістю проектно- кошторисної документації, що видається замовникам, і повною собівартістю землевпорядних робіт.

Він є джерелом формування таких фондів організацій: фонду розвитку виробництва, науки і техніки; фонду матеріального заохочення; фонду соціального розвитку.

Кошти фонду розвитку виробництва, науки і техніки утворюється шляхом відрахувань від прибутку, а також за рахунок частини амортизаційного фонду і виручки від продажу надмірного (непотрібного) обладнання. Ці кошти використовуються для фінансування капітальних вкладень на впровадження нової техніки, модернізацію, механізацію та автоматизацію устаткування, оновлення основних фондів, придбання транспортних засобів, удосконалення організації виробництва та праці, а також для інших капітальних вкладень на розвиток виробництва, спрямованих на освоєння нових видів робіт, підвищення продуктивності праці, зниження собівартості, поліпшення якості продукції, підвищення рентабельності виробництва.

Фонд розвитку виробництва, науки і техніки формується за рахунок:

- а) прибутку, передбаченого фінансовим планом на здійснення заходів по новій техніці, модернізації обладнання і розширення виробництва із фонду проектної організації, а також на сплату позик банків на впровадження нової техніки, механізацію і поліпшення виробництва проектної організації;
- б) не менше 15 % відрахувань від прибутку по додаткових зобов'язаннях;
- в) амортизаційних відрахувань в розмірі до 50 %, передбачених на повне відновлення основних фондів;
- г) виручки від реалізації вибулого і надмірного (непотрібного) майна, що входить до складу основних фондів;

д) 30 % коштів, одержуваних від замовників за відмінну якість проектно-кошторисної документації.

Важливе значення має фонд матеріального заохочення, який використовують:

- на преміювання інженерно-технічних працівників і службовців проектних організацій;
- заохочення працівників, які відзначилися при виконанні особливо важливих видів землевпорядних робіт;
- виплату винагороди працівниками за загальні результати роботи за рік;
- надання одноразової грошової допомоги працівникам.

Розмір фонду матеріального заохочення залежить від якості продукції і може збільшуватися або зменшуватися за кожен процент підвищення або зниження питомої ваги продукції вищої категорії якості в загальному обсязі виробництва порівняно з передбаченими показниками.

Фонд соціального розвитку передбачає будівництво і капітальний ремонт житлових будинків і виробничих приміщень для працівників проектної організації, а також поліпшення культурно-побутового обслуговування інженерно-технічних працівників і службовців. Фонд соціального розвитку формується за рахунок коштів із фонду проектної організації та частини відрахувань із прибутку по додаткових зобов'язаннях.

Вилучення коштів з фонду соціального розвитку для інших цілей не допускається.

Фонди економічного стимулювання виконують важливе соціально-економічне завдання - ув'язують доходи працівників, а також задовольняють їх культурно-побутові потреби із загальними підсумками господарської діяльності. В результаті цього зростає зацікавленість колективу та окремих інженерно-технічних працівників і службовців у всебічному вдосконаленні землевпорядного виробництва.

Тема 6. Організація виконання землевпорядних робіт.

1. План роботи - основа організації робіт у землевпорядній організації.
2. Розрахунок виробітку на одного виконавця.
3. Формування виробничих підрозділів і комплектування їх спеціалістами.
4. Розстановка кадрів при виконанні землевпорядних робіт.
5. Організація контролю виконаних робіт і авторського нагляду за здійсненням проектів.
6. Кооперація і ув'язка робіт у виробничих підрозділах

1. У сучасних умовах, коли основним завданням земельпорядних органів є забезпечення ефективного використання земельних ресурсів, виконання планових земельпорядних робіт тісно пов'язане з організацією праці.

Кращій організації земельпорядних робіт сприяли заходи по переведенню земельпорядних експедицій у ранг проектних інститутів по земельпорядкуванню. У результаті проектні інститути змогли приділяти більше уваги плануванню робіт по земельпорядкуванню, вдосконаленню організації і технології проектних і вишукувальних робіт, їх спеціалізації і більш ефективному використанню висококваліфікованих кадрів. Сучасні вимоги по науковому забезпеченню земельпорядних заходів висувають нові завдання по вдосконаленню організаційної структури проектних інститутів по земельпорядкуванню.

Науково обґрунтоване планування особливо необхідне у виробничих підрозділах проектних організацій, в яких безпосередньо створюється результат праці - проектно-технічна документація. Питання організації робіт у виробничих відділах були тісно пов'язані з їх плануванням.

Результати діяльності проектних організацій по земельпорядкуванню характеризуються показниками виконання плану накреслених робіт по всіх видах і елементах. У зв'язку з цим виникає необхідність такої організації земельпорядних робіт, яка сприяє повному розкриттю творчих здібностей і професійних знань кожного спеціаліста.

Питання організації праці у виробничих підрозділах тісно пов'язані з комплектуванням виробничих підрозділів спеціалістами і розстановкою кадрів, керівництвом і контролем за роботам з боку начальників і керівників виробничих підрозділів, обміном досвідом виробничих колективів тощо. При вирішенні цих питань важливо правильно встановити кожному виконавцю такий середньорічний або середньомісячний обсяг робіт, який відповідав би його кваліфікації і займаній посаді.

2. В основу розрахунків для визначення виробітку на одного виконавця у вартісному виразі покладений розмір місячного посадового окладу виконавця. *Виробіток* - це показник продуктивності праці, який виражає кількість виробленої продукції за одиницю часу. Проектні інститути по земельпорядкуванню відносяться до організацій, які характеризуються випуском різноманітної продукції як у вартісному виразі, так і по номенклатурі, тобто сукупності предметів виробництва. Тому визначення виробітку в натуральному виразі не дає необхідного ефекту для аналізу продуктивності праці, у зв'язку з чим більш доцільним є визначення виробітку у вартісному виразі, який залежить від кваліфікації виконавця і виконуваного виду робіт.

Виробіток виконавця включає такий обсяг робіт, який необхідний для утворення заробітної плати працівників і розширеного відтворення виробництва.

Співвідношення сум на заробітну плату і розширене відтворення виробництва виражається коефіцієнтом виробітку на 1 грн заробітної плати.

Відношення середньомісячного виробітку на одного виконавця до середньомісячного посадового окладу спеціаліста характеризує середньомісячний коефіцієнт виробітку на 1 грн заробітної плати кожного виконавця землевпорядних робіт.

Виходячи з квартальних коефіцієнтів нерівномірності обсягів робіт, по кожному кварталу визначають коефіцієнти виробітку на 1 грн заробітної плати шляхом перемножування середньорічного коефіцієнта виробітку на квартальний коефіцієнт нерівномірності обсягів робіт.

Визначення квартальних коефіцієнтів виробітку на 1 грн заробітної плати дає змогу правильно встановити кожному виконавцю виробіток у відповідному кварталі на основі квартальних обсягів запланованих робіт.

З урахуванням видів і спеціалізації робіт, фактичної наявності спеціалістів, досягнутого рівня продуктивності праці та інших факторів дозволяється для кожного виробничого підрозділу диференціювати встановлені квартальні коефіцієнти виробітку на 1 грн заробітної плати, що сприяє раціональній і ефективній організації праці інженерно - технічних працівників.

3. Організація землевпорядних робіт тісно пов'язана з формуванням виробничих підрозділів. Залежно від характеру виконуваних землевпорядних робіт склалися певні особливості формування виробничих підрозділів, якими є відділи, сектори та ін.

В основу формування виробничих підрозділів покладено розрахунки потреби інженерно-технічних кадрів для виконання окремо проектних і вишукувальних робіт. Ці розрахунки дають змогу розв'язувати питання про формування проектної організації в цілому як окремого виробничого колективу. Для цього по кожному виду землевпорядних робіт розраховують кількість людино-місяців з урахуванням кваліфікації за формулою:

$$N = \frac{O_p}{H_B}$$

Де O_p - запланований річний обсяг землевпорядних робіт, грн; H_B - місячна норма виробітку спеціаліста, грн.

Раціональна організація землевпорядних робіт можлива за наявності виробничих підрозділів, формування яких залежить не тільки від характеру виконуваних робіт, але і від норм керованості в структурних підрозділах. Аналіз організаційної структури проектних організацій по землевпорядкуванню показує, що при формуванні проектних виробничих підрозділів один керівник найбільш ефективно здійснює управління 5-6 підлеглими, оскільки процес праці в таких

підрозділах потребує більших, ніж у вишукувальних підрозділах, витрат на оперативне планування, керівництво, облік і контроль робіт.

Одночасно з формуванням виробничих підрозділів їх комплектують відповідними кадрами. При цьому необхідно дотримуватися правила, що інженерні роботи повинні виконуватися інженерами, технічні - техніками, а креслярські - креслярами. Слід уникати комплектування виробничих підрозділів спеціалістами однієї кваліфікації.

При комплектуванні виробничих підрозділів враховують також співвідношення інженерів I, II, III категорій, техніків. З цією метою доцільно дотримуватися рекомендацій науково-дослідних установ щодо кількості і співвідношення спеціалістів у виробничих підрозділах.

Виробничі підрозділи комплектують здебільшого на початку року після затвердження річного плану землевпорядних робіт. Важливою умовою при цьому є стабільність складу інженерно-технічних працівників виробничих підрозділів на весь рік. Це сприяє кращій спеціалізації працівників, підвищенню продуктивності праці і якості продукції, узгодженості робіт між виконавцями. При стабільності складу виробничих підрозділів знижуються також затрати часу на інструктаж спеціалістів і контроль робіт.

4. Успішне виконання планів землевпорядних робіт залежить від правильної розстановки кадрів по об'єктах робіт. Цьому передуює робота керівника виробничого підрозділу по вивченню кожного об'єкта, видів і категорій трудності робіт, а також індивідуальних здібностей і кваліфікації кожного спеціаліста.

Виконання землевпорядних робіт необхідно планувати з таким розрахунком, щоб об'єкти, роботи на яких виконуються одним спеціалістом, були розміщені по можливості ближче один до одного. В таких випадках спеціаліст може виконувати деякі роботи, наприклад огляд і відновлення меж землеволодінь, землекористувань та ін., одночасно в кількох господарствах, менше витрачаючи часу на переїзди з об'єкту на об'єкт. Якщо землевпорядні роботи виконуються по групі господарств району, то починати роботи необхідно з найбільш віддалених сільськогосподарських підприємств, щоб при достатньому запасі часу успішно їх завершити.

Не менш важливе значення мають питання розстановки кадрів і при виконанні камеральних робіт, особливо таких, які потребують розв'язання складних завдань, пов'язаних з конкретними способами виконання землевпорядних дій. У землевпорядному виробництві склалися два основних способи виконання робіт, що зумовлюється характерними рисами землевпорядного виробництва (рис. 6.1).

Перший полягає в тому, що роботи по кожному об'єкту на всіх етапах виконуються одним спеціалістом. Позитивним у цьому способі є те, що

виконавець не витрачає час на нове ознайомлення з об'єктом і матеріалами землепорядної справи. Крім того, скорочуються непродуктивні затрати часу на переїзди на об'єкт і з об'єкту, що іноді вигідно в роботі на значно віддалених від проектної організації об'єктах. Однак цей спосіб має рід серйозних недоліків, таких, як забруднення з поділом праці виконавців, неповноцінне використання праці спеціалістів, зниження якості робіт, затримка термінів виконання і здачі робіт.

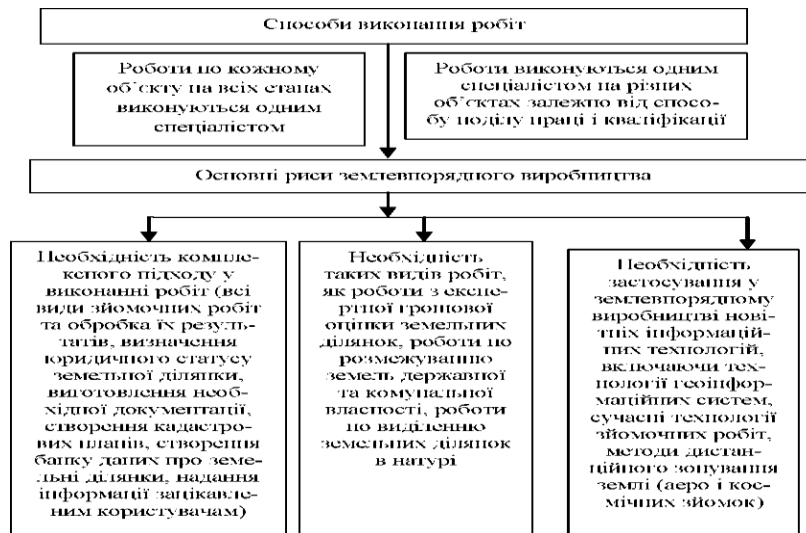

Рис. 6.1. Способи виконання робіт у землепорядному виробництві

Другий спосіб полягає в тому, що роботи виконуються одним спеціалістом на різних об'єктах залежно від способу поділу праці і кваліфікації. Цей спосіб розстановки кадрів і організації праці більш прогресивний, ніж перший, оскільки передбачає спеціалізацію робіт за окремими видами, стадіями і елементами. При цьому більш кваліфікованим працівникам доручають більш складні роботи, і навпаки, що дає змогу більш повно використовувати працю спеціаліста, підвищувати якість робіт, дотримуватися термінів виконання і здачі робіт.

Проектні інститути по землепорядкуванню освоїли таку організацію робіт, яка дозволяє їм розробляти проекти землепорядкування протягом усього року, в тому числі зимою. Це стало можливим завдяки тому, що наприкінці польового періоду здійснюють коригування планово-картографічних матеріалів і підготовчі роботи з комплексним обстеженням об'єктів землепорядкування. В зимовий період розробляють, погоджують і затверджують землепорядні проекти, а навесні їх переносять в натуру.

5. Організація землепорядних робіт пов'язана зі здійсненням постійного контролю за їх виконанням. З метою забезпечення необхідної повноти і високої якості землепорядних робіт здійснюють поточний і кінцевий контроль, який має такі форми: поточна перевірка робіт в процесі їх виконання; перевірка завершених стадій робіт; польове приймання робіт по вишукуваннях і

перенесенню проектів в натуру; свідчення проектно-технічної документації; перевірка проектною документації на технічній раді проектною організацією.

Поточну перевірку робіт в процесі їх виконання здійснює керівник виробничого підрозділу щоденно на початку і в кінці робочого дня. При цьому перевіряють стан і якість роботи, методи їх виконання і відповідність виконаного обсягу робіт запланованому. Об'єктивну увагу звертають на правильність прийнятих рішень, їх відповідність виданому завданню. В процесі поточної перевірки робіт керівник виробничого підрозділу робить у відповідних документах помилки, зауваження або усно висловлює їх виконавцю.

Після закінчення окремих стадій робіт їх перевіряють на відповідність діючим інструкціям і технічним вказівкам. Спочатку перевірку здійснює безпосередній керівник виконавця, який перевіряє весь обсяг виконаної роботи і його відповідність діючим вимогам. Виявлені помилки і зауваження підлягають обов'язковому усуненню.

Після закінчення всіх стадій робіт матеріали землевпорядної справи представляють на камеральну перевірку головному інженеру проекту. Якщо матеріали відповідають вимогам, які до них ставляться, то ці особи дають дозвіл на свідчення матеріалів, яке полягає у детальній перевірці виконаних робіт. Свідчення проектно-технічної документації доручають висококваліфікованим спеціалістам, яких призначають з числа тих, хто не брав участі у виконанні робіт на даному етапі.

Для перевірки і контролю проектів землевпорядкування перед їх поданням на затвердження відповідним органам, проекти розглядає технічна рада проектною організацією.

При розробці проектів внутрігосподарського землевпорядкування, крім контролю за виконанням землевпорядних дій, у виробничих підрозділах здійснюють контроль за втіленням проектних рішень у життя з метою: надання допомоги сільськогосподарським підприємствам в освоєнні запроектованих заходів; контролю за дотриманням господарствами проектів землевпорядкування, освоєнням сівозмін і здійсненням передбачених проектами заходів; контролю за використанням і охороною земель; контролю за експлуатацією побудованих протиерозійних гідротехнічних споруд.

Авторський нагляд за освоєнням проектів внутрігосподарського землевпорядкування і здійсненням комплексів агротехнічних і лісомеліоративних протиерозійних заходів проводять двічі на рік - навесні і восени.

Авторський нагляд здійснюють спеціалісти проектною організацією, які склали проект, разом зі спеціалістами господарства. При авторському нагляді спеціалісти проектною організацією повинні забезпечити своєчасне розв'язання всіх питань, які виникають при освоєнні проекту внутрігосподарського і здійсненні заходів по

підвищенню продуктивності земель, охороні ґрунтів від ерозії, відновленні втрачених межових знаків і меж полів сівозмін, при необхідності розробити пропозиції щодо внесення змін або доповнень у проектну документацію.

6. Формування спеціалізованих виробничих підрозділів, коли проектно-технічну документацію по окремих видах землевпорядних робіт виготовляє окремо кожна група спеціалістів, потребує відповідної кооперації і ув'язки робіт між різними трудовими колективами. Кооперація праці - це форма її організації, при якій багато осіб планомірно, разом один з одним беруть участь в одному й тому ж або різних, пов'язаних між собою, процесах праці. Розрізняють дві форми кооперації праці: просту і складну. При простій кооперації праці працівники виконують однакову роботу, а з поділом праці виникає складна форма її кооперації (рис. 6.2.).

У землеустрої мають місце обидві форми кооперації праці, оскільки в окремих виробничих підрозділах у процесі праці інженерно-технічні працівники виконують однакову роботу: або проектні, або вишукувальні роботи. Тим часом проста кооперація праці в окремих виробничих підрозділах пов'язана з поділом праці в цілому по проектній організації, що приводить до складної кооперації. Якщо розглянути процес праці в окремих виробничих підрозділах, то в них існує поділ праці. Так, у проектних підрозділах одні працівники спеціалізуються на виконанні підготовчих робіт, другі - на виконанні проектних робіт, треті - на перенесенні проектів в натуру. Аналогічно здійснюється процес праці і у вишукувальних підрозділах, в яких одні працівники виконують польові, а інші - камеральні роботи.

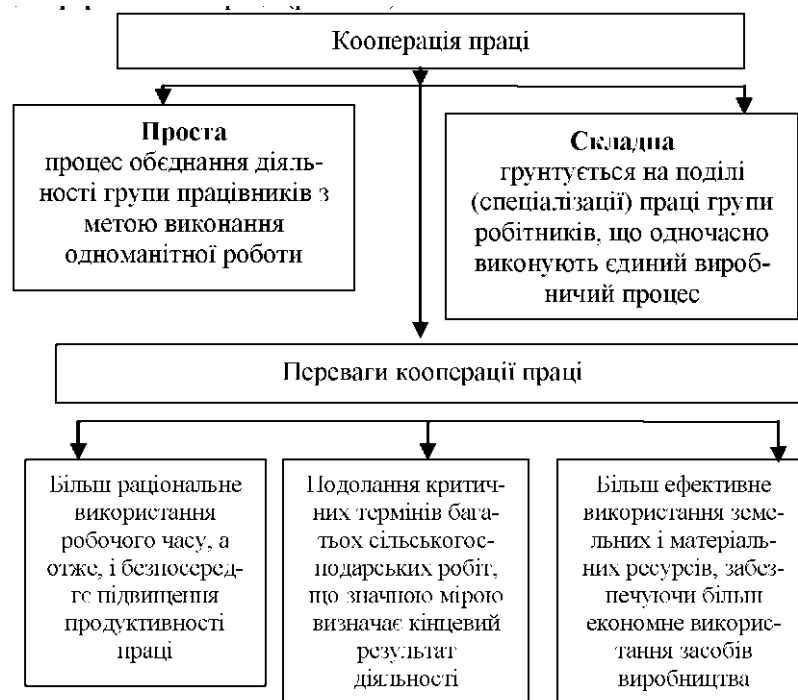

Рис. 6.2. Кооперація праці у сільськогосподарських підприємствах

Кооперація праці при виконанні землепорядних робіт потребує планомірної організації праці і взаємодопомоги працівників різних виробничих підрозділів. Наприклад, для проведення геоботанічних обстежень кормових угідь виробничому підрозділу необхідно мати точні планово-картографічні матеріали, які одержують у результаті польових робіт по зйомці або при коригуванні ситуації місцевості, які виконуються іншими виробничими підрозділами. Між цими двома виробничими підрозділами відбувається кооперація робіт. Геодезисти планують роботу з тим розрахунком, щоб свої роботи завершити до початку геоботанічного обстеження земель. Керівник проектної групи повинен так організувати роботу на даному об'єкті, щоб виконати її у встановлений графіком термін, для чого іноді може здійснюватися перестановка кадрів, товариська допомога відстаючому працівникові та ін.

Кооперація праці у виробничих підрозділах по землепорядкуванню має на меті виявлення необхідних зв'язків між процесами виробництва, які полегшують працю, усувають затримки в роботі, сприяють підвищенню ефективності виробництва.

Тема 7. Основні напрямки наукової організації праці в землепорядних організаціях.

1. Поняття, завдання і зміст наукової організації праці.
2. Основні напрямки наукової організації праці.
3. Запровадження наукової організації праці.
4. Економічна ефективність заходів наукової організації праці у землепорядних організаціях.

1. Невід'ємною складовою частиною трудової діяльності є наукова організація праці. Вона забезпечує вдосконалення всіх процесів праці з метою досягнення її найвищої продуктивності.

Наукова організація праці - це сукупність організаційних, технічних, наукових, санітарно-гігієнічних, виховних заходів, які забезпечують економію праці в усіх її видах (живої, уречевленої і майбутньої), а також передбачають найбільш цілеспрямоване використання робочого часу, виробничих навиків і творчих здібностей, усунення непродуктивних витрат та несприятливого впливу виробничої сфери на організм працівників.

Економія часу досягається за рахунок:

- економії живої праці шляхом рівномірного використання робочої сили, недопущення невиходу на роботу і втрат робочого часу через несправність технічних засобів виробництва, забезпечення нормальних умов праці відповідно до наявних умов і діючих нормативів;

- економії уречевленої (минулої) праці шляхом раціонального використання засобів виробництва, ліквідації простоїв устаткування і інструментів, забезпечення режиму економії витрат тощо;
- економії майбутньої праці шляхом використання прогресивних технологічних процесів і якості проектування землевпорядних заходів.

Наукову організацію праці не можна вважати встановленою системою її організації. З розвитком виробництва, науки і техніки вона вдосконалюється.

Наукова організація праці являє собою комплексний, багатогранний процес, який охоплює всі стадії виробництва, всі підрозділи і сфери діяльності, починаючи від робочого місця і закінчуючи всім виробництвом у цілому.

Найкращі результати можна одержати при здійсненні техніко- виробничих, організаційних, економічних і соціальних заходів.

Призначення техніко-виробничих заходів полягає в тому, щоб створити умови для найкращого використання засобів виробництва, впровадження нової технології, встановлення раціональної організації структури виробництва, спеціалізації, матеріально-технічного постачання та ін.

Організаційні заходи зводяться до створення найбільш сприятливих умов для високопродуктивної праці.

Економічні заходи повинні забезпечувати прибуток організації завдяки глибокому вивченню і аналізу виробничої діяльності відділу

Соціальні заходи включають гігієну і естетику праці, яка повинна бути відповідним чином впроваджена у виробничому колективі.

Залежно від характеру землевпорядного виробництва наукова організація праці має свої особливості. По-перше, це організація праці на науковій основі в камеральних умовах. Організація праці в таких випадках зумовлюється заходами відповідного виробничого підрозділу і не залежить від організації праці на цих підприємствах. Наприклад, зйомка території, перенесення землевпорядних проектів в натуру, обстеження земель тощо потребують залучення для виконання цих робіт відповідних спеціалістів. Іноді неможливо організувати працю в польових умовах через несприятливі кліматичні умови, що призводить до вимушених простоїв, якщо об'єкт знаходиться на значній відстані від місця основної праці.

Тому важливим елементом наукової організації праці є підготовка до проведення польових робіт. Якщо це, наприклад, горизонтальна зйомка території, то в несприятливий період можна займатися обробкою журналів і матеріалів польових робіт. При перенесенні проектів землевпорядкування в натуру важливим документом наукової організації праці є робочі креслення для перенесення проекту в натуру, який повинен відображати найефективніші методи виконання цієї роботи.

На сучасному етапі наукова організація праці має забезпечити розв'язання насамперед економічного і психофізіологічного завдань.

Економічне завдання наукової організації праці полягає в тому, щоб якнайкраще поєднати засоби виробництва і людей в єдиний виробничий процес з метою підвищення продуктивності праці. Тобто, впровадження наукової організації праці має сприяти найповнішому використанню минулої уречевленої і живої праці, що спрямовується на прискорення темпів зростання продуктивності суспільної праці в цілому.

Психофізіологічне завдання наукової організації праці зводиться до того, щоб створити найбільш сприятливі умови для збереження здоров'я людини і підвищення її працездатності.

Ці завдання взаємопов'язані між собою і успішне їх розв'язання базується на вмілому використанні досягнень наукового і передового досвідів.

2. Раціональний поділ і кооперація праці. Одним із важливих напрямів наукової організації праці є чітко спланована організація трудового процесу в групах, відділах, управліннях і в колективі в цілому. Вона безпосередньо визначається рівнем поділу, кооперації і спеціалізації праці.

Поділ праці - це розчленування трудової діяльності на поодинокі відокремлені види. Основними формами поділу праці у землевпорядкуванні є: технологічна, функціональна і кваліфікаційна.

Технологічний поділ передбачає функціональний і кваліфікаційний поділ праці за певними видами проектних або вишукувальних робіт. Технологічний поділ праці тісно пов'язаний із спеціалізацією, яка є формою раціональної організації виробничого процесу.

Функціональний поділ праці має на увазі поділ всього контингенту працівників проектної організації по землевпорядкуванню на такі категорії: інженерно-технічні працівники і службовці, обслуговуючий персонал, учні, практиканти, робітники. За ступенем участі у виробничому процесі основне місце належить інженерно-технічним працівникам.

Кваліфікаційна форма поділу праці полягає у відокремленні складніших робіт від менш складних і виражається у розподілі працівників за професіями (спеціальностями). В землеустрої на перший план виступає їх кваліфікація, яка визначається сукупністю загальної і спеціальної підготовки, а також практичних навичок, необхідних для виконання тих або інших видів робіт. Землевпорядний процес здійснюється працівниками виробничого складу, які за своєю кваліфікацією поділяються на інженерів I-III категорій, техніків. Залежно від складності стадій і елементів робіт із землевпорядкування їх виконують спеціалісти різного кваліфікаційного складу, тобто поділ праці зумовлюється кваліфікацією працівників.

Удосконалення організації і обслуговування робочих місць. Процес праці здійснюється працівниками у відповідних просторових границях, в яких виконуються певні прийоми праці. Зону трудових дій або ділянку виробничої площі, обладнану відповідно до вимог процесу праці необхідним інвентарем, називають робочим місцем.

Для чіткого ритму під час виробничої діяльності необхідно, щоб робоче місце було відповідним чином організоване. Під організацією робочого місця розуміють його планування, оснащення і обслуговування.

Планування робочого місця - це система розміщення всіх його елементів. У практиці землевпорядного виробництва склався такий напрям організації робочих місць, який конструктивно зв'язує між собою в єдину систему місця для виконання графічних і розрахунково-описових робіт.

Удосконалення організації робочих місць повинно бути спрямованим на поліпшення технологічного оснащення, засобів зв'язку і сигналізації на робочих місцях, розробку і впровадження раціональних конструкцій столів, крісел, допоміжного обладнання, підвищення якості технічної документації, забезпечення необхідною довідковою літературою і інструкціями.

Запровадження передових прийомів і методів праці. Питання удосконалення і втілення передових прийомів і методів праці в комплексі заходів наукової організації праці мають особливо важливе значення. Вони забезпечують високу продуктивність праці при найменших витратах людської праці. Трудовий процес працівника складається з певних трудових прийомів, які являють собою сукупність трудових дій, що виконуються без перерви і пов'язані єдиним цільовим призначенням.

Характер і тривалість виконання окремих трудових прийомів може змінюватися залежно від застосовуваних приладів і інструментів, технології та організації виробництва і праці, а також кваліфікації спеціаліста.

Розвиток науково-технічного прогресу потребує раціоналізації передових методів праці і трудових прийомів виконання землевпорядних робіт шляхом їх механізації і автоматизації. Найважливішою умовою підвищення ефективності є комплексна механізація інженерно-технічних робіт з широким використанням сучасних технічних засобів і математичних методів.

Проблема оснащення інженерно-технічних кадрів у землевпорядкуванні засобами механізації, а також раціонального їх використання є однією з найактуальніших, бо виконання технологічного процесу без відповідних технічних засобів потребує значних затрат праці.

Підготовка і підвищення кваліфікації та культурно-технічного рівня кадрів. Запровадження у виробництво наук і техніки ставить все більші вимоги до кваліфікації і рівня підготовки кожного інженерно-технічного працівника. Для

цього потрібні певні інженерні, економічні та правові знання, високий культурно-технічний рівень як керівного, так і виробничого складу працівників. Тому підготовка і підвищення кваліфікації землевпорядних кадрів є одним із основних напрямів наукової організації праці у землевпорядкуванні.

В практичній діяльності інженер чи технік повинен самостійно збагачувати свої знання сучасними досягненнями науки і передової технології виробництва, розвивати в собі організаторські здібності.

В останні роки все більше уваги приділяється підвищенню кваліфікації спеціалістів. Основна мета такого навчання полягає в тому, щоб ознайомити інженерно-технічних працівників з досягненнями науки і передового досвіду в галузі землевпорядкування, земельного кадастру, земельного права.

Крім одержання кваліфікації спеціаліста в навчальному закладі, навчання його відбувається і на виробництві, однією з основних форм якого є інструктаж.

Виробничий інструктаж може бути трьох видів: вступний, оперативний і загальновиробничий. Мета вступного інструктажу - ознайомлення нового працівника з його робочим місцем, структурою виробничого підрозділу та умовами найпродуктивнішої праці. Оперативний інструктаж має на меті своєчасне забезпечення працівника інформацією щодо найраціональніших прийомів і методів праці при виконанні конкретних видів землевпорядних робіт. Найбільш поширений оперативний інструктаж, який здійснюється на всіх ланках управління виробництвом. Загальновиробничий інструктаж має на меті розширення світогляду і підвищення кваліфікації працівника. Невід'ємною частиною інструктажу є ознайомлення з інструкціями, вказівками, положеннями тощо.

Удосконалення нормування праці. Суть наукової організації праці зводиться до створення сприятливих умов для найраціональнішого використання матеріальних ресурсів і робочого часу при виконанні певного обсягу робіт. Іншими словами, необхідно встановити норму часу - кількість часу, потрібного для виконання певного обсягу робіт, або норму виробітку - кількість продукції, вироблюваної за одиницю часу.

В землевпорядкуванні найбільш поширений досвідно-статистичний метод нормування землевпорядних робіт, який полягає у визначенні норми на основі досвіду особи, що встановлює її, виходячи із звітних даних оперативного і статистичного обліку про витрати часу на виконання певного виду робіт.

Більш прогресивним методом нормування є безпосереднє спостереження за робочим процесом, що передбачає розчленування його на елементи (операції, прийоми, рухи). Безпосереднє спостереження за робочим процесом здійснюється різними методами: фотографією робочого дня, хронометражем і комбінованим - фотохронометражем.

Важливий показник ступеня вдосконалення організації праці - раціональне використання робочого часу спеціалістами. Чим менше витрачається часу на виготовлення одиниці продукції, тим вища продуктивність праці.

З метою вдосконалення організації і нормування праці в землевпорядних організаціях здійснюються такі заходи:

- запровадження науково розробленого порядку дня, який забезпечує пунктуальність, оперативність, змістовність, ретельність, чітку розпорядливість керівника, головних спеціалістів та ін.;
- упорядкування всіх службових взаємовідносин на основі положень про структурні підрозділи;
- максимальне скорочення кількості виробничих нарад, створити нормальні умови праці у всіх підрозділах і службах;
- всемірно сприяти розвитку творчої ініціативи і стимулювати її;
- домагатися оптимального співвідношення інженерів і техніків у виробничих підрозділах.

Систематичне вдосконалення технічно обґрунтованих норм виробітку з одночасним поліпшенням організаційних форм праці і технологічним вдосконаленням виробництва створюють умови для підвищення продуктивності праці.

Всебічне поліпшення умов праці. Завдання наукової організації праці, крім створення необхідних умов для раціонального використання засобів виробництва, зводиться також до того, щоб поліпшити умови праці, виходячи з гігієнічних і естетичних вимог.

Умови праці - це сукупність взаємопов'язаних психофізіологічних, санітарно-гігієнічних, естетичних і соціально-психологічних факторів, що діють на людину під час роботи (рис. 7.1).

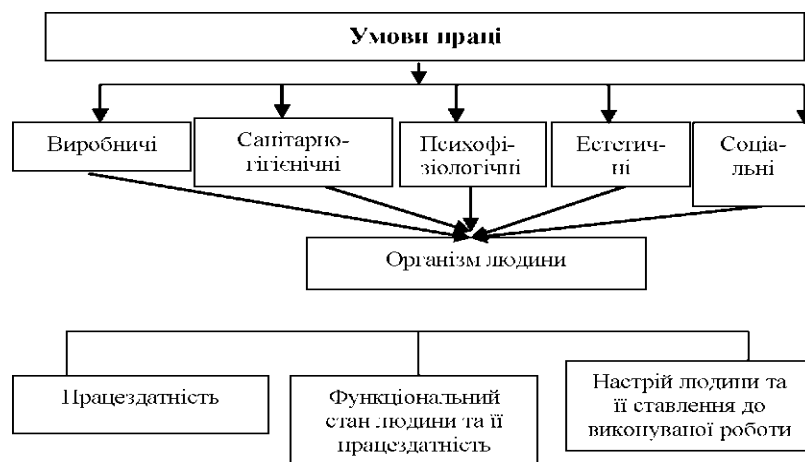

Рис.7.1. Чинники умов праці

Психофізіологічні фактори зумовлені конкретним змістом трудової діяльності. Вони залежать насамперед від кваліфікаційного поділу праці, що

характеризує нервово-психічне напруження, пов'язане з мисленням, увагою, пам'яттю, фізичним навантаженням у процесі виконання польових і камеральних робіт, темпами і ритмом роботи, ритмом праці і відпочину.

До санітарно-гігієнічних факторів відносяться мікрокліматичні умови, стан повітряного середовища, наявність різних випромінювань, стан освітлення робочого місця, шум і вібрація, стан санітарно-побутового забезпечення колективу.

Соціально-психологічні фактори, які діють під час роботи на людину, характеризуються важкістю праці, яка включає фізичне навантаження, нервові напруження, темп роботи, монотонність праці. Темп роботи визначається нормою часу, або нормою виробітку, тому важкість роботи взаємопов'язана з нормуванням робіт.

Санітарно-гігієнічні фактори характеризують вплив зовнішнього середовища на трудову діяльність людини. Вони визначаються санітарно-гігієнічними нормами. Так, найсприятливішою температурою виробничих приміщень вважається 18-24°C. Підвищення температури повітря з 18 до 30°C знижує працездатність на 18%, а до 40°C - на 30 %.

Виробнича естетика як фактор, що діє на людину під час роботи, вирішує питання кольорового оформлення приладів і інструментів, робочих місць, архітектурно-художнього оформлення інтер'єрів.

До естетичних факторів поліпшення умов праці належить також озеленення виробничого середовища, яке відіграє санітарно-гігієнічну, психофізіологічну і архітектурно-художню функції.

Поліпшення умов праці передбачає якнайшвидше усунення всіх явищ, які негативно впливають на настрій, здоров'я і психіку працівника.

3. Суть наукової організації праці полягає у безперервному запровадженні в існуючу організацію праці сучасних досягнень сільськогосподарських, економічних, технічних, юридичних і соціальних наук з метою дальшого підвищення віддачі розумової і фізичної праці.

Вихідним матеріалом наукової організації праці повинен бути план. Формування і реалізацію планів в землевпорядному виробництві здійснюють в три етапи.

На першому етапі необхідно створити в проектних організаціях по землевпорядкуванню творчі бригади, до складу яких повинні входити працівники відділу науково-технічної інформації, економісти, кращі спеціалісти. На цьому етапі творчі бригади вивчають стан організації праці на робочих місцях, найновіші досягнення науки і практики в галузі землевпорядкування та інших наук, визначають найбільш оптимальні психофізіологічні, гігієнічні і естетичні умови праці стосовно до робочих місць. Одержані матеріали аналізують і

порівнюють з нормативами і науковими рекомендаціями, після чого складають карти стану організації праці на робочих місцях.

На другому етапі розробляється план наукової організації праці на робочих місцях спеціалістів. По кожному запланованому заходу визначають економічний ефект.

Третій етап передбачає оформлення завдання щодо реалізації заходів планів наукової організації праці і доведення їх до безпосередніх виконавців, виготовлення або придбання необхідного обладнання, приладів, інструментів тощо.

Важливе значення при втіленні в життя накреслених заходів з наукової організації праці має контроль за ходом реалізації планів з боку керівництва проектної організації.

Практика показує, що успішне запровадження заходів з наукової організації праці можливе при наявності в проектних організаціях спеціальної служби. Вона повинна бути самостійним структурним підрозділом виробничого колективу. Робота цієї служби повинна здійснюватися в таких напрямках: удосконалення організаційних форм виконання робіт; покращання нормування праці - основи її організації; механізація, застосування передових методів і прийомів роботи, поділ і кооперація праці; створення необхідних організаційно-технічних, побутових та інших умов для роботи кожного спеціаліста і виробничих підрозділів; підвищення кваліфікації спеціалістів; правильне поєднання моральних і матеріальних стимулів праці, раціональна її організація; розвиток творчої ініціативи, зміцнення дисципліни праці; удосконалення всього землевпорядного виробництва в цілому.

Усе це повинно сприяти кращому використанню робочого часу і зменшенню затрат праці на одиницю виготовленої продукції. Запровадження наукової організації праці - це робота специфічна, яка потребує наполегливості і систематичності, наукового підходу, серйозних економічних розрахунків, що під силу лише штатним підрозділам, укомплектованих висококваліфікованими спеціалістами, які добре знають технологію виробництва; психологію, естетику, фізіологію, гігієну праці.

4. Важливість і необхідність заходів з наукової організації праці визначається їх економічною ефективністю, яка характеризує рівень зниження затрат живої і уречевленої праці порівняно з існуючим станом організації виробництва.

Економічна ефективність заходів з наукової організації праці визначається рядом показників, основні з яких зростання продуктивності праці, річний економічний ефект, умовно-річна економія, термін окупності витрат і коефіцієнт ефективності додаткових капітальних вкладень.

Продуктивність праці в цілому по проектній організації визначається за формулою:

$$П = \frac{\sum E_{np} \times 100}{Ч_{сер} - \sum E_{np}}$$

де $П$ - продуктивність праці; $\sum E_{np}$ - загальна кількість вивільнених працівників після запровадження заходів, чол.; $Ч_{сер}$ - середньо спискова чисельність працівників, розрахована на виконання обсягу роботи за базисний період, чол.

Річний економічний ефект від запровадження заходів з НОП розраховують за формулою:

$$Ep = (C_1 - C_2)B - E_n Z_{од}$$

де C_1 , C_2 - собівартість одиниці продукції до і після запровадження заходів (поточні витрати), грн; B - річний обсяг продукції (робіт) після запровадження заходів, грн; E_n - нормативний коефіцієнт порівняльної економічної ефективності витрат (приймається рівним 0,15); $Z_{од}$ - одноразові витрати, пов'язані з розробкою і запровадженням заходів, грн.

Умовно-річну економію витрат визначають шляхом порівняння експлуатаційних витрат в існуючих і запроєктованих умовах організації землевпорядних робіт за формулою:

$$E_{y.p.} = \sum (C_1 - C_2)A$$

де $\sum$ - сума економії від запровадження заходів НОП, грн; C_1 , C_2 - собівартість одиниці технічної документації до і після запроваджених заходів, грн; A - обсяг випуску технічної документації, виконаної після запровадження заходів до кінця запланованого строку.

Якщо заходи наукової організації праці супроводжуються відповідними витратами на капітальні вкладення, то визначається термін їх окупності в роках, для чого рекомендується формула:

$$T'_{ок} = \frac{K}{(C_1 - C_2)B}$$

де K - додаткові капітальні вкладення, грн.

Коефіцієнт ефективності додаткових капітальних вкладень K^{ef} є величиною, оберненою терміну їх окупності.

Поряд з цими показниками можуть використовуватися й інші (часткові) показники економічної ефективності заходів з наукової організації праці, такі, як зниження трудомісткості робіт, приріст обсягів виробництва, економія робочого часу, приріст прибутку на 1 грн витрат та ін.

Уміння оцінити ефективність праці інженерно-технічних працівників по землевпорядкуванню стало невідкладною вимогою землевпорядного виробництва. До такої оцінки необхідно підходити з позицій підвищення продуктивності праці, зниження собівартості проектно-кошторисної документації і підвищення рентабельності проектних організацій по землевпорядкуванню.

Одним з наступних кроків на шляху до впровадження економічної ефективності заходів наукової організації праці у землевпорядкуванні є оптимізація структури посівних площ під сільськогосподарські культури. Наведемо приклад розробки економіко-математичної моделі визначення оптимальної структури і розподілу посівних площ із урахуванням типів ґрунтів на підприємстві.

Вхідна інформація для побудови моделі містить:

- землекористування за видами угідь;
- площі ґрунтів за агровиробничими групами;
- прогнознний рівень виходу продукції з 1 га посівних площ в залежності від агровиробничих груп ґрунтів;
- витрати праці, грошових коштів на гектар посівних площ;
- обсяги виробництва продукції рослинництва;
- прогнозні реалізаційні ціни на продукцію рослинництва.

Задача полягає у визначенні оптимального розподілу і структури посівних площ, які забезпечували б максимальну грошову виручку господарства від продукції рослинництва із забезпеченням тваринницького під комплексу кормами у належному обсязі, враховуючи родючість ґрунтів в залежності від їх агровиробничих груп.

За умовами задачі визначимо змінні - посівні площі під сільськогосподарські культури з урахуванням агровиробничих типів ґрунтів.

Для опису системи змінних математичної моделі скористаємося такими позначеннями:

де - x - шукана змінна; j, k - індекси змінних; i - індекс обмежень; J - множина номерів агровиробничих груп ґрунтів; K - множина, яка включає індекси сільськогосподарських культур.

Система обмежень моделі включає 4 групи обмежень. У ній застосовано наступні позначення: де - I_1 - множина обмежень за обсягами посівних площ певного агровиробничого типу; I_2 - множина обмежень за виробництвом продукції рослинництва; R_1 - номер обмеження, яке відображає витрати трудових ресурсів на виробництво продукції рослинництва; R_2 - номер обмеження, яке показує виробничі витрати матеріальних ресурсів на продукцію рослинництва.

Перелік визначень для екзогенних коефіцієнтів і параметрів: a_{ijk} - вихід i -ого виду продукції рослинництва з гектара посівної площі k -ої сільськогосподарської культури на j -ому типі ґрунту; S_i - посівні площі i -ї агровиробничої групи; Q - обсяги виробництва i -го виду рослинницької продукції; m_{jk} - витрати матеріальних ресурсів на гектар площі k -ої культури на j -му типі ґрунту; M - загальні виробничі витрати у галузі рослинництва; C_{jk} - вартість рослинницької продукції k -того виду, отриманої з гектара посівних площ j -ого типу ґрунту; l_{jk} -

витрати праці на 1 га площі під культурою індексу k на j -ому типі ґрунту; L_b - загальні витрати праці у галузі.

Задача полягає у тому, щоб знайти оптимальне співвідношення змінних, при якому досягається максимум цільової функції:

$$Z = \sum_{j \in J} \sum_{k \in K} c_{jk} x_{jk} \rightarrow \max$$

та задовольняються наступні умови:

1) Посівні площі за агровиробничими групами: $\sum_{k \in K} x_{jk} \leq S_j, (j \in J)$

2) Обсяги виробництва продукції рослинництва: $\sum_{j \in J} a_{ijk} x_{jk} \geq Q_i, (i \in I, k \in K)$

Таким чином, модель задачі нараховує 59 змінних і 19 обмежень. Рішення задачі на ЕОМ можна отримати за допомогою стандартних засобів табличного процесора Ехеї (утиліти Solver).

За результатами розв'язання задачі визначається оптимальний розподіл і структура посівних площ з урахуванням агровиробничих груп ґрунтів при отриманні максимальної виручки.

Тема 8. Організація виконання землевпорядних робіт за видами та стадіями.

1. Організація виконання робіт по довгостроковому прогнозуванню використання земельних ресурсів.
2. Місцеві програми використання та охорони земель.
3. Організація виконання робіт по формуванню територій і встановленню її меж.
4. Організація виконання робіт по відведенню земель для державних і громадських потреб.
5. Організація виконання робіт по внутрігосподарському землеустрою.
6. Організація виконання робіт по створенню селянського (фермерського) господарства.
7. Організація виконання вишукувальних робіт.

Мета Програми полягає у проведенні політики, спрямованої на збалансоване забезпечення потреб населення і галузей економіки у земельних ресурсах, раціональне використання та охорону земель, захист їх від виснаження, деградації та забруднення, збереження ландшафтного і біологічного різноманіття, створення екологічно безпечних умов проживання населення і провадження господарської діяльності.

Поетапне виконання Програми дасть змогу зупинити процеси деградації ґрунтового покриву, мінімізувати ерозійні процеси, створити стійку систему нарощування біоресурсного потенціалу земель та підвищити економічну ефективність їхнього використання.

Внаслідок реалізації Програми буде забезпечено:

- в економічній сфері - підвищення ефективності суспільного виробництва завдяки більш раціональному використанню природно - ресурсного потенціалу земель, демографічних, природних, економічних та інших видів ресурсів;
- в екологічній сфері - раціональне використання та охорона земель, збагачення довкілля природними ландшафтами, забезпечення техногенно-екологічної безпеки життєдіяльності людини шляхом обґрунтування екологічно допустимих рівнів та режимів використання земель;
- у соціальній сфері - створення і підтримання повноцінного життєвого середовища, збереження та створення нових робочих місць, усунення суттєвих регіональних відмінностей в умовах життєдіяльності, забезпечення доступності всіх громадян до ресурсів людського розвитку, охорона та раціональне використання історико-культурної спадщини.

Регіональні схеми використання та охорони земель розробляються обласними адміністраціями та обласними радами.

Місцеві державні адміністрації беруть участь у розробленні та забезпеченні виконання регіональних (республіканських) програм з питань використання та охорони земель (ст. 17 Земельного кодексу України), а обласні ради затверджують та беруть участь у реалізації регіональних програм використання земель, підвищення родючості ґрунтів, охорони земель.

Державне прогнозування та розроблення регіональних програм використання та охорони земель повинні базуватися на таких основних принципах:

- принцип цілісності, який забезпечується розробленням взаємоузгоджених прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку України, окремих адміністративно-територіальних одиниць на коротко та середньостроковий періоди і на більш тривалий період;
- принцип об'єктивності, який полягає в тому, що прогнозні та програмні документи економічного і соціального розвитку розробляються на основі даних органів державної статистики, органів виконавчої влади, що забезпечують формування та реалізують державну політику у сфері економічного й соціального розвитку, інших центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування;
- принцип науковості, який забезпечується розробленням прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку на науковій основі, постійним удосконаленням методології та використанням світового досвіду в галузі прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку;
- принцип гласності, який полягає в тому, що прогнозні та програмні документи економічного й соціального розвитку є доступними для громадськості;

- принцип самостійності, який полягає в тому, що місцеві органи виконавчої влади й органи місцевого самоврядування в межах своїх повноважень відповідають за розроблення, затвердження та виконання прогнозних і програмних документів економічного й соціального розвитку відповідних адміністративно-територіальних одиниць. Прогнозування і розроблення програм економічного і соціального розвитку забезпечує координацію діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування;
- принцип рівності дій, який полягає в дотриманні прав і врахуванні інтересів місцевого самоврядування та суб'єктів господарювання всіх форм власності;
- принцип дотримання загальнодержавних інтересів, який полягає в тому, що органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування повинні здійснювати розроблення прогнозних і програмних документів економічного й соціального розвитку, виходити з необхідності забезпечення реалізації загальнодержавної соціально-економічної політики та економічної політики держави.

Порядок розроблення регіональних програм використання та охорони земель досі не затверджений, а тому склад програм, що були розроблені, в основному збігається зі структурою державних цільових програм, яка відповідно до ст. 5 Закону України «Про державні цільові програми» затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 31 січня 2007 року № 106. Проте структура програми дещо розширюється внаслідок включення розділу «Визначення проблеми, на розв'язання якої спрямована програма», що є складовою концепції вказаної програми. З урахуванням цього проект програми містить такі розділи:

- I. Визначення проблеми, на розв'язання якої спрямована програма;
- II. Мета програми;
- III. Шляхи і способи розв'язання проблеми;
- IV. Завдання і заходи;
- V. Очікувані результати, ефективність програм;
- VI. Обсяги та джерела фінансування.

Землевпорядний процес по розробці схем землеустрою адміністративних районів включає такі стадії робіт: підготовчі роботи, розробку, погодження, експертизу і затвердження схеми землевпорядкування, виготовлення землевпорядних документів, авторський нагляд за реалізацією схеми землеустрою (рис. 8.1.).

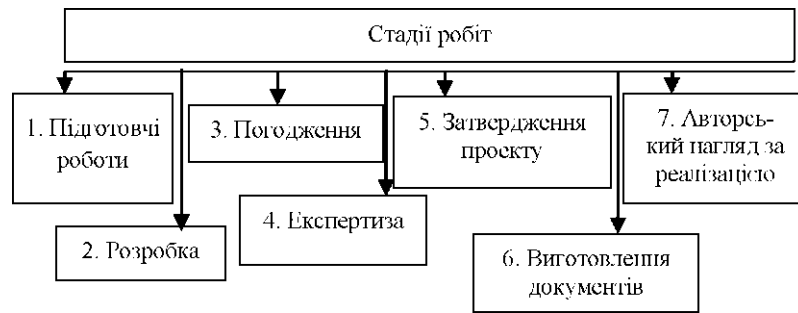

Рис. 8.1. Стадії землевпорядного процесу по розробці схем землеустрою адміністративних районів

В процесі збирання та систематизації вихідних даних необхідно отримати і узагальнити відомості про природні та економічні умови, стан і перспективи розвитку галузей, розселення населення, організацію сільськогосподарського виробництва і шляхи його вдосконалення, наявність і якісний стан, оцінку і характер використання земель за категоріями, угіддями, землевласниками і землекористувачами, інтенсивність і ефективність використання земель, освоєння нових земель, трансформацію і поліпшення сільськогосподарських угідь.

У процесі розробки схеми землеустрою району розглядають природні та економічні умови району, вирішують питання про можливість переведення земель з однієї категорії в іншу, поліпшення стану і використання земель сільськогосподарських підприємств, удосконалення розміщення сільськогосподарського виробництва і поглиблення спеціалізації сільськогосподарських підприємств, організації території району, накреслюють заходи по охороні земель (захист ґрунтів від ерозії, засолення, заболочення і забруднення, рекультивация земель та ін.), а також розраховують економічну ефективність запланованих заходів.

Проектна організація, яка складає схему землеустрою, погоджує окремі питання з відповідними управліннями і відділами, після чого проводиться їх розгляд на технічній раді проектної організації. Розроблена схема землеустрою передається замовнику, який проводить експертизу матеріалів схеми.

Землевпорядна справа по складанню схем землеустрою адміністративних районів включає текстову і графічні частини. До текстової частини входять такі матеріали: завдання на розробку схеми землевпорядкування, пояснювальна записка погодження, експертизи і затвердження схеми, розрахункові таблиці.

Графічні матеріали схеми землеустрою включають основні і допоміжні креслення. Основні графічні матеріали схеми землеустрою району складають у масштабах географічної основи карти району. Для окремих районів допускається використання карт більш дрібного або крупнішого масштабів (за узгодженням із замовником). До складу допоміжних графічних матеріалів схеми землеустрою входять: схема меліорації земель; схема протиерозійних заходів; схема природно-сільськогосподарського районування території і агровиробничого групування

ґрунтів; схема спеціалізації концентрації сільськогосподарського виробництва. Допоміжні креслення можуть також включати вихідні планово-картографічні матеріали, а саме: карту землеволодінь, землекористувань району; ґрунтову карту, різні схеми природного, кліматичного, фізико-географічного та іншого районування території, а також спеціальні схеми проектних розробок (схеми розселення населення, розміщення виробничих комплексів, використання окремих ресурсів, рекультивації земель, генплани населених пунктів, земельно-кадастрову карту району та ін.).

Орієнтовну структуру землевпорядної справи представлено на рис. 8.2

Текстова частина	Графічна частина
Текстова частина - завдання на розробку схеми; - пояснювальна записка (текст записки, схеми, діаграми); - матеріали погодження, експертизи і затвердження схем (акти, висновки і рішення відповідних органів); - розрахункові таблиці по всіх розділах.	Основні креслення - схема існуючого використання земель; - схема перспективного використання земельних ресурсів; - схема організації території району. Допоміжні креслення - схема меліорації земель; - схема протиерозійних заходів; - схема природно-сільськогосподарського районування території і агровиробничого групування ґрунтів; - схема спеціалізації і концентрації сільськогосподарського виробництва.

Рис. 8.2. Структура землевпорядної справи

2. Відповідно до Закону України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» система прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку областей, районів та міст на середньостроковий період, а також програми економічного і соціального розвитку тих самих адміністративно-територіальних одиниць на короткостроковий період.

Прогноз економічного і соціального розвитку області, району, міста повинен містити:

- аналіз соціально-економічного розвитку відповідної адміністративно-територіальної одиниці за попередній період та характеристики головних проблем розвитку її економіки і соціальної сфери;
- стан використання природного, виробничого, науково-технічного та трудового потенціалу, екологічну ситуацію у відповідній адміністративно-територіальній одиниці;

- прогноз кон'юнктури на ринках основних видів товарів та послуг;
- можливі шляхи розв'язання головних проблем розвитку відповідної адміністративно-територіальної одиниці;
- цілі та пріоритети соціально-економічного розвитку в середньо-строковий період і пропозиції щодо заходів місцевих органів виконавчої влади й органів місцевого самоврядування для їхнього досягнення;
- основні показники соціально-економічного розвитку відповідної адміністративно-територіальної одиниці протягом середньострокового періоду.

Основними завданнями Програми є:

- проведення комплексного оцінювання соціальних, екологічних, інженерно-технічних та інших передумов і обмежень використання земельно-ресурсного потенціалу міста;
- обґрунтування шляхів і заходів суттєвого підвищення діяльності міського бюджету від зростання ефективності землекористування, удосконалення та подальшого розвитку земельних відносин;
- визначення напрямів забезпечення екологічної рівноваги території у системі розподілу навантажень на земельно-ресурсний потенціал міста;
- визначення принципів щодо удосконалення територіальної організації міста з урахуванням фактора раціонального використання земельних ресурсів;
- удосконалення зонування території міста та визначення режиму перспективного використання земель з позицій їхньої привабливості;
- обґрунтування напрямів підвищення еколого-економічної ефективності міського землекористування;
- визначення територій з особливими умовами використання, які потребують підтримки на державному та місцевому рівнях для виконання містом функцій столиці держави і міських потреб;
- визначення шляхів удосконалення управління в сфері використання та охорони земельно-ресурсного потенціалу міста;
- обґрунтування організаційних засобів щодо ефективного використання земельних ресурсів міста у проектах розвитку містобудівної діяльності, соціальної та інженерно-транспортної інфраструктури;
- розробка механізмів і визначення заходів щодо реалізації Програми.

Місцеві програми використання та охорони земель базуються на дотриманні основних принципів державного прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку.

Зміст програм, що розробляються, є наступним:

Розділ 1. Мета програми.

Розділ 2. Основні проблеми міського землекористування

2.1. Організація землеустрою та ведення земельного кадастру

- 2.2. Особливості набуття прав на землю, орендні відносини
- 2.3. Функціонування ринку земель
- 2.4. Використання та охорона земель.
- 2.5. Межа міста та здійснення земельно-кадастрової інвентаризації.
- 2.6. Реформування власності на землю (формування комунальної власності, приватизація земельних ділянок громадянами, юридичними особами).
- 2.7. Нормативно-правова база регулювання земельних відносин
- 2.8. Контроль за використанням та охороною земель

Розділ 3. Розв'язання проблем землекористування міста: шляхи та засоби

- 3.1. Основні напрями забезпечення сталого соціального та еколого-економічного використання земельних ресурсів
- 3.2. Концептуальні положення Генерального плану міста в системі раціонального землекористування
- 3.3. Оптимізація земельно-господарського устрою

Розділ 4. Організація виконання програми

- 4.1. Землевпорядкування
- 4.2. Удосконалення системи управління земельними ресурсами
- 4.3. Земельно-кадастрові роботи та розвиток автоматизованої системи
- 4.4. Містобудівне обґрунтування
- 4.5. Наукові дослідження
- 4.6. Нормативно-правове забезпечення
- 4.7. Топографо-геодезичні роботи
- 4.8. Фінансове забезпечення
- 4.9. Кадрове забезпечення

Розділ 5. Перелік заходів і завдань програми та строки їх виконання

Розділ 6. Розрахунок очікуваних результатів виконання програми.

До недоліків розроблюваних програм відносять: незалежна організація їхнього здійснення, контролю та несвоєчасність внесення змін і доповнень; відсутність системи управління з реалізації завдань програм; незадовільний стан бюджетного фінансування завдань і заходів програм.

3. Чинним законодавством України передбачено, що землі сільських та селищних рад включають усі землі, які містяться в їх межах. У цьому зв'язку, виникає потреба у формуванні їх територій і встановленні відповідних меж з метою створення територіальних умов для самостійного розв'язання усіх питань місцевого життя, виходячи з інтересів населення, що проживає на цих територіях.

Межі сільських і селищних рад встановлюють в межах усього адміністративного району. Ураховуючи сучасну систему обліку земель, розмежування території адміністративного району необхідно здійснювати по

границях землеволодінь суб'єктів господарювання на землі за чітко вираженими контурами або живими урочищами.

Землевпорядні роботи по формуванню територій і встановленню меж сільських та селищних рад включають такі стадії: підготовчі роботи, розробка схеми формування територій сільських та селищних рад у межах адміністративного району, розробка, погодження і затвердження проектів формування територій і встановлення меж сільських або селищних рад, виготовлення проектної документації, перенесення проекту в натуру.

На підставі розробленої схеми формування територій сільських та селищних Рад складають проекти формування територій і встановлення меж. Формування територій і встановлення меж сільських та селищних Рад передбачає детальне їх обстеження і уточнення на місцевості, перевірку назви, місцеположення та фактично зайнятої площі всіх землевласників і землекористувачів (крім особистих підсобних господарств громадян), що знаходяться на території кожної Ради, визначення складу і якості земельних угідь. На території сільської або селищної Ради визначають границі особливо цінних продуктивних земель, а також земель заповідників, національних, дендрологічних парків, ботанічних садів, археологічних пам'яток. Крім того, на графічні матеріали наносять границі та площі земель запасу, агровиробничі групи ґрунтів та відповідні показники оцінки земель.

Проектна документація по формуванню території і встановленню меж сільських та селищних рад складається з текстових і планово-картографічних матеріалів. Текстові матеріали включають пояснювальну записку та документи погодження і затвердження проекту. Пояснювальна записка містить завдання на розробку проекту, техніко - економічні показники, коротку характеристику району, особливості формування територій і встановлення меж сільських та селищних Рад, їх загальну площу та склад земельних угідь, короткий опис виконаних робіт.

У пояснювальній записці дається список усіх землевласників і землекористувачів (крім громадян), склад їх земельних угідь та зведена відомість земель за групами землевласників і землекористувачів та за категоріями земель.

Планово-картографічні матеріали проекту складаються із карти схеми формування територій і встановлення меж сільських та селищних рад, креслення перенесення проекту меж у натуру (на місцевість).

Землевпорядна справа по складанню проектів формування територій і встановленню меж сільських та селищних рад виготовляється у трьох примірниках, з яких перший видається сільській або селищній раді, другий - районній раді, а третій зберігається у проектній організації.

Затверджений районною (обласною) радою проект встановлення меж сільських та селищних рад переноситься в натуру у випадках, коли ці межі нечітко виражені в натурі або спірні і не співпадають з границями існуючих землеволодінь і землекористувань.

4. Землевпорядний процес по відведенню земель для державних і громадських потреб має деякі особливості порівняно з іншими видами землевпорядних робіт.

Він включає такі стадії: порушення землевпорядної справи, попереднє погодження після розміщення об'єкта, підготовку і оформлення матеріалів на відведення земель, Перенесення проекту в натуру, виготовлення і видачу землевпорядних документів.

Відведення земель - це перерозподіл земельних ресурсів шляхом передачі земель у власність і надання їх у користування на підставі рішення органів державної влади або місцевого самоврядування відповідно до їх повноважень.

Відведення земель має юридичну і технічну сторони і передбачає такі дії:

1. порушення справи;
2. розгляд клопотання або заяви;
3. прийняття компетентними органами рішення про вилучення та надання земельної ділянки;
4. відведення земель у натурі;
5. правове оформлення відведення земельної ділянки.

Порушення справи - це звернення до органу, який має право на вилучення земель, із клопотанням або заявою про передачу або надання землі. Клопотання подають юридичні особи, а заяви - громадяни.

Розгляд клопотання або заяви - це складний багатоетапний процес вивчення та підготовки відповідних документів і погодження їх зі спеціально уповноваженими та зацікавленими органами. Тут можна виділити основні етапи: вибір земельної ділянки, попереднє погодження місця розташування об'єкта, складання проекту використання земельної ділянки, складання проекту відведення земельної ділянки.

Землевпорядну справу порушують підприємства, організації та установи, зацікавлені у відведенні земельних ділянок. При цьому, на відміну від утворення землеволодінь сільськогосподарського призначення повинні бути враховані вимоги і сільськогосподарського виробництва, і тієї галузі, якій потрібні земельні ділянки.

До клопотання про відведення земель для державних і громадських потреб додають такі документи: виписку з рішення громадського органу про спорудження об'єкта; обґрунтування місця розташування об'єкта із вказівкою орієнтовного розміру земельної ділянки, наміченої до відведення; вкопювання зі схеми районного планування або схеми землевпорядкування району. Крім

цього, в окремих випадках додають матеріали про погодження розміщення об'єктів із зацікавленими землевласниками і землекористувачами та державними органами, які здійснюють контроль за використанням земель і надр. Виконком обласної ради в десятиденний термін розглядає клопотання, яке надійшло на відведення земель і при згоді на це доручає створити комісію для даних цілей.

Керуючись матеріалами схеми районного планування або схеми землевпорядкування та матеріалами державного земельного кадастру району, комісія повинна вибрати і попередньо погодити місце розміщення об'єкта будівництва. При цьому вивчають і перевіряють можливість відведення земельної ділянки за рахунок земель несільськогосподарського призначення або непридатних для сільського господарства земель, враховують необхідність максимального збереження цінних земельних угідь і існуючої організації території, припинення ерозійних процесів, заболочення земель тощо.

Для розміщення об'єктів будівництва комісія в натурі вибирає декілька варіантів і за результатами роботи складає акт, в якому дається характеристика земельних ділянок з точки зору продуктивності земель і орієнтовних сум втрат у зв'язку з їх відведенням. В акт наводять висновок комісії про оптимальний варіант вибору земельної ділянки і умови розміщення наміченого об'єкта будівництва на ній.

Результати перенесення проекту в натуру оформляють актом, який складають у трьох примірниках. В акті вказують площу відведеної ділянки, термін початку використання земельної ділянки за призначенням, кількість установлених межових знаків. В акті також зазначають, що границі ділянки проорані і показані зацікавленим сторонам у натурі. Один примірник акту додають до землевпорядної справи по відведенню земель, а два примірники видають представникам організації, якій відводиться земля. До акту перенесення проекту в натуру додають схему земельної ділянки з промірами границь і експлікацією відведених земель.

Після перенесення проекту відведення земель в натуру оформляють землевпорядні документи. Виготовлені документи і матеріали землевпорядної справи по відведенню земель підлягають освідченню, за результатами якого складається акт з додатком до нього коректурного аркуша.

Виправлені документи і матеріали брошурують у землевпорядну справу для видачі замовнику.

На підставі матеріалів землевпорядної справи про відведення земель проектна організація вносить необхідні зміни у землевпорядну документацію господарств, землеволодінь (землекористувань), з яких вилучені земельні ділянки.

Прийняття компетентними органами рішення про вилучення та надання земельних ділянок є вузловим у сукупності дій, які проглядаються. Попередні процедури мають підготовчий характер, а наступні спрямовані на його реалізацію. Рішення компетентного органу про вилучення та надання земельної ділянки є правовим актом індивідуального значення. Це рішення встановлює цільове призначення земельної ділянки, яка відводиться, розмір, місцезнаходження, основні умови користування землею, визначає конкретного суб'єкта права власності на землю або землекористування і його обов'язки щодо відшкодування втрат сільськогосподарського та лісгосподарського виробництва та збитків попереднього землекористувача у зв'язку з вилученням земель.

Відведення земель у натурі - це процес визначення і закріплення меж і конфігурації ділянки, яка передається або надається на місцевості, тобто відмежування її від інших ділянок, що має юридичний характер.

Як видно із змісту робіт по відведенню земель для державних і громадських потреб, землевпорядний процес охоплює два етапи робіт. Перший етап включає клопотання землевпорядної справи і попереднє погодження місця розташування об'єкта будівництва. Ці роботи виконують державні органи управління, в тому числі землевпорядні. Другий етап робіт, який характеризується відповідним порядком вилучення і відведення земель в користування, безпосередньо пов'язаний з виконанням землевпорядних дій. Його виконують спеціалісти виробничого складу проектних організацій по землевпорядкуванню. У зв'язку з цим в інструктивних документах по відведенню земель для державних і громадських потреб даний землевпорядний процес розглядається з точки зору організації виконання таких його стадій, як підготовчі роботи, проектні роботи, перенесення проекту в натуру, виготовлення і видача землевпорядних документів.

5. Внутрігосподарське землевпорядкування виконують з метою створення оптимальних організаційно-територіальних і виробничих умов для підвищення культури землеробства і продуктивності сільськогосподарських угідь, високопродуктивного застосування техніки і раціональної організації виробництва.

Проведенню внутрігосподарського землевпорядкування передують роботи щодо територіального землеустрою, що пов'язано з формуванням і встановленням границь землеволодінь (землекористувань), а також зі зйомки ситуації або коригування планово-картографічних матеріалів.

Відповідно до ст. 45 Закону України «Про землеустрій» схеми землеустрою розробляються з метою визначення перспективи щодо використання та охорони земель, для підготовки обґрунтованих пропозицій у галузі земельних відносин, організації раціонального використання й охорони земель, перерозподілу земель з урахуванням потреби сільського, лісового та водного господарств, розвитку сіл,

селищ, міст, територій оздоровчого, рекреаційного, історико-культурного призначення, природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення.

Основне призначення схеми землеустрою як перед проектного і перед планового документа полягає в обґрунтуванні удосконалення розподілу земель з урахуванням розвитку земельних відносин в регіоні, а також у забезпеченні комплексного і взаємопов'язаного виконання всіх запроектованих на території заходів регіонального та міжгалузевого регіонів.

Строки реалізації заходів, визначених схемою землеустрою, залежать від поставлених завдань, але не можуть бути менше 10-15 років.

У результаті розробки схем землеустрою повинна встановлюватися система показників, яка забезпечує обґрунтованість і реальність перспективних і поточних планів раціонального використання й охорони земель, розвитку системи сталого землекористування.

Основними питаннями, які підлягають вирішенню в схемі землеустрою, є:

- проведення аналізу використання земель, оцінювання ресурсного потенціалу земельних ресурсів району, визначення головних шляхів удосконалення розподілу земель, їхнього раціонального використання й охорони;
- розроблення пропозицій щодо оптимізації складу і співвідношення угідь, виявлення резервів земель, придатних для сільськогосподарського виробництва, меліорації і поліпшення, обґрунтування включення цих земель у фонд перерозподілу і встановлення черговості залучення цих земель у сільськогосподарський оборот;
- розширення (уточнення) територій (земель) природоохоронного, природно-заповідного, оздоровчого, рекреаційного й історико-культурного призначення;
- визначення земель з різними режимами використання, а також земель, обмежених у використанні й обтяжених правами інших осіб;
- уточнення меж територій поселень;
- обґрунтування потреби в земельних ресурсах для розвитку галузей економіки регіону (району);
- обґрунтування перспектив розвитку й удосконалення територіального розміщення галузей агропромислового комплексу і їх кооперування, об'єктів інженерної, виробничої і соціальної інфраструктури;
- розробка заходів щодо протиерозійної організації території, захисту земель від ерозії, підтоплення, заболочування, вторинного засолення, забруднення відходами виробництва і споживання, радіоактивними речовинами, поліпшення природних ландшафтів тощо;
- визначення потреби в капітальних вкладеннях, матеріальних і трудових ресурсах для реалізації намічених заходів, розробка пропозицій з фінансування і здійснення заходів, передбачених схемою землеустрою;

- розрахунок показників екологічної, економічної і соціальної ефективності пропонуваніх заходів.

При розробці схем землеустрою адміністративних районів необхідно враховувати наступні основні вимоги:

- поєднання інтересів суспільства, територіальних громад та інтересів власників земельних ділянок і землекористувачів;
- правовий режим земель державної та комунальної власності;
- комплексність намічуваних заходів, що передбачають взаємопов'язаність інтересів і задоволення потреб різних галузей економіки в земельних ресурсах;
- пріоритет екологічних вимог над економічною доцільністю використання земель;
- диференційований підхід до встановлення правового режиму земель з урахуванням природних, економічних, соціальних та інших факторів;
- пріоритет збереження особливо охоронюваних територій
- запобігання негативним (шкідливим) впливам на земельні та інші природні ресурси і здоров'я населення;
- ефективне і повне використання земельного й економічного потенціалу адміністративного району;

Заходи, що передбачаються схемою землеустрою, повинні забезпечувати:

- найбільш повне і раціональне використання земель відповідно до їхньої еколого-економічної придатності та агроекологічної якості в галузях, які виробляють біологічну продукцію на основі енерго і ресурсозберігаючих технологій;
- зниження рівня негативного впливу на землю і інші природні ресурси;
- формування раціональної територіальної організації виробництва в сільському господарстві та інших галузях економіки;
- суворий режим економії земель у галузях промислового виробництва, енергетики, зв'язку, транспорту й іншого спеціального призначення;
- підвищення господарської ролі дрібних і середніх населених пунктів;
- розвиток інженерно-інфраструктурної та шляхової мереж;
- комплексну облаштованість сільської місцевості, що передбачає розвинуту інфраструктуру, адаптацію виробництва в адміністративному районі до ринкових умов.

Землевпорядний процес по внутрігосподарському землеустрою включає такі стадії робіт: підготовчі роботи, складання, розгляд і затвердження проекту, перенесення проекту в натуру, оформлення і видачу землевпорядних документів, авторський нагляд за здійсненням проекту.

На стадії підготовчих робіт виготовляють проектний план землеволодіння, з яких роблять копії для складання графічних матеріалів проекту

землевпорядкування. На одному примірнику копії плану землеволодіння складають картограму крутизни схилів з відображенням меж контурів за встановленою градацією.

Під час підготовчих робіт виконують польове обстеження з метою встановлення фактичного стану угідь, виявлення резервів підвищення ефективності використання земель і визначення місць для розміщення всіх елементів проекту землевпорядкування. За результатами польового обстеження складають відповідний акт і схематичне креслення.

На підставі аналізу природних умов, характеристики землеволодіння, використання земельного фонду, природоохоронних заходів та існуючої організації території роблять висновки про необхідність або внесення часткових змін в існуючу організацію території або розробки нового проекту внутрігосподарського землевпорядкування.

Підготовчі роботи по внутрігосподарському землеустрою завершують розробкою і затвердженням завдання на складання проекту, в якому вказують рік освоєння проекту, спеціалізацію і організаційну структуру сільськогосподарського підприємства склад земельних угідь, структуру посівних площ і урожайність сільськогосподарських культур.

Завдання на складання проекту внутрігосподарського землеустрою перед видачею його проектній організації затверджують районні відділи.

Проект внутрігосподарського землеустрою складають за матеріалами підготовчих робіт, послідовно розглядаючи всі складові частини і елементи проекту (рис. 8.3).

Складений проект внутрігосподарського землеустрою розглядає технічна рада проектної організації по землевпорядкуванню, потім технічна рада агропромислових формувань.

Затверджений проект внутрігосподарського землеустрою є юридичним документом, який визначає характер і порядок використання землі на ряд років. Зміни в проект можуть бути внесені про необхідності проведення нових землевпорядних дій.

Після затвердження проект внутрігосподарського землеустрою переносять в натуру шляхом прокладання і закріплення на місцевості меж запроєктованих елементів. Довжина межевих знаків встановлюється 120 см, а товщина - 15 см. У верхній частині знака позначається номер поля або ділянки. Межеві знаки обкопують.

Робота по перенесенню проекту в натуру приймається керівником проектної групи або начальником проектного відділу. В процесі приймання робіт по перенесенню проекту в натуру перевіряють повноту виконання робіт і точність вимірювань в натурі. З цією метою здійснюють контрольні польові вимірювання і

визначають допустимі відхилення між вимірами по перенесенню проекту в натуру і контрольними вимірами. Результати польової перевірки робіт оформлюють актом, до якого додають абрис контрольних вимірювань. В акті роблять висновок про виконану роботу та її якість. Виявлені відхилення від проекту підлягають виправленню. Складений проект внутрігосподарського землеустрою оформлюють згідно з технічними вказівками, які розробляє головний проектний інститут по землевпорядкуванню. Всі матеріали проекту брошурують у землевпорядну справу, яка включає текстову і графічну частини. До текстової частини проекту входять такі документи: завдання на складання проекту; пояснювальна записка з розрахунковими таблицями обґрунтування проекту.

Складові документації із землеустрою	Види землевпорядної документації
- загальнодержавні та регіональні програми використання і охорони земель; - схеми землеустрою і техніко-економічні обґрунтування використання і охорони земель адміністративно-територіальних утворень; - проекти встановлення і зміни меж адміністративно-територіальних утворень; - проекти організації та встановлення меж територій з особливими природоохоронними, рекреаційними і заповідними режимами; - проекти формування земель комунальної власності територіальних громад; - проекти відведення земельних ділянок; - проекти створення нових та впорядкування існуючих землеволодінь і землекористувань; - проекти землеустрою, що забезпечують еколого-економічне обґрунтування сівозмін та впорядкування угідь; - проекти впорядкування територій у межах міст та інших поселень; - робочі проекти з рекультивації порушених земель, захисту ґрунтів від	- прогностна і перед-проектна документація із землеустрою; - схеми землеустрою області та району; - техніко-економічні обґрунтування використання та охорони земель відповідних адміністративно-територіальних утворень; - матеріали земельно-оціночних робіт, які використовуються для оцінювання продуктивності або екологічної стабільності землекористування; - матеріали з установами в натурі (на місцевості) меж адміністративно-територіальних утворень; - плани земельно-господарського устрою земель, які не підлягають забудові або тимчасово не забудовані у межах населених пунктів; - матеріали інвентаризації земель усіх категорій; - матеріали із освоєння земельно-інформаційних систем, ведення автоматизованих банків тематичних карт і планів стану і використання земель, системи автоматизованого землевпорядного проектування тощо.

ерозії, поліпшення сільськогосподарських угідь, підвищення їх родючості, встановлення та закріплення меж земельних ділянок; - документи, що посвідчують право власності або користування землею; - матеріали з виявлення і консервації деградованих сільськогосподарських угідь і забруднених земель; - спеціальні тематичні карти (атласи) стану і використання земельних ресурсів.	
---	--

Рис.8.3. Складові частини та елементи проекту землеустрою

У землевпорядну справу, яку передають у технічний архів проектної організації по землевпорядкуванню, включають усі технічні матеріали проекту: акти обстеження землеволодіння, журнали лісомеліоративного і гідротехнічного обстеження; оригінали робочих таблиць по обґрунтуванню проекту землевпорядкування; акт перенесення проекту в натуру; відомості технічного проектування; матеріали контролю і коректури; абрис, креслення та інші технічні матеріали, складені в процесі розробки проекту землеустрою.

6. *Фермерство* - нова для сучасного періоду форма господарювання на землях сільськогосподарського призначення.

Фермерське господарство є формою підприємництва громадян України, які виявили бажання переважно особистою працею членів цього господарства виробляти товарну сільськогосподарську продукцію, займатися її переробкою і реалізацією. Членами фермерського господарства можуть бути подружжя, їх батьки, діти, які досягли 14-річного віку, та інші родичі, які об'єдналися для роботи в цьому господарстві. Членами фермерського господарства не є особи, в тому числі й родичі, які працюють у ньому за трудовим договором (контрактом, угодою). Фермерське господарство може бути створене однією особою.

Головою фермерського господарства є його засновник або особа, яка є його правонаступником. На його ім'я видається державний акт на право власності на землю. З головою фермерського господарства укладається договір на користування землею на умовах оренди, складаються також й інші документи відповідно до законодавства України.

Голова фермерського господарства може доручати виконувати свої обов'язки і використовувати права голови одному з членів господарства. Фермерське господарство має назву, печатку і штамп.

Фермерське господарство в системі народногосподарського комплексу є рівноправною формою ведення господарства поряд з державними,

комунальними, господарськими товариствами, орендними та іншими підприємствами і організаціями. Виробничо-економічні відносини фермерського господарства з державними, комунальними та іншими підприємствами і організаціями, окремими громадянами будуються на основі договорів. Розрахункові операції ведуться як готівкою, так і на безготівковій основі.

Держава гарантує дотримання й захист майнових та інших прав та законних інтересів фермерського господарства, створює пільгові умови для кредитування, оподаткування, страхування, матеріально-технічного постачання на період трирічного становлення фермерського господарства. Втручання в господарську або іншу діяльність фермерського господарства з боку державних чи інших органів, а також службових осіб не допускається. Збитки, завдані фермерському господарству неправомірним втручанням в його діяльність, підлягають відшкодуванню за рахунок винних. Суперечки про відшкодування збитків вирішуються судом.

Землевпорядний процес по створенню селянських (фермерських) господарств включає такі стадії: підготовчі роботи; проектні роботи; перенесення проекту в натуру; оформлення і видачу документів.

Для ведення селянського (фермерського) господарства надаються у довічне успадковувань володіння і приватну власність земельні ділянки. При цьому проект відведення земельної ділянки із землевласниками або землекористувачами, районними землевпорядними, природоохоронними, санітарними органами, органом архітектури і подають на розгляд.

Рішення про надання земель громадянам для ведення селянського (фермерського) господарства або про відмову у наданні землі приймають на найближчій сесії сільської ради. У разі відмови у наданні земельної ділянки для ведення селянського (фермерського) господарства це питання вирішується судом. Рішення суду у випадку позитивного вирішення позову є підставою для відведення ділянки в натурі, видачі документа, що посвідчує право володіння землею, а також укладання договору на оренду.

Розробником проекту землеустрою для фермерського господарства може бути фізична або юридична особа, яка має ліцензію на проведення робіт із землеустрою.

Проект землеустрою складається із:

- 1) завдання на виконання робіт;
- 2) пояснювальної записки;
- 3) графічних матеріалів;
- 4) матеріалів погодження та затвердження проекту: акт польового обстеження і погодження меж.

Погоджений проект землеустрою підлягає державній експертизі відповідно до законодавства. Проект відведення земельної ділянки погоджують із землевласниками або землекористувачами, районними (міськими) землевпорядними, природоохоронними, санітарними органами, органом архітектури і подають до районної (міської) ради.

Затверджений проект меж селянського (фермерського) господарства переноситься в натуру аналогічно, як і при перенесенні на місцевість інших землевпорядних проектів.

Організація виконання робіт по створення селянського (фермерського) господарства завершується оформленням і видачею Державного акта на право приватної власності на землю. Після одержання Державного акта на право приватної власності на землю чи підписання договору на оренду селянське (фермерське) господарство підлягає державній реєстрації. Для реєстрації селянське (фермерське) господарство подає заяву про реєстрацію цього господарства, список осіб, які виявили бажання створити його, прізвище, ім'я, по батькові голови, документ про внесення плати за державну реєстрацію.

7. Вишукувальні роботи, які здійснюються з метою землевпорядкування, мають деякі особливості в організації виконання порівняно з проектними роботами. Якщо землевпорядний процес по міжгосподарському і внутрігосподарському землевпорядкуванню має чітку регламентацію по стадіях і елементах робіт, то вишукувальні роботи такого чіткого поділу не мають. При цьому організацію робіт характеризують не за сукупністю послідовних і взаємопов'язаних дій, а за умовами виконання, виділяючи польові і камеральні роботи. Тому, якщо виходити з поняття виробничого процесу, при виконанні вишукувальних робіт необхідно виділяти такі стадії: підготовчі роботи, обстежу вальні або зйомочні роботи, оформлення і видача документів.

Завдання коригування планово-картографічних матеріалів зйомок минулих років полягає у приведенні їх матеріалів у відповідність з фактичним станом земельного фонду. Коригування планово-картографічних матеріалів здійснюють у тих випадках, коли обсяг польових робіт становить не більше 50 % обсягу повної зйомки місцевості. В інших випадках виконують нову зйомку.

Планово-картографічні матеріали коригує інженер-землевпорядник проектної організації, які разом з керівником несуть сувору відповідальність за достовірність коригування земельних угідь і правильність складання земельно-кадастрових даних.

Зйомочні роботи, які полягають у звірці плану-оригіналу землеволодіння з фактичним станом угідь, виконують на «польовому» плані землеволодіння і в абрисі.

Особливу увагу при коригуванні звертають на правильність класифікації угідь і їх підвидів, встановлення меж присадибного землеволодіння, виробничих центрів, господарських дворів.

Межі нових контурів у натурі землевпорядник встановлює разом з представником господарства. Контури, які змінилися, наносять на план шляхом лінійних і кутових вимірів від існуючої опорної геодезичної сітки або від твердих, чітко виражених на місцевості і плані точок (перехрещення доріг, каналів, лісосмуг тощо). Перехрещення контурів ліній, які вибираються як опорні точки, повинні створювати кути, близькі до 90 %. Якщо існуючої опорної геодезичної сітки недостатньо для нанесення меж змінених контурів, то вирішують питання про прокладання нових зйомочних ходів.

Точність зйомочних робіт визначається технічними вказівками щодо виконання геодезичних робіт, прийнятих в даній проектній організації.

Якщо планово-картографічні матеріали коригують за матеріалами аерофотозйомки, то порядок виконання робіт визначають відповідні інструкції.

Після завершення зйомочних робіт землевпорядник на підставі «польового плану», журналів вимірів і абрисів наносить усі зміни на існуючій план землеволодіння, з урахуванням змін, що відбулися.

Зйомочні роботи по коригуванню планово-картографічних матеріалів керівник робіт перевіряє в натурі і камерально. Перевірку робіт у натурі здійснюють шляхом прокладання контрольних зйомочних ходів в декількох місцях землеволодіння і визначення відповідних лінійних та кутових вимірів. Результати польового приймання робіт оформлюють актом, до якого додають абрис з контрольними зйомочними ходами.

Після закінчення зйомочних робіт обчислюють площі контурів, які змінилися, складають експлікацію земель і оформлюють матеріали коригування планово-картографічних матеріалів.

За результатами обчислення площ роблять нове креслення контурів, яке разом з усіма матеріалами по коригуванню планово-картографічного матеріалу перевіряють і подають на освідчення, про що складають акт і відомість контролю обчислення площ.

Закінчену землевпорядну справу по коригуванню планово-картографічного матеріалу зйомок минулих років відповідним чином оформлюють у трьох примірниках. Перший і другий примірники призначені для господарства та району. Вони включають такі матеріали: світлокопію креслення контурів землеволодіння; копію контурної відомості; експлікацію земель; порівняльну відомість угідь і площ. Третій примірник землевпорядної справи передають у технічний архів проектної організації по землевпорядкуванню. Цей примірник

включає такі матеріали і документи, які виготовляються в процесі виконання робіт.

Відкориговані планово-картографічні матеріали використовують для ведення державного земельного кадастру, складання проектів землевпорядкування, проведення агрогосподарських і спеціальних обстежень.

Тема 9. Організація і планування робіт землевпорядної служби.

1. Значення, зміст і види робіт.
2. Планування і організація виконання землевпорядних робіт.
3. Складання облікових і звітних документів про виконання робіт.

1. В системі землевпорядної служби важливе значення має її кадрове забезпечення для раціонального і ефективного використання земельних ресурсів. Землевпорядні дії по вивченню, обліку і оцінці земель, розробці прогнозів, схем, проектів, робочих проектів організації території переважно здійснюють спеціалісти проектно-вишукувальних організацій по землевпорядкуванню.

Управління єдиним земельним фондом потребує, з одного боку, участі в землевпорядних діях представників землевпорядних органів у виконанні різних стадій землевпорядного процесу, а з другого - здійснення функцій по державному контролю за використанням і охороною земель.

Специфіка роботи районних агропромислових формувань, до складу яких входить районна землевпорядна служба, потребує від її працівників відповідної участі в організації виробництва на сільськогосподарських підприємствах, яка не прямо, а посередньо пов'язана з організацією раціонального і ефективного використання земельних ресурсів.

Землевпорядна служба є головною ланкою в загальній системі служби. Це пов'язано з тим, що всі вищестоящі землевпорядні органи

практично не займаються виконанням землевпорядних робіт і натурі, а отримують необхідні дані для управління земельним фондом шляхом узагальнення, систематизації та аналізу даних, отриманих від землевпорядної служби.

Орієнтовна схема землевпорядної служби адміністративного району служби представлена на рис. 9.1.

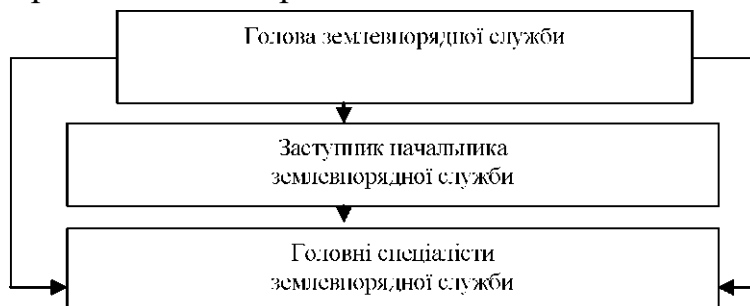

Рис. 9.1. Землевпорядна служба

Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру (Держгеокадастр) реалізує державну політику у сфері топографо- геодезичної і картографічної діяльності, земельних відносин, землеустрою, у сфері Державного земельного кадастру, державного нагляду (контролю) в агропромисловому комплексі в частині дотримання земельного законодавства, використання та охорони земель усіх категорій і форм власності, родючості ґрунтів.

Голова Держгеокадастру є Головним державним інспектором у сфері державного контролю за використанням та охороною земель і дотриманням вимог законодавства України про охорону земель.

Керівники територіальних органів Держгеокадастру є головними державними інспекторами у сфері державного контролю за використанням та охороною земель і дотриманням вимог законодавства України про охорону земель, а їх перші заступники та заступники - відповідно першими заступниками та заступниками головних державних інспекторів у сфері державного контролю за використанням та охороною земель і дотриманням вимог законодавства України.

Керівники структурних підрозділів Держгеокадастру та його територіальних органів, на яких покладено повноваження щодо виконання інспекційних функцій, є одночасно старшими державними інспекторами у сфері державного контролю за використанням та охороною земель і дотриманням вимог законодавства України про охорону земель.

Головні та провідні спеціалісти, які безпосередньо здійснюють державний нагляд (контроль), є одночасно державними інспекторами у сфері державного контролю за використанням та охороною земель і дотриманням вимог законодавства України про охорону земель.

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо дерегуляції господарської діяльності з проведення робіт із землеустрою та земле оціночних робіт» відмінено ліцензування робіт із землеустрою та запроваджено професійну атестацію кадрів у сфері землеустрою: інженерів-землевпорядників та інженерів-геодезистів.

Статею 26 Закону України «Про землеустрій» передбачено, що розробниками документації із землеустрою є: юридичні особи, що володіють необхідним технічним забезпеченням у складі яких працює за основним місцем роботи не менше двох сертифікованих інженерів-землевпорядників, або фізичні особи - підприємці, які володіють технічним і технологічним забезпеченням та є сертифікованими інженерами-землевпорядниками.

Сертифікованими інженерами-землевпорядниками є особи, які мають вищу освіту за спеціальностями та кваліфікаціями у галузі знань землеустрою, мають стаж роботи за спеціальністю не менше одного року, склали кваліфікаційний

іспит, одержали сертифікат та зареєстровані в Державному реєстрі сертифікованих інженерів-землевпорядників.

Згідно із ст. 5 Закону України «Про топографо-геодезичну і картографічну діяльність» суб'єктами топографо-геодезичної і картографічної діяльності є: Кабінет Міністрів України, центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у галузі топографо-геодезичної і картографічної діяльності, центральних орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері земельних відносин, Міністерство оборони України та його спеціальні підрозділи, інші центральні та місцеві органи виконавчої влади, юридичні та фізичні особи, які володіють необхідним технічним і технологічним забезпеченням та у складі яких за основним місцем роботи є сертифікований інженер-геодезист, що є відповідальним за якість результатів топографо-геодезичних і картографічних робіт.

Сертифікованим інженером-геодезистом може бути особа, яка має стаж роботи за спеціальністю не менше одного року, склала кваліфікаційний іспит, одержала кваліфікаційний сертифікат та внесена до Державного реєстру сертифікованих інженерів-геодезистів.

Інженеру-геодезисту, який склав кваліфікаційний іспит, видається кваліфікований сертифікат інженера-геодезиста у паперовій або електронній формі, що підтверджує відповідність особи кваліфікаційним характеристикам професії та її спроможність самостійно проводити топографо-геодезичні і картографічні роботи.

Форма кваліфікаційного сертифіката встановлюється центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері земельних відносин. Видача кваліфікаційного сертифіката та їхніх дублікатів інженерам-землевпорядникам та інженерам-геодезистам, які склали кваліфікаційний іспит, здійснюється навчальним закладом, на базі якого складається кваліфікаційний іспит за рішенням Кваліфікаційної комісії.

Строк дії кваліфікаційного сертифіката інженера-землевпорядника та інженера-геодезиста не обмежений у часі, крім випадків, визначених законом. Сертифіковані інженери-землевпорядники та інженери-геодезисти зобов'язані не рідше одного разу на чотири роки підвищувати кваліфікацію за відповідною програмою. Невиконання вимоги щодо підвищення кваліфікації у встановлений законом строк є підставою для призупинення дії сертифіката на період до одержання свідоцтва про підвищення кваліфікації.

Сертифіковані інженер-землевпорядник та інженер-геодезист мають особисту печатку, на якій зазначаються його прізвище, ім'я, по батькові та реєстраційний номер облікової картки платника податків (РНОКПП) або серія а номер паспорта.

Особи, які не склали кваліфікаційного іспиту Кваліфікаційній комісії, допускаються до його повторного складання не раніше ніж через два місяці.

Важливого значення набувають питання організації і планування землевпорядних робіт на макрорівні, які можна звести до таких дій:

- планування землевпорядних робіт;
- організації виконання проектно-вишукувальних робіт;
- контролю і приймання виконаних робіт;
- ведення основного і поточного земельного кадастру;
- надання допомоги у здійсненні проектів;
- державного контролю за використанням і охороною земель;
- роботи з листами, заявками і скаргами підприємств, установ і громадян.

Крім того, головний (старший) інженер-землевпорядник бере участь у виконанні завдань спеціального характеру, пов'язаних з організацією і управлінням сільського господарства.

Усе вище зазначене потребує здійснення відповідних заходів щодо організації і планування робіт районної землевпорядної служби.

2. Планування робіт по землеустрою базується на загальних принципах планування, таких, як аналіз вихідного рівня розвитку виробництва на початок планового періоду, виділення головної ланки в плані, встановлення темпів розвитку галузей виробництва, погодженість планів виробництва, фінансових планів і планів матеріально-технічного забезпечення.

Характерною рисою всіх видів планування є їх безперервність, завдяки чому органічно поєднуються річні і перспективні плани. Перспективне планування робіт у землевпорядній службі має прояв при розробці планів використання земель на перспективу у вкладі перспективних планів економічного розвитку. При цьому розробку перспективних планів землевпорядних робіт здійснюють у двох напрямках. Перший, який надходить від підприємств, організацій і установ району про види і обсяги робіт, і другий, який надходить від обласного управління Держгеокадастру про види і обсяги робіт, виходячи з перспективного плану економічного і соціального розвитку.

Слід зазначити, що перспективне і поточне планування землевпорядних робіт має постійний характер. Обсяги перспективних планів робіт можуть коригуватися з урахуванням конкретних потреб у забезпеченні раціонального і ефективного використання земель.

При здійсненні планування господарства у сфері землеустрою необхідно виконати наступні заходи:

1. Конкретизувати види робіт із землеустрою, які буде виконувати господарство.
2. Здійснити аналіз таких робіт.
3. Оцінити ринок збуту та визначити цільового клієнта.

4. Провести аналіз конкуренції.
5. Розробити стратегію маркетингу.
6. Розробити план виробничого процесу.
7. Скласти річний та фінансовий план господарства.
8. Розробити організаційний план.
9. Здійснити оцінювання ризиків і визначити строки окупності.

Землевпорядну справу порушують переважно при міжгосподарському землеустрої, для чого готують клопотання з необхідними обґрунтуваннями для перерозподілу земельного фонду між категоріями земель.

На стадії проектних робіт по землеустрою головний інженер-землевпорядник перевіряє відповідність проектних рішень принципам землепорядкування. При цьому для умов сільського господарства він повинен вимагати і добиватися від авторів проектів, щоб їх проектні рішення забезпечували отримання максимальної кількості продукції з кожного гектара земельних угідь при найменших затратах праці і засобів на одиницю продукції при неухильному підвищенні родючості ґрунтів. Важливе місце у виробничій діяльності головного інженера-землевпорядника займають функції по контролю і прийманню робіт, виконуваних спеціалістами проектних організацій. Ці функції полягають у перевірці достовірності землевпорядних дій спеціалістів виробничого складу проектних та інших організацій на різних стадіях і етапах робіт. При цьому головний інженер-землевпорядник як сторона, зацікавлена у правильності виконання робіт, керується вимогами діючих технічних вказівок. Наприклад, при прийманні польових геодезичних робіт він керується допустимими значеннями кутових неув'язок або відносних помилок у лінійних вимірах. Для цього інженер-землевпорядник прокладає в натурі контроль ходи на території виконаних робіт, здійснює необхідні виміри і обчислення. Обсяг контрольних перевірок встановлюється в розмірі близько 15 % усього обсягу виконаних робіт.

Плани землевпорядних робіт включають такі основні елементи (рис. 9.2):

Тематичний план	напрями проектно-пошукових робіт за видами та обсягом у грошову виразі
План по праці	показники обсягів проектних і вишукувальних робіт, які виконуються власними силами
Штатний розпис	регламентація згідно з діючими нормативами структури працівників апарату управління, виробничого складу і обслуговуючого персоналу
Кошторис витрат	план передбачуваних грошових витрат і надходжень. Витрати бувають прямі (пов'язані безпосередньо з виконанням вишукувань, розробкою документації). Витрати бувають накладні (необхідні для здійснення управління і виробничо-фінансової діяльності проектних

	організацій)
Фінансовий план	визначає доходи і надходження коштів, витратні відрахування, для чого складається прибутково-видатковий баланс
Календарний план	складається по об'єктах, в якому вказується кошторисна вартість по видах робіт, дата початку робіт і термін завершення
План матеріально-технічного забезпечення	визначається потреба проектної організації в необхідному обладнанні, інструментальних приладах

При польовому прийманні робіт головний інженер землевпорядник перевіряє не тільки правильність робіт з технічної точки зору, але і їх якість, звертаючи особливу увагу на якість перенесення в натуру проектів, а також зйомочних і обслідувальних робіт, робіт по поліпшенню природного стану земель, від чого залежить реальна форма устрою і використання земель.

3. Система облікових і звітних документів, які ведуться в районі з питань землеволодіння, землекористування, землевпорядкування, земельного кадастру, використання і охорони земель, різноманітна. Перш за все необхідно виділити документи оперативно-технічного обліку, які характеризують зміни у складі землеволодіння (землекористування), кількісному і якісному стані земель. Сюди відносяться текстові і графічні матеріали: акти обстежень, приймання нових освоєних земель, чергові плани і чергова карта району.

Ряд облікових документів стосується обліку виконаних робіт по землевпорядкуванню, земельному кадастру і охороні земель. Вони складаються у вигляді відомостей про земле впорядкованість господарств, хід освоєння сівозмін, посадки лісонасаджень, стан ведення і заповнення земельно-кадастрових книг підприємств, організацій і установ, хід роботи по охороні земель, забезпечення господарств планово-картографічними матеріалами тощо.

Дані оперативно-технічного обліку є підставою для складання звітних документів у вигляді статистичної звітності. Основним документом статистичної звітності, яку веде головний інженер-землевпорядник в районі, є земельний баланс району, який включає додаткові звітні дані, які характеризують зміни у складі землеволодінь (землекористувань) району у зв'язку з вилученням земель у постійне і довгострокове користування для державних і громадських потреб, зміни площ сільськогосподарських угідь, меліоративний стан зрошуваних земель та ін.

Головний інженер-землевпорядник складає також документи, не передбачені формами статистичної звітності. Їх складають на запити державних і господарських органів, вищестоящих землевпорядних органів з метою оперативного управління земельним фондом.

Відповідно до ст. 22 Закону України «Про землеустрій» підставою проведення землеустрою є укладання договорів між юридичними чи фізичними особами (землевласниками і землекористувачами) та розробниками документації із землеустрою.

Договір є домовленістю двох або більше сторін, спрямованого на встановлення, зміну чи припинення прав та обов'язків. Договір за загальним правилом викладається у формі єдиного документа, підписаного сторонами.

Під час укладання договорів у сфері землеустрою слід керуватися нормами Цивільного, Господарського кодексів України, інших законодавчих актів, одним з яких є Типовий договір про розроблення проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 4 березня 2004 р. № 266. У ньому передбачено такі істотні умови договору, як предмет договору, вартість робіт, строк виконання робіт, порядок приймання і передачі робіт, відповідальність сторін, порядок вирішення спорів.

В обов'язки замовними входить надання проектній організації вихідних даних, необхідних для виконання робіт. Проектна організація зобов'язана, в свою чергу, використовувати вихідні дані й виконавши всі необхідні вишукувальні роботи, виготовляти документацію із землеустрою відповідно до діючих норм проектування, технічних умов, інструкцій та вимог чинного законодавства.

Як невід'ємна частина до договору додаються: завдання на виконання робіт, календарний план виконання робіт, протокол погодження договірної ціни на виконання робіт, кошторис на виконання робіт.

Основний договір можна доповнювати й уточнювати додатковими угодами, які складаються в тому самому порядку і формі, що й основний договір.

Важливою складовою договірної документації із землеустрою є кошториси на виконання проектно-вишукувальних робіт. При розрахунку вартості проектно-вишукувальних робіт із землеустрою найчастіше застосовують калькуляційний метод. За цим методом кошториси складаються за формою «2-П» або за формою «3-П». За формою «2-П» кошториси складаються на підставі діючих в Україні збірників цін на проектно-вишукувальні роботи із застосуванням до них відповідних коефіцієнтів та індексів.

Рекомендована література

1. Беспалько Р. І., Черлінка В. Р. Основи землевпорядкування та землекористування : навч. посіб. / Р. І. Беспалько, В. Р. Черлінка. - Чернівці : Рута, 2005. - Частина 1. - 103 с.
2. Бідняк М. Н. Організація управління : навч. посіб. / М. Н. Бідняк. - К. : А.С.К., 2003. - 176 с.
3. Будзяк О. С. Екологічнобезпечне використання земель: теоретичні та практичні аспекти: монографія / О. С. Будзяк. - К. : Аграр Медіа Груп, 2011 - 326 с.
4. Гнаткович Д. І. Організація і планування робіт по землевпорядкуванню. - Львів : Світ, 1992. - 216 с.
5. Горлачук В. В., В'юн В. Г., Песчанська І. М., Сохнич А. Я. та ін. Управління земельними ресурсами : підручник / За ред. д.е.н., проф. Горлачука В. В., 2-ге вид. випр. і переробл. - Львів : «Магнолія плюс» ; видавець СПД ФО Піча В. М., 2006. - 443 с.
6. Ефективність використання ресурсів у АПК [Текст] : навч. посіб. / укл. : І. С. Смага. - Чернівці: ЧНУ, 2009. - Частина 1. - 72 с.
7. Закон України «Про землеустрій» від 22.05.2003 р. № 858-ІУ // Відомості ВРУ, 2003. - № 36. - ст.1.
8. Земельний кадастр: проблеми реформування та автоматизації / Л. Я. Новаковський, А. М. Третяк, А. М. Муховиков, В. О. Леонець; За ред. Л. Я. Новаковського. - К. : Урожай, 2008. - 184 с. - Бібліогр.: С. 174-178.
9. Земельний кодекс України: Офіц. текст станом на 1 січ. 2002 р. № 2768-III [Державний комітет по земельних ресурсах України] // Урядовий кур'єр. - 2001. - № 211-212. - (Бібліотека офіційних видань).
10. Ільків Є. Ю. Організація і управління виробництвом : навч. посіб. Топографо-геодезичні і картографічні роботи. Землевпорядні роботи / Є. Ю. Ільків, М. П. Лісевич. - Івано-Франківськ : ІФНТУНГ, 2014. - 121 с.
11. Організація і управління землевпорядним виробництвом: підручник / М. Г. Ступень, Г. Б. Нестеренко, Т. Є. Зінченко, Н. М. Ступень. - Львів, 2011. - 308 с.
12. Основи управління землевпорядним виробництвом : навч. посіб. / укл. : Р. І. Беспалько, І. І. Казімір, С. Ю. Хрищук. - Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2012. - 304 с.
13. Розвиток населених пунктів, виробничих центрів та формування землекористувань на території сільської ради : методичні рекомендації / Укл. : Р. І. Беспалько, Р. М. Романко. - Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2009. - 28 с.
14. Сучасна земельна політика України / А. Д. Юрченко, Л. Д. Греков, М. Мірошніченко, А. В. Кузьмін. - К. : Інтертехнологія, 2009. - 260 с. - Бібліогр.: С. 243-257.

15. Третяк А. М., Другак В. М. Земельна політика та земельні відносини: соціально-економічні і духовні аспекти розвитку: монографія. - К. : ННЦ ІАЕ, 2007. - 186 с.
16. Третяк А. М. Землевпорядне проектування: Теоретичні основи і територіальний землеустрій : навч. посіб. / А. М. Третяк. - К. : Вища освіта, 2006. - 528 с.: іл.
17. Управління земельними ресурсами: конспект лекцій / Укл. : П. Ф. Козьмук, Р. М. Романко. - Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2010. - 88 с.
18. Управління земельними ресурсами : навч. посіб. / В. В. Горлачук, А. Я. Сохнич ; За ред. В. Г. В'юна. - Миколаїв : Вид-во МФ НаУКМА 2002. - 316 с.
19. Управління землекористуванням : підручник / В. В. Горлачук, О. М. Гаркуша, В. Г. В'юн, В. В. Мельніченко, І. М. Песчанська, Д. М. Демченко ; За ред. В. В. Горлачука. - Миколаїв : Вид-во «Іліон», 2006. - 376 с.